

Bosna i Hercegovina

Босна и Херцеговина

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босна и Херцеговина

Predmet br: S1 1 K 034450 20 Kri
Datum izricanja: 13.12.2023. godine
Pismenog otpravka: 21.02.2024. godine

Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Željka Marenić, predsjednik vijeća
sudija Minka Kreho, član vijeća
sudija Enida Hadžiomerović, član vijeća

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

Protiv optuženog

Milan Trišić

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine, Ahmed Mešić
Branilac optuženog Milana Trišića, advokat Miodrag Stojanović

Zapisničar
Gučić Danijel, pravni savjetnik-asistent

Sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, ul. Kraljice Jelene br. 88

Telefon: 033 707 100, 707 596; Fax: 033 707 155

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, u vijeću sastavljenom od sudije Željke Marenčić, kao predsjednika vijeća, te sudija Minke Kreho i Enide Hadžiomerović kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravnog savjetnika asistenta Danijela Gučića u svojstvu zapisničara u krivičnom predmetu protiv optuženog Milana Trišića zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama a), f), i) i k) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH), sve u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. istog Zakona, povodom izmjenjene optužnice Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj: T20 0 KTRZ 0004112 08 od 25.01.2023. godine nakon javno održanog glavnog pretresa, sa kojeg je jednim dijelom bila isključena javnost, u prisustvu optuženog Milana Trišića, advokata Miodraga Stojanovića, i tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine, Ahmeda Mešića, dana 13.12.2023. godine:

P R E S U D U

OPTUŽENI

MILAN TRIŠIĆ, sin Milorada i majke Desanke r. Simić, rođen 26.03.1963.godine u Jelahu, općina Bratunac, JMBG: ..., sa prijavljenim prebivalištem u ..., naselje ..., oženjen, otac dvoje djece, po nacionalnosti ..., državljanin BiH i R Srbije, po zanimanju vozač, sa završenom Srednjom građevinskom školom, služio vojsku 1981.godine u Sloveniji, po vlastitoj izjavi osuđivan u SAD-u zbog kršenja imigracionih zakona, ne vodi se drugi krivični postupak

I

Na osnovu odredbe člana 285. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH)

KRIV JE

Što je:

U periodu od mjeseca aprila do kraja mjeseca oktobra 1992. godine, na području opštine Bratunac, za vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, i u okviru široko rasprostranjenog i sistematičnog napada vojske i policije Srpske Republike Bosne i Hercegovine, a poslije Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Bratunac, znajući za takav napad i da njegove radnje čine dio tog napada, kao pripadnik Teritorijalne odbrane Bratunac (TO), a kasnije Vojske Republike Srpske (VRS) Bratunačke brigade ..., zajedno sa drugim pripadnicima TO, VRS, Stanice javne bezbjednosti Bratunac (SJB Bratunac) i pripadnicima paravojnih jedinica, sa diskriminatornom namjerom, vršio progon civilnog stanovništva bošnjačke nacionalnosti na nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj osnovi sa područja sela Hranča, i grada Bratunca, i to lišenjem života, prisilnim nestankom, i drugim nečovječnim djelima slične prirode, učinjenih u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljnih fizičkih ili psihičkih povreda ili narušavanja zdravlja,

pa je tako:

1. U periodu od 09.05. do 11.05.1992. godine, nakon što su civili bošnjačke nacionalnosti dovedeni u grad Bratunac, optuženi prilikom sprovođenja ovih civila do osnovne škole „Vuk Karadžić“ u Bratuncu, nakon što su NN pripadnici TO naredili koloni sprovedenih muškaraca civila bošnjačke nacionalnosti da pjevaju pjesmu „*od Topole do ravne gore...*“, optuženi je zajedno sa ostalim pripadnicima TO bičem i drvenim palicama, udarao sprovedene civile, govoreći im „*zašto pjevate srpske pjesme?*“, među kojima je bio i S-9, a sve u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja ovih osoba, usljed kojih udaraca tvrdim predmetima su nastupile povrede psihičkog i fizičkog zdravlja kog oštećenih.
2. Dana 11.05.1992. godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, zajedno sa drugim pripadnicima TO i paravojnih jedinica, dok je sprovodio prethodno odvojene civile muškarce bošnjačke nacionalnosti sa kamiona u prostorije osnovne škole „Vuk Karadžić“, ispred škole iz kolone izveo civila Ibišević Selmu, govoreći mu: „*Ovakvi nam trebaju*“, i u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja, okrenuo ga prema sebi, potom ga snažno udario drvenom motkom po glavi, od kog udarca je Selmo pao pored ograde škole, trpivši patnje ozbiljne prirode i strah, a čiji posmrtni ostaci su pronađeni prilikom ekshumacije u mjestu Blječeva, opština Bratunac,
3. Dana 11.05.1992. godine u Bratuncu kao pripadnik TO Bratunac, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, naredio da iz kamiona kojim su prevoženi civili Bošnjaci, izađu civili Sulejmanović Redžo i Arifović Redžo, nakon čega je pitao Arifović Redžu gdje mu je brat, a potom u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja, obojicu tukao drvenim štapom i bičem po različitim dijelovima tijela, tjerajući ih u pravcu osnovne škole „Vuk Karadžić“, da bi po dolasku do škole, optuženi iste nastavio udarati i nanositi im povrede na isti način, po različitim dijelovima tijela, čime su trpili patnje ozbiljne prirode i strah da bi posmrtni ostaci Sulejmanović (Musa) Redže i Arifović (Husein) Redže bili pronađeni na lokalitetu masovne grobnice Blječeva, opština Bratunac.
4. Dana 11.05.1992. godine u Bratuncu, optuženi kao pripadnik TO Bratunac, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, zajedno sa drugim pripadnicima TO i paravojnih jedinica, dok je sprovodio prethodno odvojene civile muškarce bošnjačke nacionalnosti sa kamiona u prostorije Osnovne škole „Vuk Karadžić“, ispred škole, prilikom ulaska civila u salu ispred sale izdvojio civila Ćamila Ramića, a potom ga snažno željeznom šipkom udario u predjelu glave u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja istog, usljed kojeg udarca Ćamil Ramić je pao na zemlju i zadobio povrede glave, nakon čega je uveden u salu sa ostalim civilima.
5. Tačno neutvrđenog dana, u periodu od 09.05. do 14.05.1992.godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, u prostorijama fiskulturne sale OŠ „Vuk Karadžić“ u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja prozvao civila Karić Ramu zv. „Krljo“ i „S-26“, koji se nije odazvao, dok se zbog straha za svoj život Ramo Karić javio, kome je rekao „*možeš i ti*“, pa kad je Ramo izašao iz sale, krenuo hodnikom između svlačionica prema vani, optuženi je krenuo za njim, naredivši mu da skine kožnu šofersku jaknu koju je imao na sebi, a nakon toga je

drvenom držalicom koju je imao u rukama zamahnuo i udario Ramu Karića po glavi u predjelu potiljka, usljed kojeg udarca je Ramo pao prema naprijed sa licem prema podu, a potom mu je prišao i udarao ga još nekoliko puta tom držalicom u glavu usljed čega je trpio patnju ozbiljne prirode i strah, a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici Blječeva, opština Bratunac,

6. Tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05. do 14.05.1992. godine, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, u prostorijama O.Š. „Vuk Karadžić“ Bratunac, učestvovao u lišenju života civila bošnjačke nacionalnosti Hajrudina Čomića, na način što je, nakon što su Čomiću lica po nadimku „Makedonac“ i druga njemu poznata NN lica, dali da popije pivo iz gajbe, pa kad je Hajrudin popio jedno pivo, dali su mu da popije i drugo, i u tom momentu u namjeri da liši života civila Čomić Hajrudina, optuženi rukom udario u dno flaše, tako da se flaša Hajrudinu zabila u grlo, zbog čega se Hajrudin počeo gušiti jer je zadobio povrede od stakla, u kom momentu mu je prišlo lice po nadimku „Bane“ i iz pištolja sa prigušivačem pucao Hajrudinu u glavu, od kojih povreda je smrtno stradao Hajrudin (Mustafa) Čomić, čiji posmrtni ostaci su pronađeni u masovnoj grobnici Blječeva, opština Bratunac,
7. Tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05. do 14.05.1992. godine, u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, u prostorijama O.Š. „Vuk Karadžić“, kada mu se zatvoreni civil „S-13“ obratio, optuženi uzeo drvenu palicu u ruke, psujući i vrijeđajući ga, te sa namjerom nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja „S-13“, drvenom palicom zamahnuo u pravcu glave „S -13“ u kom momentu je „S-13“ instiktivno zaklonio glavu lijevom rukom, pa ga je optuženi udario u ruku, usljed kojeg udarca je „S-13“ zadobio tešku tjelesnu povredu u vidu preloma lijeve ruke.
8. Tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05. do 14.05.1992. godine u prostorijama O.Š. „Vuk Karadžić“ u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, zajedno sa njemu poznatim pripadnicima TO-a, a kasnije VRS, poredao zatvorenike civile u sali O.Š. „Vuk Karadžić“ među kojima S-2, Dževad Kardašević, Nurija Salkić i dr., zatim je optuženi uzeo drvenu i policijsku palicu i zajedno sa ostalim nepoznatim licima u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja istih, tukao zatvorena lica, po različitim dijelovima tijela, usljed čega su isti trpili velike bolove i strah.
9. Tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05 do 14.05.1992. godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, iz prostorija fiskulturne sale Osnovne škole „Vuk Karadžić“ zajedno sa njemu poznatim licima izveli civile Avdić Mehu, sin Ahme, Suljić Idriza i Bajramović Dževada, koji su bili radnici preduzeća „Vihor“ Bratunac, od kada im se gubi svaki trag, sve do ekshumacije na lokalitetu Blječeva opština Bratunac, kada su pronađeni posmrtni ostaci civila Avdić Mehe, sin Ahme, Suljić Idriza i Bajramović Dževada.

Čime je optuženi Milan Trišić počinio krivična djela i to:

- **pod tačkom 1. osuđujućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) i u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,
- **pod tačkom 2. osuđujućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) i u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.
- **pod tačkom 3. osuđujućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) i u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.
- **pod tačkom 4. osuđujućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) i u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.
- **pod tačkom 5. osuđujućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) i u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.
- **pod tačkom 6. osuđujućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a) i u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine
- **pod tačkom 7. osuđujućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) i u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,
- **pod tačkom 8. osuđujućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) i u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,
- **pod tačkom 9. osuđujućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom i) i u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,

Pa ga vijeće Suda BiH, za navedeno krivično djelo, temeljem odredbi člana 285. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH), uz primjenu odredbi članova 39., 42. i 48. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH)

O S U Ā U J E

na kaznu zatvora u trajanju od 15 (petnaest) godina

Na osnovu odredbe člana 56. KZ BiH, optuženom Milanu Trišiću je u izrečenu kaznu zatvora uračunato i vrijeme provedeno u pritvoru, i to u periodu od 23.10.2019. godine do 20.11.2019. godine, kao i u periodu od 13.12.2023. godine, pa nadalje.

Na osnovu odredbe člana 188. stav 4. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine optuženi Milan Trišić se oslobađa obaveze da naknadi troškove krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava.

Na osnovu člana 198. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, oštećeni se sa eventualnim imovinsko-pravnim zahtjevom upućuju na parnicu.

II

Na osnovu člana 284. tačka c) ZKP BiH, optuženi Milan Trišić

OSLOBOĐA SE OD OPTUŽBE

Da je:

U periodu od mjeseca aprila do kraja mjeseca oktobra 1992. godine, na području opštine Bratunac, za vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, i u okviru široko rasprostranjenog i sistematičnog napada vojske i policije Srpske Republike Bosne i Hercegovine, a poslije Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Bratunac, znajući za takav napad i da njegove radnje čine dio tog napada, kao pripadnik Teritorijalne odbrane Bratunac (TO), a kasnije Vojske Republike Srpske (VRS) Bratunačke brigade ..., zajedno sa drugim pripadnicima TO, VRS, Stanice javne bezbjednosti Bratunac (SJB Bratunac) i pripadnicima paravojnih jedinica, sa diskriminatornom namjerom, vršio progon civilnog stanovništva bošnjačke nacionalnosti na nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj osnovi sa područja sela Hranča, i grada Bratunca, i to lišenjem života, prisilnim nestankom, mučenjem i drugim nečovječnim djelima slične prirode, učinjenih u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljnih fizičkih ili psihičkih povreda ili narušavanja zdravlja, i to:

1. Tačno neutvrđenog dana u mjesecu maju 1992. godine, u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu, prilikom prevoza civila iz škole u Bratuncu na Pale, nakon što su se civili ukrcali na kamione, osumnjičeni zajedno sa Bučalina Slavoljubom prišao iza kamiona u koji su bili ukrcani civili zatvoreni prethodno u školi, gdje su tada naredili da iz prikolice kamiona izađe civil Džafić Hajrudina, pa kad je ovaj izašao, osumnjičeni zajedno sa Bučalina Slavoljubom odveo Džafić Hajrudina u nepoznatom pravcu, od kada mu se gubi svaki trag, sve do dana ekshumacije 01.09.2005.godine u mjestu Blječeva, opština Bratunac,
2. Tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05. do 14.05.1992. godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, ispred zgrade osnovne škole „Vuk Karadžić“, u namjeri lišenja života Verlašević Mehmedalije zv. Medo, nakon što je ušao u parkirano vozilo „Džip“, na čijoj haubi se već nalazio civil Verlašević Mehmedalija zv Medo, naglo startao vozilo, a potom i naglo zakočio zbog čega Verlašević Mehmedalija zv Medo pada na tlo ispred škole, gdje je ostao nepomično ležati, a čiji posmrtni ostaci su pronađeni u masovnoj grobnici Blječeva, opština Bratunac,
3. Tačno neutvrđenog dana u mjesecu maju, u periodu od 09.05. do 14.05.1992.godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, u prostorije fiskulturne sale OŠ „Vuk Karadžić“, u kojima su prethodno zatvoreni civili bošnjačke nacionalnosti, ušao je osumnjičeni Trišić Milan i sa željeznom šipkom počeo tući zatvorena lica, među kojima je i civil Kadrić Ramo zvani Ramiz i njegova dva mladb. sina, a potom nakon što su isti izvedeni u svlačionicu, naredio mladb.sinovima Ramiza Kadrića da legnu preko školske klupe, a potom ih je željeznom nogarom od stola u više navrata udarao u predjelu leđa, glave, i nogu, na taj način mučio iste i nanosio im povrede, usljed čega više nisu mogli da hodaju, te su se na naredbu osumnjičenog pretučeni civili otežano vratili u fiskulturnu salu.

4. Tačno neutvrđenog dana u mjesecu maju, u periodu od 09.05. do 14.05.1992.godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, u prostorije fiskulturne sale OŠ „Vuk Karadžić“, u kojima su prethodno zatvoreni civili bošnjačke nacionalnosti, ušao je osumnjičeni Trišić Milan sa željeznom šipkom i počeo tući zatvorena lica, a potom rekao Salkić Nuriji da ide u mušku svlačionicu, pa kada je Salkić Nurija ušao u svlačionicu, u namjeri da ga muči osumnjičeni mu naredio da legne preko školske klupe, a potom ga je željeznom šipkom u više navrata udario u predjelu leđa, mučeći ga tako i sa namjerom nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja, da bi Salkić iskoristio odsustvo Trišića i pobjegao nazad u salu, usljed kojih udaraca je oštećeni zadobio povrede i hematome po cijelom tijelu, da bi se potom osumnjičeni Trišić Milan ponovo vratio u salu i nekoliko sati sa željeznom šipkom udario zatvorene civile u fiskulturnoj sali,
5. Tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05. do 14.05.1992. godine u Bratuncu, kao pripadnik TO a kasnije VRS, u sali Osnovne škole „Vuk Karadžić“, nakon što je osumnjičeni Milan Trišić ušao u salu i nakon što je S-13 slomio ruku, u namjeri lišenja života, pozvao je Sakiba Mehmedovića zv. Kobra, koji je bio njegov kolega-vozač, odveo ga u hodnik ispred sale, i naredio mu da uđe u WC, nakon čega ga je držalicom udario u predjelu glave, a zatim ga je još u nekoliko navrata istim predmetom udario u glavu, što je za posljedicu imalo smrt civila bošnjačke nacionalnosti Sakiba Mehmedovića, nakon čega su stražari koji su čuvali civile u osnovnoj školi iznijeli mrtvo tijelo, a posmrtni ostaci Mehmedović Sakiba su pronađeni u masovnoj grobnici Blječeva,

Čime bi, optuženi Milan Trišić, počinio krivična djela i to:

- **pod tačkom 1. oslobađajućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom i) i u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,
- **pod tačkom 2. oslobađajućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a) i u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.
- **pod tačkom 3. oslobađajućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom f) i k) i u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.
- **pod tačkom 4. oslobađajućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom f) i k) i u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.
- **pod tačkom 5. oslobađajućeg dijela Izreke**, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a) i u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

U odnosu na oslobađajući dio presude optuženi se, u skladu sa članom 189. stav 1. ZKP BiH, u cijelosti oslobađa naknade troškova krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava.

Na osnovu člana 198. stav 3. ZKP BiH, oštećeni se sa eventualnim imovinsko-pravnim zahtjevom upućuju na parnicu

I. OBRAZLOŽENJE

A. OPTUŽENJE

1. Izmjenjenom optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj: T20 0 KTRZ 0004112 08 od 25.01.2023. godine, optuženi Milan Trišić, se tereti da je radnjama pod tačkama 1 do 14 počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa tačkama a), f), k) i i) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH) u vezi sa članom 29. i 180. stav 1., istog Zakona.
2. Naime, Tužilaštvo BiH je dana 25.01.2023. godine, dostavilo Sudu izmjenjenu optužnicu broj T20 0 KTRZ 0004112 08 od 25.01.2023. godine. U vezi sa tim, odbrana optuženog Milana Trišića je dopisom od 08.03.2023. godine obavijestila Vijeće da se ne protivi niti da prigovara izmjeni optužnice na način kako je to učinilo Tužilaštvo BiH, pri tome dodajući da ne traži dodatno vrijeme za pripremu odbrane, niti da ima prijedloga za izvođenjem dodatnih dokaza koji bi bili u vezi sa ovako izmjenjenom optužnicom. Shodno navedenom, Vijeće je, prihvatilo izmjenjenu optužnicu, posebice što istom nije otežan procesni položaj optuženog, nalazeći da je ista u granicama objektivnog i subjektivnog identiteta.
3. Statusna konferencija u predmetu održana je dana 10.03.2020. godine, a glavni pretres je počeo 10.06.2020. godine čitanjem optužnice Tužilaštva BiH.
4. Tokom trajanja pretresa saslušano je 24 svjedoka i 1 vještak optužbe, te je saslušano 2 svjedoka odbrane i optuženi u svojstvu svjedoka, i uloženo je 212 materijalna dokaza optužbe i 5 materijalnih dokaza odbrane optuženog.
5. Glavni pretres je okončan 05.09.2023. godine, nakon čega je zakazan datum izricanja presude.

II. IZVEDENI DOKAZI

(I) TUŽILAŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

6. U toku dokaznog postupka, kao svjedoci optužbe saslušani su svjedoci: Mehmedalija Ahmić, Midhat Kadrić, S-13 S-46 Muhamed Osmanović Ramiz Salkić S-1 S-8 Meho Avdić Asim Hodžić S-45 Dževad Kardašević S-36 S-37 Milorad Živanović S-48, S-4, S-26, S-29, Nurija Salkić, M, S-11, S-21 i S-9, te vještak Vedo Dr Tuco.
7. U toku glavnog pretresa Tužilaštvo je odustalo od saslušanja velikog broja predloženih svjedoka, konkretno, od predložena 122 svjedoka, optužba je na glavnom pretresu saslušala 23 svjedoka. Sem toga, optužba je odustala i od ulaganja u sudski spis i velikog broja predloženih materijalnih dokaza, kao i čitanja iskaza u skladu sa članom 273. stav ZKP BiH, kao i od ulaganja dokaza korištenih pred MKSJ sukladno članovima 3., 5., 6. i 7. Zakona o ustupanju predmeta¹, uz napomenu, da je prilikom numerisanja pojedinačnih

¹ Zakon o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju Tužilaštvu Bosne i Hercegovine i korištenju dokaza pribavljenih od Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini („Službeni Glasnik BiH“ broj 61/04, 46/06, 53/06 i 76/06)

dokaza optužbe, došlo do očigledne tehničke omaške, na način da su izostavljeni brojevi dokaza **T-158** i **T-171**, a sljedeće uložene dokaze, Vijeće je numerisalo pod brojevima **T-159** i **T-172**.

8. Spisak materijalnih dokaza koje je Tužilaštvo prezentiralo i uvelo kao dokaz, navedeni su u prilogu Aneksa ove presude i čine njen sastavni dio.

(II) ODBRANA OPTUŽENOG MILANA TRIŠIĆA

9. U toku glavnog pretresa, kao svjedoci odbrane optuženog Milana Trišića saslušani su: Vuleta Krstić i Lala Trišić, te optuženi Milan Trišić u svojstvu svjedoka odbrane.

10. Lista materijalnih dokaza koju je odbrana optuženog Milana Trišića prezentirala i uvela kao dokaz, navedena je u prilogu Anexa presude i čini njen sastavni dio.

III. ZAVRŠNE RIJEČI

(I) ZAVRŠNE RIJEČI TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

11. Tužilaštvo BiH je dana 30.12.2019. godine podiglo optužnicu protiv optuženog Trišić Milana zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama a), f), i) i k) i u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, a ista je u cjelosti potvrđena od strane Suda dana 13.01.2020.godine.

12. U završnim riječima Tužilaštvo je navelo da, nakon okončanog dokaznog postupka u krivičnom predmetu protiv optuženog Trišić Milana smatra da je van svake razumne sumnje dokazalo da je optuženi, kako je to i opisano u izmjenjenoj optužnici broj: T20 0 KTRZ 0004112 od 25.01.2023. godine, počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama a), f), i) i k) i u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, te se ujedno osvrnulo na dokaze u pogledu općeg elementa ovog krivičnog djela (*dokazi subjektivne i objektivne naravi iz kojih proizlazi postojanje širokog i sistematskog napada, diskriminatorne namjere i znanja optuženog*) ujedno ih elaboriralo, te istaklo da su ispunjeni svi navedeni opći elementi krivičnog djela za koje se optuženi tereti.

13. Nadalje, Tužilaštvo je detaljno analiziralo svaku tačku optužnice, koja se optuženom Trišiću stavlja na teret, i to na način da je izvršilo analizu svih dokaza, iskaza svjedoka, optuženih, vještaka, kao i materijalnih dokaza, iste je cijeniilo kako pojedinačno tako i u međusobnoj vezi, na osnovu čega je izvelo i zaključke o krivičnoj odgovornosti optuženog.

14. Optužba tvrdi da je dokazala da je optuženi u svojstvu pripadnika TO Bratunac učestvovao u radnji izvršenja u sklopu širokog i sistematičnog napada i to na način da je u periodu od mjeseca aprila do kraja mjeseca oktobra 1992. godine, na području opštine Bratunac, za vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, i u okviru široko rasprostranjenog i sistematičnog napada vojske i policije Srpske Republike Bosne i Hercegovine, a poslije Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Bratunac, znajući za takav napad i da njegove radnje čine dio tog napada, kao pripadnik Teritorijalne odbrane Bratunac (TO), a kasnije Vojske Republike Srpske (VRS) Bratunačke brigade ..., zajedno sa drugim pripadnicima TO, VRS, Stanice

javne bezbjednosti Bratunac (SJB Bratunac) i pripadnicima paravojskih jedinica, sa diskriminatornom namjerom, vršio progon civilnog stanovništva bošnjačke nacionalnosti na nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj osnovi sa područja sela Hranča i grada Bratunca, i to lišenjem života, zatvaranjem ili drugim teškim oduzimanjem fizičke slobode, odvođenjem u logore suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava, prisilnim nestankom, mučenjem i drugim nečovječnim djelima slične pripode, učinjenih u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljnih fizičkih ili psihičkih povreda ili narušavanja zdravlja, te uništenja privatne imovine velikih razmjera.

15. U prilog brojnosti zločina koji su se dešavali na području Bratunca i pripadajućih sela nastanjenih bošnjačkim stanovništvom govorili su svi saslušani svjedoci optužbe: Ahmić Mehmedalija, Kadrić Midhat, S-11, Osmanović Muhamed, S-13, Salkić Ramiz, Avdić Meho i drugi. Također, iz izjava svjedoka koje su čitane na glavnom pretresu jasno proizlazi postojanje dokaza o širokom i sistematičnom napadu na području opštine Bratunac. Da je optuženi učestvovao i počinio radnje koje mu se stavljaju na teret, odnosno da je nečovječno postupao spram više oštećenih civila dovezenih u Bratunac, pokazuju i izjave svjedoka S-8, S-9 i S-46, a čime je dokazano da je optuženi Trišić počinio radnje iz tačke 1. izmijenjene optužnice.

16. Da je optuženi nečovječno postupao i nanosio povrede Ibišević Selmi koje su rezultirale njegovim ubistvom, potvrđuju iskazi svjedoka S-9, S-21 i S-29. Nadalje, da je optuženi nečovječno postupao prema oštećenima Arifović Redži i Sulejmanović Redži i da je iste lišio života, konstatuju svjedoci S-8, S-9, S-21, S-26, S-29 i S-45, a koji svjedoče i o Ibišević Selmi. Svjedok S-29 potvrđuje da je optuženi nečovječno postupao i prema Ramić Ćamilu i da je istom nanio povrede u predjelu glave. Svjedoci Karić Midhat, Hodžić Asim, Avdić Meho, S-4, S-11, S-36, S-37 i S-46 dokazali su da je optuženi nanosio povrede, tukao drvenom palicom i na kraju lišio života Karić Ramu. Na 6. tačku izmijenjene optužnice, odnosno na okolnost da je optuženi mučio i učestvovao u ubistvu Čomić Hajrudina iskaze su dali Avdić Meho, Osmanović Muhamed i S-13. Da je optuženi svjedoka S-13 u sali tukao drvenom palicom i prebio mu ruku, potvrđuju svjedoci: oštećeni S-13, Avdić Meho, Živanović Milorad, Kadrić Midhat, S-4 i S-11. Nadalje, da su u sali tučeni zatvoreni civili posvjedočili su Hodžić Asim, svjedok "M", Salkić Nurija, Kardašević Dževad, a isto proizlazi djelimično iz pročitane izjave svjedoka S-2 (dokazi T-19 i T19a). Da je optuženi zajedno sa Bučalina Slavoljubom iz kamiona izveo oštećenog i odveo ga u nepoznatom pravcu i učestvovao u prisilnom nestanku oštećenog, potvrđuju iskazi svjedoka S-9, S-26, S-37, S-46, Hodžić Asima i Kardašević Dževada. Da je optuženi počinio ubistvo oštećenog Verlašević Mehmedalije, zvanog "Medo" jasno i detaljno potvrđuje svjedok S-26.

17. Tužilaštvo tvrdi i da je dokazalo da je optuženi učestvovao u ubistvu i prisilnom nestanku oštećenih Suljić Idriza, Bajramović Dževada i Avdić Mehe te da je iste zajedno sa njemu poznatim licima izveo iz sale prilikom čega su lišeni života, odnosno gubi im se svaki trag, a navedeno proizlazi iz iskaza S-1, S-11, S-36 i S-37. Oštećeni svjedok Salkić Nurija dana 19.07.2022. godine jasno je ispričao u Sudu kako je optuženi Trišić provodio mučenje i nečovječno postupanje prema Kadrić Rami i njegovim dvojici malodobnim sinovima, a potom je njega samog tukao u svlačionici.

18. Dakle, optužba tvrdi da je na osnovu svega navedenoga dokazala da je optuženi Trišić imao ulogu i da se nalazio kod škole, da je iz kamiona izveo Arifović Redžu i Sulejmanović Ibru, da je ispred škole nanosio povrede Ramić Ćamilu, da je ulazio u školu i nanio povrede S-13, mučio Salkić Nuriju kao i da je tukao brojne zatvorene civile, iz čega

nedvojbeno proizlazi prisustvo optuženog i njegove nedopuštene radnje naspram oštećenih.

19. Tužilaštvo podsjeća i na materijalni dokaz – dnevnik koji je vodio svjedok Avdić Meho (T6) u kojemu je bilježio događaje u osnovnoj školi i u kojem je navedeno i učešće optuženog Trišića u odnosu na Karić Ramu zvanog Krljo, Čomić Hajrudina, S-13 i dr.

20. Također, Tužilaštvo ističe da je sami optuženi svjedočeci na glavnom pretresu potvrdio da je polovinom mjeseca maja čuo pucnjavu po muslimanskim selima i da su se palila muslimanska sela. Isto tako, optuženi navodi i da je iz škole u Bratuncu vozio zarobljenike muslimane po naredbi pa na Pale radi razmjene za srpske zarobljenike i da su to bili civili kao i da ih je bilo negdje oko 400 i da su ih prevozili u tri šlepera, kao i to da je on vozio jedan šleper.

21. Od olakšavajućih okolnosti na strani optuženog, Tužilaštvo ističe, iako to nije sama po sebi olakšavajuća okolnost, korektan odnos i držanje pred sudom, te porodično stanje, ali s druge strane ukazuje na otežavajuće okolnosti a to su upornost i brojnost radnji, te činjenica da su se oštećeni nadali da će im optuženi pomoći kao njihov radni kolega, kao osoba oženjena muslimankom, no to nisu dobili.

22. Tužilaštvo predlaže da se optuženi oglasi krivim i da mu se izrekne kazna zatvora proporcionalna poduzetim radnjama i brojniosti oštećenih.

(II) ZAVRŠNE RIJEČI ODBRANE OPTUŽENOG MILANA TRIŠIĆA

23. Odbrana optuženog Trišić Milana tvrdi da Tužilaštvo nije izvan razumne sumnje dokazalo bitne elemente krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, a koje se njegovom branjeniku stavlja na teret izmijenjenom optužnicom. Dakle, odbrana ističe da optužba nije dokazala činjenice da je postojao širok i sistematičan napad na bošnjačko stanovništvo na području opštine Bratunac, da je postojao plan da se taj napad vrši u funkciji progona nesrpskog stanovništva i kao ključno da je optuženi Trišić znao da taj napad ima cilj progon nesrpskog stanovništva iz opštine Bratunac.

24. Po konstrukciji udruženog zločinačkog pothvata, da bi se razmatrala odgovornost optuženog, Tužilaštvo je moralo dokazati dvije stvari: postojanje UZP-a i učešće optuženog u UZP-u. Po mišljenju odbrane, nijedan uvjet nije ispunjen i smatra da u konkretnom slučaju primjena konstrukcije UZP-a nije osnovana jer nije ispunjen osnovni element – zajednički plan, tj. zajednička zločinačka namjera.

25. Odbrana podsjeća da je Tužilac morao dokazati da data krivična djela predstavljaju dio zajedničke kriminalne svrhe, a da Tužilaštvo u dokaznom postupku nije prezentovalo dokaze iz kojih proizlazi učešće optuženih u UZP-u, nego je samo iznijelo puku tvrdnju da on predstavlja učesnika UZP-a.

26. Nadalje, odbrana se posvetila analizi iskaza svjedoka na koje se poziva i Tužilaštvo i odbrana te ukazala na niz kontradiktornosti, nedosljednosti i netačnosti. Odbrana ističe iskaz svjedoka S-9 koji je suprotan iskazu svjedoka S-8, a koji tvrdi da Trišića koga dobro poznaje, nije vidio da poduzima bilo kakve radnje zlostavljanja ili udaranja. Zbog kontradiktornosti proizlazi da nema jasnih i čvrstih dokaza da je optuženi sudjelovao u radnjama opisanim u tački 1. izmijenjene optužnice. U kontekstu tačke 2. optužnice, odbrana ističe da je ostalo sporno ko je odveo Ibišević Selmu iza škole i kako je isti stradao.

27. Ova odbrana se poziva i na svjedočenje vještaka Vede dr. Tuće od 21.12.2022. koji je u svom nalazu i mišljenju analizirao posmrtnu ostatku Ibišević Selme i koji se nije mogao izjasniti o mehanizmu povređivanja jer na tvrdim koštanim elementima nije našao oštećenja. U odnosu na tačku 3. optužnice, odbrana navodi da svjedoci koji su dali svoja saznanja (S-45, S-21, S-8, S-29, S-26, S-9) uopšte ne pominju Trišića da je učestvovao u ubistvu Sulejmanović Redže, odnosno niko od njih nije ni bio očevidac njegovog ubistva. Nadalje, a vezano za tačku 5. optužnice, odbrana se ponovno poziva na nalaz i mišljenje vještaka Vede dr. Tuće, a koji je vještačenjem ustvrdio da je Karić Ramil stradao od strijelne rane na glavi, što ukazuje da do povrede glave nije došlo tupim tvrdim mehaničkim oruđem koja bi potvrdila da ga je na taj način udario Trišić. Također, odbrana ističe suprotne iskaze svjedoka, od kojih jedni spominju da je Karića ubio Makedonac (T35, T36), a neki da ga je udario Bane. U odnosu na tačku 5. optužnice, odbrana detaljno citira i navodi iskaze svjedoka Tužilaštva (Avdić Meho, S-46, S-11, Hodžić Asim, S-4, S-1, S-45, S-37, S-26, svjedok "M", S-11) a koji su toliko u suprotnosti, svi navedeni svjedoci različito vide istu stvar, različito svjedoče među sobom i različito svjedoče u odnosu na ono što su sami rekli u istrazi. Odbrana optuženog posebno naglašava da dva ključna svjedoka Tužilaštva za ovu tačku optužnice u pogledu načina smrti pokojnog Karića svjedoče u direktnoj suprotnosti sa materijalnim dokazima na koje se poziva samo Tužilaštvo. Odbrana posebno naglašava saslušanje svjedoka Tužilaštva Avdić Mehe koji u par navrata mijenja svoj iskaz, na čijem se iskazu, odbrana tvrdi, ne može zasnivati tačka 6. optužnice. No suprotno iskazu ovoga svjedoka, odbrana je spomenula i iskaze nekoliko drugih svjedoka koje Tužilaštvo nije identifikovalo u svojoj završnoj riječi (Hodžić Asim, S-48).

28. Također, tvrdi da se tačka 7. optužnice a koja se bazira na tome da je optuženi Trišić "uzeo drvenu palicu u ruke, psujući i vrijeđajući ga, te sa namjerom nanošenja velike patnje ili ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda ili narušavanja zdravlja S-13 drvenom palicom zamahnuo u pravcu glave S-13 u kom momentu je S-13 instiktivno zaklonio glavu lijevom rukom, pa ga je optuženi Trišić udario u ruku usled kojih udaraca je S-13 zadobio tešku tjelesnu povredu u vidu preloma lijeve ruke, ne može bazirati samo na iskazu jednog svjedoka i da to ne može biti dostatno za osuđujuću kaznu. Odbrana je stava da tačku 8. optužnice nije moguće ovako postaviti jer je ista već obuhvaćena i konkretizovana drugim tačkama optužnice te navodi da optuženog treba osloboditi za ovu tačku optužnice ili u procesnom smislu u odnosu na ovu tačku, optužnicu odbiti u smislu člana 283. stav 1. tačka d) ZKP-a BiH. Nadalje, a u odnosu na tačke izmijenjene optužnice, odbrana je stava da i tačkom 9. Tužilaštvo nije izvan razumne sumnje dokazalo ovu tačku i da optuženog treba osloboditi po ovoj tački optužnice.

29. Kad je riječ o tački 10. optužnice, odbrana ponovo konstatira da optuženi treba biti oslobođen za ono što mu se ovom tačkom stavlja na teret. U odnosu na tačku 11. kojom se optuženi tereti da je zajedno sa njemu poznatim licima izvodio civile, odbrana tvrdi da u konkretnom slučaju nisu izvedeni i dokazani standardi koji se traže za potvrdu odgovornosti za sudbinu trojice lica za koje se tvrdi da su stradali. Nadalje, odbrana ističe i da optuženog treba osloboditi za počinjenje djela kako je to navedeno u tački 12. izmijenjene optužnice. Po 13. tački optužnice izjasnio se oštećeni Salkić Nurija koji pominje Trišića, odnosno da ga je Trišić "udarao željeznom šipkom u više navrata u predio leđa, mučeći ga..". Međutim, oštećeni u ranijim izvjavama koje je davao i pred različitim organima u vezi s ovim događajem, uopšte nije pomenio događaj sa Trišićem, stoga je stav odbrane da se na osnovu ovakvog svjedoka i svjedočenja ne može zasnivati osuđujuća presuda. Na okolnosti posljednje tačke optužnice, odbrana se poziva na iskaz svjedoka čiji je iskaz iz istrage i sa glavnog pretresa potpuno suprotan nalazu i mišljenju

već pomenutog vještaka, pa stoga optuženi treba biti oslobođen i po osnovu ove posljednje tačke optužnice.

30. Na kraju izlaganja, odbrana posjeća da je optuženi oženjen ženom bošnjakinjom iz Bratunca sa kojom ima dva sina, da nikada nije bio shvaćen od sredine u kojoj živi, neprihvaćen od strane ženine porodice. Trišić ne može biti dio širokog i sistematičnog napada na srpsko stanovništvo a da on to zna, te ne može prihvatiti da se dio njegove porodice i najbliži članovi porodice njegove supruge protjeraju iz svojih domova. Da je optuženi znao, sigurno bi svoju najbližu familiju kao i familiju svoje supruge, upozorio na predstojeće događaje i sugerisao im da napuste Bratunac. Odbrana spominje i njegov odnos prema ljudima u Bratuncu i danas, odnos porodice njegove supruge prema njemu pokazuje da mu ljudi vjeruju i da svi dobro znaju zašto je rezultat istrage bio takav da je sledilo optuženje Trišića, a da je i samo suđenje pokazalo koliko svjedoka je tražilo da ne svjedoči, koliko njih je tražilo zaštitne mjere jer nisu željeli da se zna ko i kako svjedoči neistinu o njemu i koliko njih je svjedočilo drugačije od onoga što su rekli u istrazi.

31. Odbrana zaključuje da optuženi Trišić nije čovjek zla, on je vozač, radnik, borac za svoju porodicu i na kraju jedan teško bolestan čovjek te stoga predlaže da se nakon ocjene svih dokaza kako pojedinačno tako i skupno, optuženog Trišić Milana na osnovu člana 284. stav 1. tačka c) oslobodi od krivične odgovornosti jer nema dokaza da je isti počinio navedeno krivično djelo.

IV. PROCESNE ODLUKE

(I) ODLUKA O MJERAMA ZAŠTITE SVJEDOKA

32. Sud je rješenjem, broj S1 1 K 026934 19 Krn 4 od 15.11.2019. godine, u fazi istrage, svjedocima pod pseudonimom **S-1, S-2, S-3, S-4, S-6, S-7, S-8, S-9, S-10, S-11, S-12, S-13, S-15, S-16, S-18, S-19, S-20, S-21, S-22, S-23, S-24, S-26, S-28, S-29, S-30, S-31, S-32, S-33, S-36 i S-37** odredio zaštitne mjere na način da će ime i prezime kao i ostali lični podaci svjedoka ostati povjerljivi, u toku istrage i nakon podizanja optužnice, u periodu od 30 godina od donošenja konačnog rješenja o određivanju zaštitnih mjera, kako je predviđeno članom 13. stav 1. pomenutog zakona, nalazeći da se radi o svjedocima pod prijetnjom čijim bi otkrivanjem identiteta bila ugrožena njihova, ali i sigurnost njihovih porodica.

33. Također, Sud je rješenjem S1 1 K 026934 19 Krn 5 od 18.12.2019. godine, u fazi istrage, svjedocima pod pseudonimom **S-39, S-40, S-41, S-42, S-45 i S-46**, odredio zaštitne mjere na način da će ime i prezime kao i ostali lični podaci svjedocima ostati povjerljivi, u toku istrage i nakon podizanja optužnice, u periodu od 30 godina od donošenja konačnog rješenja o određivanju zaštitnih mjera, kako je predviđeno članom 13. stav 1. pomenutog zakona, nalazeći da se radi o svjedocima pod prijetnjom čijim bi otkrivanjem identiteta bila ugrožena njihova, ali i sigurnost njihovih porodica. Sem toga, sudija za prethodni postupak je u toku istrage, rješenjem broj S1 1 K 026934 19 Krn 6 od 30.12.2019. godine i svjedoku pod pseudonimom **S-47**, također, dodijelio zaštitne mjere na način da će ime i prezime kao i ostali lični podaci svjedoka ostati povjerljivi, u toku istrage i nakon podizanja optužnice, u periodu od 30 godina od donošenja konačnog rješenja o određivanju zaštitnih mjera, kako je predviđeno članom 13. stav 1. pomenutog zakona, nalazeći da se radi o svjedoku pod prijetnjom čijim bi otkrivanjem identiteta bila ugrožena njegova, ali i sigurnost njegove porodice

34. Dalje, na ročištu za nastavak glavnog pretresa održanog dana 24.05.2022. godine, Tužilaštvo je za svjedoka **S-48** (predložen kao javni svjedok) predložilo određivanje mjera zaštite, obzirom da je ovaj svjedok, prema informacijama službenika SIPA-e, u više navrata davao svoj iskaz, pa tako, između ostalog, i pred MKSJ, gdje u izjavi od 15.03.2012. godine stoji konstatacija svjedoka da se isti ima tretirati kao zaštićeni svjedok, obzirom da isti odlazi u Bratunac. Sem toga, tužilac je još dodao i da je na dan ročišta obavio razgovor sa svjedokom, kada ga je upoznao o činjenici da je odbrani poznat njegov identitet, ali da bez obzira na tu okolnost, svjedok zahtjeva pored pseudonima i svjedočenje iz druge prostorije. S tim u vezi, obrazlažući razloge zbog kojih traži navedene mjere, svjedok ističe da se u Bratunac vratio tek prije dvije godine, te da strahuje da bi usljed ovog svjedočenja mogao imati problema, iako ih do sada nije imao, te na kraju dodao da ne bi želio da se vidi licem u lice sa optuženim, upravo iz gore pobrojanih razloga.

35. Odbrana optuženog Trišića se principijelno usprotivila istaknutom prijedlogu za određivanjem mjera zaštite svjedoku, pri čemu je kao razlog za ovakav stav, navela da se svjedocima olako dodjeljuju mjere zaštite. Stoga, imajući u vidu navedeno, Vijeće je našlo da kod svjedoka postoji subjektivni osjećaj straha, iz kojih razloga je, u skladu sa članom 3. i 13. Zakona o zaštiti svjedoka, donijelo odluku kojom se svjedoku dodjeljuje pseudonim **S-48**, uz svjedočenje iz druge prostorije, ime i prezime kao i ostali lični podaci svjedoka ostati povjerljivi, u periodu od 30 godina od donošenja konačnog rješenja o određivanju zaštitnih mjera a svi lični podaci svjedoka ostaju povjerljivi za period od 30 godina od dana donošenja odluke.

36. Na ročištu za nastavak glavnog pretresa održanog dana 06.09.2022. godine, Tužilaštvo je za kao i u prethodnom slučaju, i za svjedoka **M** (predložen kao javni svjedok) predložilo određivanje mjera zaštite, pri tome naglašavajući da je svjedoku u više navrata objašnjeno da odbrana još od 2019. godine zna njegov identitet. Bez obzira na tu okolnost, svjedok i dalje insistira na dodjeljivanju pseudonima uz svjedočenje iz druge prostorije. Upitan od predsjedavajuće sudećeg vijeća da obrazloži razloge zbog kojih traži pomenute mjere, svjedok navodi da u Bratuncu boravi preko ljeta, da je siguran da bi mogao imati problema sa prvim komšijom, za kojeg kaže da je izrazito nacionalistički nastrojen. Kao i u slučaju svjedoka S-48, odbrana se i u konkretnom slučaju, principijelno protivi dodjeljivanju mjera zaštite navodeći da se svjedocima olako dodjeljuju mjere, i to na uštrb javnosti postupka, uz konstataciju da je odbrana upoznata sa ličnim podacima svjedoka, te da nije vršen bilo kakav uticaj.

37. Cijeneći izjašenjenje stranaka i branioca, kao i razloge koji je naveo svjedok, Vijeće iste ne smatra opravdanim za određivanjem traženih mjera zaštite, međutim, Vijeće je, i pored toga, našlo da kod svjedoka M postoji subjektivni osjećaj straha, iz kojeg razloga je, u skladu sa članom 3. i 13. Zakona o zaštiti svjedoka, donijelo odluku kojom se svjedoku dodjeljuje pseudonim **M**, te da će ime i prezime kao i ostali lični podaci svjedoka ostati povjerljivi, u periodu od 10 godina od donošenja konačnog rješenja o određivanju zaštitnih mjera. Kako ovo Vijeće nije prihvatilo prijedlog u dijelu u kojem se traži svjedočenje iz druge prostorije, obzirom da je optuženi upoznat sa identitetom i ličnim podacima ovog svjedoka još od 2019. godine, Vijeće je, shodno tome, na glavnom pretresu, dodatno, zabranilo izdavanje video snimka svjedočenja navedenog svjedoka, kao i objavljivanje fotografije istog u svim elektronskim i printanim odnosno štampanim medijima, uz upozorenje prisutnima da odavanje identiteta zaštićenog svjedoka predstavlja krivično djelo propisano Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine, za koje se može izreći kazna zatvora.

38. U konačnici, Vijeće je na ročištu za nastavak glavnog pretresa održanog dana 11.01.2022. godine, svjedoku pod pseudonimom S-36, na insistiranje svjedoka, uz postojeću mjeru zaštite ličnih podataka određene rješenjem sudije za prethodni postupak rješenjem broj S1 1 K 026934 19 Krn 4 od 15.11.2019. godine, odredilo i dodatnu mjeru svjedočenja iz druge prostorije, a usljed psihičkog stanja svjedoka zbog davanja iskaza u prisustvu optuženog Trišića.

(II) ODLUKA O ISKLJUČENJU JAVNOSTI SA DIJELA GLAVNOG PRETRESA

39. Vijeće je odluku o isključenju javnosti sa dijela nastavaka glavnih pretresa održanih dana 19.07.2022. godine, 13.09.2022. godine i 15.11.2022. godine, donijelo u skladu sa članom 235. Zakona o krivičnom postupku BiH, iz razloga zaštite interesa svjedoka koji su svjedočili na navedenim glavnim pretresima, obzirom da bi odgovorima na neka od postavljenih pitanja mogao biti otkriven njihov identitet.

40. Odluku o isključenju javnosti sa dijela nastavaka glavnog pretresa, Vijeće je, u skladu sa navedenom zakonskom odredbom, donijelo dana 19.07.2022. godine kada je saslušan svjedok S-29 budući da je isti na zatvorenoj sjednici, naveo da je u bliskom srodstvu sa jednim od oštećenih, ubijenih lica. Naime, S-29 je tom prilikom naveo da mu je pomenuto lice brat, a odluku o isključenju javnosti, Vijeće je donijelo iz razloga što je upravo navedeni svjedok govorio o stradanju svog brata, koje inkriminirane radnje se stavljaju na teret optuženom i navedene su u činjeničnom supstratu izmjenjene optužnice

41. Također, odluku o isključenju javnosti sa dijela nastavaka glavnog pretresa, Vijeće je u skladu sa navedenom zakonskom odredbom, donijelo i dana 13.09.2022. godine, kao i 15.11.2022. godine, kada su saslušavain svjedoci S-11 i S-9, i to iz identičnih razloga, kao i u prethodno navedenom slučaju, kada je S-11 na zatvorenoj sjednici upoznao Vijeće da je sa trojicom oštećenih u bliskom srodstvu, dok je S-9 u bliskom srodstvu sa jednim oštećenim, nad kojima su, između ostalog, i od strane optuženog, vršene krivično pravne radnje navedene u činjeničnom opisu izmjenjene optužnice.

42. Stranke i branilac optuženog se nisu protivili isključenju javnosti sa dijela glavnih pretresa.

43. U navedenom slučaju kada je isključena javnost, Vijeće je, nakon razmatranja sudske prakse koja ukazuje da nije uvijek moguće predvidjeti i potpuno kontrolisati dinamiku izjašnjenja o pravnim i činjeničnim pitanjima, odlučilo da isključi javnost sa dijela glavnog pretresa prilikom ispitivanja zaštićenih svjedoka.

44. Prije nego je sa dijela glavnog pretresa isključena javnost Vijeće je u javnom zasjedanju upoznao sve prisutne o razlozima za isključenje javnosti, te je, isto tako, javno objavilo odluku koja je donesena na dijelu pretresa sa kojeg je javnost bila isključena.

(III) IZUZETAK OD NEPOSREDNOG IZVOĐENJA DOKAZA – KORIŠTENJE ISKAZA SVJEDOKA U SKLADU SA ČLANOM 273. STAV 2. ZKP BIH

45. Tužilaštvo BiH je u optužnici broj T20 0 KTRZ 0004112 o8 od 30.12.2019. godine predložilo da se na glavnom pretresu, u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH, pročitaju ukupno 23 iskaza svjedoka, a koji su u međuvremenu preminuli, uz napomenu da je optužba odustala od čitanja određenog broja iskaza, dok je određeni broj predloženih iskaza, uz saglasnost odbrane i odobrenje Vijeća, uložen u sudski spis, bez prethodnog

čitanja na glavnom pretresu. S tim u vezi, Tužilaštvo je u toku dokaznog postupka, u skladu navedenoj odredbi ZKP-a, pročitala iskaze ukupno 11 svjedoka.

46. U vezi sa tim, odbrana optuženog se nije protivila prijedlogu optužbe da se u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH na glavnom pretresu pročitaju iskazi ranije preminuli svjedoka S-2, S-3, Nijaza Dubičića, Ramića Salčina, Fahrudina Omerovića, S-28, Daneta Lončarevića, Salkić Mahmuta, Kemala Hodžića Šabana Džananovića i Aziza Memića.

47. Član 273. ZKP BiH, a koji se odnosi na izuzetke od neposrednog izvođenja dokaza, u stavu 2. predviđa da: *“zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu se po odluci sudije odnosno vijeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su ispitane osobe umrle, duševno oboljele, ili se ne mogu pronaći, ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć, ili je znatno otežan iz važnih razloga“.*

48. Kako su u sudski spis uloženi Izvodi iz matične knjige umrlih za svjedoke S-2², S-3³, Nijaza Dubičića⁴, Ramića Salčina⁵, Fahrudina Omerovića⁶, S-28⁷, Daneta Lončarevića⁸, Salkić Mahmuta⁹, Kemala Hodžića¹⁰, Šabana Džananovića¹¹ i Aziza Memića¹², iz kojih nesumnjivo proizilazi da su navedena lica preminula, zbog čega njihovo ispitivanje nije bilo moguće na glavnom pretresu, to je Vijeće prihvatilo prijedlog Tužilaštva da se na nastavku glavnog pretresa održanog dana *07.10.2022. godine* pročitaju iskazi umrlih svjedoka S-2¹³ i S-3¹⁴, zatim da se dana *14.10.2022. godine* pročitaju iskazi svjedoka Nijaza Dubičića¹⁵, Ramić Salčina¹⁶ i Fahrudina Omerovića¹⁷, dana *22.11.2022. godine* pročitaju iskazi S-28¹⁸, Daneta Lončarevića¹⁹, Mahmuta Salkića²⁰ i Kemala Hodžića²¹, te da se dana *06.12.2022. godine* pročitaju iskazi Šabana Džananovića²² i Aziza Memića²³.

² **T-18** Izvod iz MKU S-2, opština Ilidža, broj: 10-13-41594/19 od 31.12.2019. godine

³ **T-20** Izvod iz MKU S-3, opština Zvornik, broj: 07/1-202.1-398/20 od 28.02.2020. godine

⁴ **T-22** Izvod iz MKU Nijaz Dubičić, opština Bratunac, broj: 02-4-202-654/19 od 27.12.2019. godine

⁵ **T-24** Izvod iz MKU Ramić Salčin, grad Tuzla, broj: 09/1-10-4-1075/20 od 06.03.2020. godine

⁶ **T-27** Izvod iz MKU, Fahrudin Omerović, grad Tuzla, broj: 09/1-13-4-1113/22 od 22.02.2022. godine,

⁷ **T-29** Izvod iz MKU S-28, opština Živinice, broj: 02/9-10-35204/2021 od 21.10.2021. godine.

⁸ **T-31** Izvod iz MKU Dane Lončarević, opština Bratunac, broj: 02-4-202-572/19 od 16.12.2019. godine.

⁹ **T-33** Izvod iz MKU Mahmut Salkić, opština Ilijaš, broj: 02/1-10-202-15208/2022 od 03.10.2022. godine.

¹⁰ **T-35** Izvod iz MKU Kemal Hodžić, grad Tuzla, broj: 09/1-10-4-710/20 od 17.02.2020. godine.

¹¹ **T-37** Izvod iz MKU Šaban Džananović, grad Tuzla, broj: 09/1-10-4-708-20 od 17.02.2020. godine.

¹² **T-39** Izvod iz MKU Aziz Memić, opština Ilidža, broj: 10-13-40185/22 od 29.09.2022. godine.

¹³ **T-19** Zapisnik o saslušanju svjedoka S-2, Državna agencija za istrage i zaštitu, broj-17-04/2-04-2-647/07 od 20.06.2007. godine;

T-19a - Zapisnik o saslušanju svjedoka S-2, Tužilaštvo BiH, broj-T20 0 KTRZ 000074910 od 30.06.2011. godine

¹⁴ **T-21** Zapisnik o saslušanju svjedoka S-3, Državna agencija za istrage i zaštitu, broj-17-04/2-6-04-2-1026/08 od 16.10.2008. godine

¹⁵ **T-23** Zapisnik o saslušanju svjedoka Nijaz Dubčić, Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona broj: Kt.RZ-729/94 od 11.08.2009. godine; **T-23a** Izjava svjedoka, Nijaz Dubičić, Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine,

¹⁶ **T-25** Zapisnik o saslušanju svjedoka Ramić Salčin, Viši sud u Tuzli, broj: Ki:47/95 od 05.06.1995. godine; **T-26** Izjava, Ramić Salčin, MUP, Okružni SUP Tuzla, sektor službe državne bezbjednosti, broj: 15-282 od 09.07.1992. godine

¹⁷ **T-28** Izjava, Fahrudin Omerović, MUP, CSB Sarajevo, sektor SDB, detašman Visoko, od 04.06.1992. godine,

¹⁸ **T-30** Zapisnik o saslušanju S-28, Državna agencija za istrage i zaštitu, broj: 17-04/2-04-2-850/07 od 20.07.2007. godine; Zapisnik o saslušanju S-28, Državna agencija za istrage i zaštitu, broj: 17-04/2-04-2-992/08 od 26.09.2008. godina; Zapisnik o saslušanju S-28, Tužilaštvo BiH, broj: T 20 0KTRZ 0000749 10 od 27.04.2011. godine.

¹⁹ **T-32** Zapisnik o saslušanju svjedoka Dane Lončarević, Državna agencija za istrage i zaštitu, broj: 17-04/2-04-2-851/07 od 22.08.2007. godine.

²⁰ **T-34** Zapisnik o saslušanju svjedoka Salkić Mahmut, Državna agencija za istrage i zaštitu, broj: 16-06/1-04-1-1206/19 od 18.11.2019. godine.

²¹ **T-36** Zapisnik o saslušanju svjedoka Hodžić Kemal, Državna agencija za istrage i zaštitu, broj: 17-04/2-04-2-506/08 od 08.05.2008. godine.

²² **T-38** Zapisnik o saslušanju svjedoka Šaban Džananović, Državna agencija za istrage i zaštitu, broj:17-04/2-04-2-698/07 od 04.07.2007.godine.

²³ **T-40** Zapisnik o saslušanju Aziz Memić, Državna agencija za istrage i zaštitu, broj: 17-14/3-1-270/08 od 04.11.2008. godine.

(IV) NASTAVLJANJE ODGOĐENOG GLAVNOG PRETRESA (ČLAN 251. STAV 2. ZKP BIH)

49. Tokom dokaznog postupka, između nastavaka glavnog pretresa od 10.06.2020. godine i 15.09.2020. godine, zatim od 12.10.2020. godine do 21.12.2020. godine, te 21.12.2020. godine i 01.02.2021. godine, 01.02.2021. godine i 02.11.2021. godine, 11.01.2022. godine i 05.04.2022. godine, 05.04.2022. i 24.05.2022. godine, 19.07.2022. godine i 06.09.2022. godine, 07.02.2023. godine i 11.04.2023. godine, 25.04.2023. godine i 13.06.2023. godine, kao i od 11.07.2023. godine do 05.09.2023. godine protekao je rok od 30 dana. S tim u vezi, stranke i branioc su se izjasnili da se ne protive probijanju roka od 30 dana proteklog između dva nastavka glavnog pretresa.

50. Na nastavcima glavnih pretresa održanih dana 15.09.2020. godine, 21.12.2020. godine, 01.02.2021. godine, 02.11.2021. godine, 05.04.2022. godine, 24.05.2022. godine, 06.09.2022. godine, 11.04.2023. godine, 13.06.2023. godine i 05.09.2023. godine, ponovo je otvoren glavni pretres, dok u smislu odredbe člana 251. stav 2. ZKP BiH, a uz saglasnog stranaka i odbrane u tom pravcu, Vijeće nije ponovo izvodilo provedene dokaze, već su svi ranije izvedeni dokazi prihvaćeni u ovom postupku.

51. Također, u toku glavnog pretresa je došlo i do izmjene u sastavu sudećeg vijeća zbog imenovanja sudije Halila Lagumdžije na funkciju predsjednika Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH dana 10.02.2021. godine. Naime, kao predsjedavajući sudećeg vijeća u ovom predmetu prvobitno je postupao sudija Halil Lagumdžija, međutim zbog izbora na novu dužnost, sudija Željka Marenčić je određena za predsjedavajuću Vijeća, a sudije Minka Kreho i Enida Hadžiomerović kao članovi sudećeg vijeća.

52. O ovoj izmjeni u sastavu vijeća, stranke i branioc su obavješteni na statusnoj konferenciji koja je održana 13.10.2021. godine.

53. S tim u vezi, Tužilaštvo se saglasilo da se, iznova, ne provode već izvedeni dokazi, međutim, odbrana optuženog Milana Trišića nije dala saglasnost da usljed izmjene sastava sudećeg vijeća, postupak ne počne ispočetka, pri tome, istakavši kao razlog činjenicu da je jedan od saslušanih svjedoka u međuvremenu preminuo, te da će usljed navedene procesne situacije, iskaz svjedoka, cijeliti sudeće vijeće pred kojim isti nije neposredno svjedočio, a što prema stavu odbrane, može dovesti do povrede principa neposrednosti u skladu sa odredbom člana 251. stav 3. ZKP BiH, odnosno povrede prava optuženog na pravično suđenje.

54. Na glavnom pretresu održanom dana 02.11.2021. godine, Vijeće je, vodeći se pravom optuženog na suđenje u razumnom roku, kao i načelima efikasnosti, ekonomičnosti i neposrednosti postupka, te cijeneći da pravo optuženog na pravično suđenje nije povrijeđeno, odlučilo da se glavni pretres ponovo otvara, ali da se ranije izvedeni dokazi, saslušani svjedoci i vještaci neće ponovo izvoditi i pozivati, odnosno da će se isti koristiti kao dokazi u daljem toku postupka. Sem toga, Vijeće je navedenu odluku, između ostalog, donijelo obzirom na izjašnjenje sudija Marenčić i Kreho da su prisustvovala svim, do tada, održanim nastavcima glavnog pretresa, dodajući pri tome, da je sudija Enida Hadžiomerović već duži vremenski period upoznata da će biti određena za člana vijeća, od kada se i počela pripremati i upoznavati sa stanjem spisa u ovom krivičnom postupku. S tim u vezi, sudija Hadžiomerović je potvrdila da je duži vremenski period upoznata da će biti član u ovom vijeću kao zamjena za sudiju Lagumdžiju. Shodno navedenom, sudija Hadžiomerović je istakla da se u dovoljnoj mjeri upoznala sa stanjem spisa, da je

pregledala video i preslušala audio zapise sa ročišta za glavni pretres, te da, u situaciji da se ponovo pozivaju svjedoci, za iste ne bi imala pitanja.

55. Međutim, imajući u vidu da odbrana optuženog Trišića nije dala saglasnost da se ponovo ne saslušaju svi svjedoci i ne izvode svi ostali dokazi, te cijeneći da odbrana optuženog Trišića u smislu odredbe člana 251. stav 3. ZKP BiH i s tim u vezi povrede principa neposrednosti, odbija dati saglasnost, Vijeće je u narednim paragrafima dalo detaljno obrazloženje o opravdanosti i zakonitosti odluke da se usljed izmjene predsjedavajućeg vijeća, a potom i određivanjem novog člana sudećeg vijeća, ranije izvedeni dokazi, saslušani svjedoci i vještaci neće ponovo izvoditi i pozivati, odnosno da će se isti koristiti kao dokazi u daljem toku postupka.

56. U svjetlu istaknutih stavova odbrane kojim se odbija dati saglasnost, te cijeneći okolnosti konkretnog slučaja, Vijeće će se prvobitno osvrnuti na opšte stavove ESLJP u odnosu na načelo neposrednosti. Naime, princip neposrednosti u izvođenju dokaza je važna procesna garancija u krivičnom postupku u smislu da zapažanja suda u pogledu držanja i ponašanja svjedoka mogu imati značajne posljedice po optuženog (*Beraru protiv Rumunije*, br. 40107/04, par 64, 18.03.2014. godine i *Cutean protiv Rumunije*, br. 53150/12, par 60, 02.12.2014. godine). Nadalje, u skladu sa načelom neposrednosti, odluka u krivičnom postupku bi trebala biti donesena od strane sudija koji su prisustvovali suđenju i cjelokupnom postupku izvođenja dokaza (*Cutean*, par 61). Međutim, ne može se smatrati da se ovim propisuje zabrana bilo kakve promjene u sastavu suda tokom trajanja postupka (*Svanidze protiv Gruzije*, br. 37809/08, par 33, 25.07.2019. godine).

57. Analizirajući prethodno navedene stavove, može se zaključiti da ESLJP nije isključiv u stavu da izuzeci od načela neposrednosti po automatizmu dovode do nepravilnosti postupka i time do povrede prava iz člana 6. Konvencije, odnosno Sud ostavlja mogućnost za dokazivanje da odstupanje od načela neposrednosti ne ugrožava nužno procesnopravni položaj optuženih, odnosno da zamjena predsjedavajućeg i člana vijeća neće nužno negativno uticati na zakonitost i pravilnost donesene odluke.

58. Nadalje, postoje vrlo jasni administrativni i proceduralni razlozi koji učešće jednog od sudija u postupku mogu učiniti nemogućim. U skladu sa tim, Vijeće ukazuje da postoje mjere koje se mogu preduzeti da bi sudija koji nastavlja suđenje mogao ispravno razumjeti izvedene dokaze, kao što su npr. dostupnost transkripata sa suđenja ili omogućavanje ponovnog izvođenja relevantnih dokaza pred novoformiranim vijećem (*Cutean*, par 61).

59. Dakle, načelan stav Evropskog suda je da načelo neposrednosti predstavlja pravilo od kojeg ne bi trebalo odstupati, ali ipak pravilo koje trpi određene izuzetke koji mogu nastati usljed nepredviđenih okolnosti, a koji ne moraju nužno dovesti do povrede prava na pravično suđenje. Pored toga, upravo je u konkretnom predmetu izuzetak od načela neposrednosti kompenzovan time što su dva člana vijeća, od kojih je sudija Marenic novoimenovana predsjedavajuća ovog vijeća, odnosno, oba člana, od početka glavnog pretresa, pa do pred kraj istog, bile prisutne. Sem toga, izuzetak od načela neposrednosti u konkretnom predmetu dodatno kompenzuje činjenica da je novoimenovanom članu vijeća, sudiji Hadžiomerović omogućen uvid, ne samo u pisane transkripte sa suđenja, već i audio-video materijale, na osnovu kojih je novoimenovana sudija svoje sudijsko uvjerenje mogla formirati i na osnovu držanja i ponašanja svjedoka prilikom davanja iskaza na glavnom pretresu. Pored toga, ESLJP navodi i da se izuzetak od načela neposrednosti može kompenzovati i ponovnim izvođenjem relevantnih dokaza ili saslušanjem samo relevantnih svjedoka. Nasuprot tome, odbrana je u konkretnom slučaju podnijela zahtjev, ne da se izvedu samo relevantni ili odlučujući dokazi, već svi dokazi koji su izvedeni od

početka dokaznog postupka, što bi, prema ocjeni ovog Vijeća bilo u direktnoj koliziji sa načelom efikasnosti i ekonomičnosti vođenja postupka i pravom na suđenje u razumnom roku o kojima ovo vijeće itekako mora voditi računa. Ovdje je posebno važno napomenuti da su svjedoci u predmetima ratnih zločina naročito osjetljivi i da svjedočenje za njih predstavlja traumatično iskustvo, zbog čega Vijeće smatra da ponovno izlaganje svjedoka sličnim neprijatnostima ne bi bilo srazmjerno ciljevima koji se njihovim saslušanjem žele postići.

60. Nadalje, u predmetu *F.K. protiv Finske* (br. 37442/97, 09.07.2021. godine), ESLJP nije našao povredu prava na pravično suđenje uprkos činjenici što je u toku postupka došlo do promjene predsjednika sudećeg vijeća. Naime, Sud je ocijenio da, iako je došlo do promjene predsjednika vijeća, nije došlo do promjene drugih sudija u toku postupka, a osim toga, kredibilitet svjedoka niti u jednom trenutku nije bio doveden u pitanje, niti je bilo ijedne indikacije koja opravdava sumnju u njihovu pouzdanost.²⁴ Pod ovakvim okolnostima, činjenica da je predsjedavajući sudija na raspolaganju imao zapisnik sa pretresa na kojemu su saslušavani svjedoci je u velikoj mjeri kompenzovala nedostatak neposrednosti u toku krivičnog postupka. Sud je nadalje zaključio da se osuda aplikanta nije zasnivala samo na iskazima određenog svjedoka i da nije bilo ničega što sugerije da je predsjednik vijeća promijenjen u cilju uticaja na ishod postupka ili iz bilo kojeg drugog nedozvoljenog razloga. Slične stavove je ESLJP zauzeo u predmetu *Škaro protiv Hrvatske* (br. 6962/13, par 39-40, 06.03.2017. godine) i *Graviano protiv Italije* (br. 10075/02, par 39-40, 10.05.2005. godine).

61. Upravo kako proizilazi iz citiranog predmeta, izuzetak od načela neposrednosti, a do kojeg je došlo i u predmetnom slučaju, ne dovodi *ex lege* do povrede prava na pravično suđenje iz člana 6. Konvencije, već se u svakom konkretnom slučaju mora cijeliti da li je i na koji način takav izuzetak uticao na zakonitost i pravilnost odluke, kao i na procesnopravni položaj optuženog i prava odbrane u cjelini. Razlozi kojima se ESLJP vodio u predmetu *F.K. v. Finland* su vrlo slični razlozima kojima se rukovodilo vijeće Suda BiH kada je odbilo zahtjev odbrane da glavni pretres počne ispočetka, odnosno da se svi dokazi iznova izvedu pred novoimenovanom sudijom. Naime, važno je napomenuti da je, u predmetnom slučaju došlo do izmjene samo jednog člana vijeća, dok su ostala dva člana vijeća bili neposredno prisutni od početka do kraja suđenja, prilikom saslušanja svjedoka i izvođenja drugih dokaza. Pored toga, sudija Hadžiomerović je izjavila na zapisnik da je na osnovu audio-video zapisa sa ročišta upoznata sa svim iskazima svjedoka, gdje je na osnovu neposrednog uvida u zapise mogla formirati svoje nezavisno sudijsko uvjerenje. Kumulativno cijeneći navedene okolnosti, budući da tročlano vijeće odluku donosi zajedno, pri čemu je dvoje sudija, članova vijeća, neposredno prisustvovalo izvođenju svih dokaza, a sudija Hadžiomerović je upravo uvidom u audio-video zapise mogla kompenzovati svoje neprisustvo na suđenjima, Vijeće ostaje pri stavu da imenovanje novog sudije nije uticalo na zakonitost i pravilnost konačne odluke u ovom predmetu, odnosno da navedeni izuzetak od načela neposrednosti, na bilo koji način, nije ugrozio pravičnost postupka u cjelini, a da su prava odbrane optuženog zaštićena u skladu sa važećim procesnopravnim garancijama. Drugim riječima, Vijeće stoji na stanovištu da su direktno učešće dvoje sudija u postupku i neposredno upoznavanje trećeg člana sa dokazima, u svom totalitetu, rezultirali ispravnim sudijskim uvjerenjem na temelju koga je donesena ispravna i zakonita odluka.

²⁴ Vodič za član 6. EKLJP – pravo na pravično suđenje (criminal limb, ESLJP 51/124, posledni put ažurirano 30.04.2021. godine)

62. Nadalje, i pred Sudom Bosne i Hercegovine, u predmetu protiv Mineta Akeljića i drugih br. S1 1 K 017182 16 Kri od dana 29.11.2018. godine, takođe je vijećano da li i na koji način izmjena člana vijeća pred sam kraj dokaznog postupka utiče na pravičnost postupka, odnosno zakonitost i pravilnost donesene odluke. Naime, nakon što je došlo do izmjene člana vijeća, sudije Seada Đikića, odbrana je podnijela zahtjev za ponovnim saslušanjem tačno određenih svjedoka, a kojem prvostepeno vijeće nije udovoljilo, pravdajući takvu odluku razlozima ekonomičnosti postupka, potrebom da se zaštiti pravo na suđenje u razumnom roku, kao i činjenicom da se novoimenovana sudija Hadžiomerović upoznala sa sadržinom dokaza putem pisanih transkripata i audio – video zapisa. Da je ovakva odluka prvostepenog vijeća bila osnovana potvrdilo je i vijeće Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine odlukom br. S1 1 K 017182 19 Krž od dana 06.06.2019. godine, posebno cijenivši odredbu člana 253. ZKP BiH u vezi sa odredbom člana 155. ZKP BiH, shodno kojima se sva ročišta pred Sudom BiH snimaju audio-video tehnikom, na osnovu čega se sačinjavaju zvanični i pisani audio-video zapisnici sa glavnog pretresa čije je osnovna svrha da se upravo njima kompenzuju eventualni nedostaci u pogledu načela neposrednosti.

63. Slijedom svega navedenog, u skladu sa uporedivim predmetima iz prakse Evropskog suda za ljudska prava i u skladu sa citiranim stavovima Suda BiH, ovo vijeće dosljedno ostaje pri stavu da imenovanje sudije Enide Hadžiomerović, kao trećeg člana vijeća nije, na bilo koji način, uticalo na pravilno formiranje sudijskog uvjerenja o krivičnoj odgovornosti optuženog, na temelju koga je donesena konačna odluka u ovom predmetu.

64. S obzirom na sve navedeno, vijeće je zaključilo da bi ponovno pozivanje svjedoka pred Sud i njihovo neposredno saslušanje na glavnom pretresu samo odugovlačilo predmetni krivični postupak i prouzrokovalo dodatne troškove, a svjedoke izložilo dodatnom traumatiziranju i neprijatnostima, zbog čega je takav prijedlog odbrane odbilo kao neosnovan.

65. Kako je u ovom predmetu, tokom dokaznog postupka, između ročišta za nastavak glavnog pretresa održanih od 10.06.2020. godine i 15.09.2020. godine, zatim od 12.10.2020. godine do 21.12.2020. godine, te 21.12.2020. godine i 01.02.2021. godine, 01.02.2021. godine i 02.11.2021. godine, 11.01.2022. godine i 05.04.2022. godine, 05.04.2022. i 24.05.2022. godine, 19.07.2022. godine i 06.09.2022. godine, 07.02.2023. godine i 11.04.2023. godine, 25.04.2023. godine i 13.06.2023. godine, kao i od 11.07.2023. godine do 05.09.2023. godine, prošlo više od 30 dana, postupajući u skladu sa gore navedenom odredbom, Vijeće je, uz saglasnost stranaka u postupku i branioca optuženog, odlučilo da se ranije izvedeni dokazi neće ponovo izvoditi, već će se koristiti iskazi svjedoka dati prethodno na glavnim pretresima, kao i već uvedeni materijalni dokazi.

**(V) ODLUKA O DJELIMIČNOM USVAJANJU PRIJEDLOGA TUŽILAŠTVA BIH ZA PRIHVATANJE
UTVRĐENIH ČINJENICA U POSTUPCIMA PRED MKSJ**

66. Vijeće je dana 02.11.2020. godine, donijelo odluku kojom se, u skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju predmeta, djelimično prihvata prijedlog Tužilaštva broj T20 0 KTRZ 0004112 08 od 10.03.2020. godine, te se činjenice utvrđene u presudama Pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika* broj IT-00-39-T od 27.09.2006. godine; Pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Tužilac protiv Radoslava Brđanina i drugih* broj IT-99-36-T od 01.09.2004. godine prihvataju kao dokazane u opsegu i redosljedom kojim su nabrojane:

1. ... Žarište sukoba se kasnije preselilo na teritoriju Bosne i Hercegovine, a najkasnije u aprilu 1992. došlo je do oružanih borbi u vezi s tim što su i Bosna i Hercegovina i republika bosanskih Srba proglasile nezavisnost, a te borbe su se nastavile i nakon perioda na koji se odnosi Optužnica.
2. Oružane snage SFRJ sastojale su se od aktivne i rezervne savezne kopnene vojske, mornarice i vazduhoplovstva, pod zajedničkim imenom JNA, sa zasebnim sistemom Teritorijalne odbrane (u daljem tekstu: TO), opremljenim lakim naoružanjem uskladištenim uglavnom u opštinskim magacinima. Svaka republika imala je svoj TO, koji je bio pod kontrolom republičkog ministra odbrane. Početkom devedesetih godina prošlog vijeka tradicionalna brojčana nadmoć srpskih oficira u JNA naglo je porasla. U JNA je ostao veoma mali broj nesrpskih oficira.
3. ...Srpska demokratska stranka (SDS), osnovana 12. jula 1990. ...
4. U proljeće 1991. i SDS je, u saradnji s jugoslovenskim vlastima, počeo da naoružava i mobilize srpsko stanovništvo u mnogim opštinama širom Bosne i Hercegovine. Oficiri JNA i MUP-a pomagali su članovima SDS-a u nabavci i raspodjeli oružja.
5. ... Pored oružja, bosanske Srbe su često obučavali pripadnici JNA i policajci, a u nekim slučajevima su se i organizovali u paravojne grupe.
6. Već 18. oktobra 1991. Radovan Karadžić, u svojstvu predsjednika SDS-a, proglasio je vanredno stanje u SDS-u i naredio da se organizuju svakodnevni sastanci opštinskih odbora SDS-a i danonoćna dežurstva, najavljujući da će nova uputstva stizati svakodnevno. ...dva opštinska odbora SDS-a, u Bosanskom Petrovcu i Bratuncu, na vanredno stanje reagovala osnivanjem kriznih štabova u svojim opštinama.
7. Dana 24. oktobra 1991. poslanici SDS-a održali su odvojenu sjednicu i osnovali Skupštinu srpskog naroda Bosne i Hercegovine (skupština bosanskih Srba).
8. Takođe 21. novembra, skupština bosanskih Srba usvojila je rezoluciju kojom daje punu podršku JNA u odbrani zajedničke države Jugoslavije i u provođenju mobilizacije srpskog naroda u Bosni i Hercegovini za popunu vojnih jedinica.
9. Dana 19. ili 20. decembra 1991. dokument pod naslovom "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, Sarajevo, 19. decembar 1991." predočen je na sastanku na kojem su učestvovali visoki predstavnici SDS-a.
10. Dana 9. januara 1992. skupština bosanskih Srba jednoglasno je proglasila "Republiku srpskog naroda Bosne i Hercegovine"...
11. U povjerljivom dokumentu „organa Republike Srpska Bosna i Hercegovina“, koji prema kontekstu potiče iz januara ili početka februara 1992., upućenom načelniku Generalštaba JNA u Beogradu i komandantima

2. i 4. vojne oblasti (koje su obuhvatale Bosnu i Hercegovinu i manja područja Hrvatske), govori se da je skupština bosanskih Srba odlučila da „institucionalizuje“ situaciju u kojoj bi „srpske teritorije“ Bosne i Hercegovine ostale u saveznoj Jugoslaviji. U dokumentu se navodi da to treba uraditi mirnim putem, ali dalje u tekstu kaže se da organi republike bosanskih Srba uskoro treba da uspostave punu kontrolu nad tim srpskim teritorijama, pa se tim u vezi traže razne vrste pomoći od JNA...

12. Dana 6. aprila 1992. Evropska zajednica je priznala nezavisnost Bosne i Hercegovine. Sljedećeg dana skupština bosanskih Srba (...) proglasila je nezavisnost Srpske Republike Bosne i Hercegovine (dana 12. avgusta 1992. naziv republike promijenjen je u „Republika Srpska“).

13. ... Dana 16. aprila 1992. Ministarstvo odbrane republike bosanskih Srba javno je potvrdilo stanje neposredne ratne opasnosti, koje je dan ranije proglasilo predsjedništvo bosanskih Srba u skladu sa svojim vanrednim ovlaštenjima, i obavijestilo je ARK, vlade drugih SAO i sve srpske opštine o odluci predsjedništva bosanskih Srba donesenoj prethodnog dana da srpski TO postaje „oružana snaga“ republike bosanskih Srba. Ministarstvo je takođe naredilo mobilizaciju i pozvalo na saradnju štabova TO-a i JNA, pod jedinstvenom komandom, tamo gdje je to moguće.

14. (...) od 1. aprila do 15. juna 1992., opštinski i regionalni organi SDS-a imali su najistaknutiju ulogu u organizovanju jedinica TO-a. Nakon toga su te jedinice, ponekad u sadejstvu s JNA, obezbjeđivale srpske opštine...

15. Krizni štabovi su se iz organa SDS-a pretvorili u republičke organe poslije saopštenja za javnost od 4. aprila 1992., u kojem je SNB naredio njihovo aktiviranje i uputio TO i rezervni sastav policije da budu u pripravnosti.

16. Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu opštine Bratunac bilo je 21.535 (64%) Muslimana, 11.475 (34 %) Srba, 40 Hrvata, 223 Jugoslovena i 346 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.

17. Početkom aprila 1992. muslimanski policajci u opštini Bratunac bili su primorani da predaju oružje, a 9. aprila Srbi su osnovali sopstvene policijske snage koje su nosile oznake republike bosanskih Srba. Nakon toga su Srbi iz Bratunca postavili barikade i kontrolne punktove i izveli napade vatrenim oružjem i eksplozivnim sredstvima. U vazduh su dignuta dva kafića, od kojih je jedan vlasnik bio Musliman, a drugi Hrvat. Dana 16. aprila mobilisan je bratunački TO, a u sljedećih nekoliko dana u opštinu su stigle Arkanove i Šešeljeve paravojne jedinice i jedna jedinica JNA pod komandom kapetana Reljića. Dok su pripadnici JNA i TO-a počeli da razoružavaju muslimansko stanovništvo u selima po cijeloj opštini, uključujući i sela sa većinskim muslimanskim stanovništvom Podčauš i Suha, pripadnici paravojnih snaga šikanirali su lokalno stanovništvo i pljačkali napuštene muslimanske kuće. Većina muslimanskog rukovodstva otišla je iz opštine Bratunac u Srebrenicu nakon prijetnji koje su im uputili pripadnici tih srpskih paravojnih jedinica.

18. *Srpske vlasti utvrdile su 29. april kao rok do kojeg su nesrbi, gotovo isključivo Muslimani, morali potpisati izjave lojalnosti srpskoj vlasti u opštini. Većina Muslimana je do tada već otišla iz Bratunca. Srpski vojnici su pljačkali napuštenu muslimansku imovinu.*

19. *Dana 1. maja 1992. Krizni štab Bratunac naredio je da u roku od sedmice dana svi pripadnici paravojnih snaga i „nelegalni građani“ prestanu s djelovanjem i napuste opštinu. Međutim, paravojne jedinice nisu otišle. Pored toga, štab je objavio da samo jedinice JNA i TO-a imaju pravo da se bave vojnim stvarima i vrše dužnosti za vrijeme ratnog stanja koje je proglašeno na teritoriji...*

20. *Dana 10. maja 1992.... preko 500 muslimanskih muškaraca iz bratunačkih sela zatočeno u školi „Vuk Karadžić“.*

21. *.... Muslimana koji su silom istjerani iz svojih domova zatočeno je na fudbalskom stadionu u Bratuncu. Naoružani Srbi prisilili su Muslimane da predaju svoje dragocijenosti, a potom su žene i djecu odvojili od muškaraca, smjestili ih u autobuse i odvezli iz opštine.*

22. *Dana 17. maja 1992. šef policije Vidoje Radović zatražio je da svi Muslimani u selu Vitkovići predaju svoje oružje. Selo su opkolili naoružani lokalni Srbi u maskirnim uniformama. Sljedećeg dana vojnici Novosadskog korpusa ušli su u selo i rekli Muslimanima da u podne sa svojim stvarima izađu na ulice, odakle će biti odvezeni u Tuzlu. Oko podneva su stigla dva autobusa u pratnji naoružanih paravojnih jedinica. ...mještani iz njegovog sela odvedeni su na fudbalsko igralište u Bratuncu. Kasnije su smješteni u autobuse i poslani u opštinu Vlasenica...*

23. *Četiri muslimanska spomenika u opštini Bratunac teško su oštećena ili potpuno razorena u periodu od aprila do juna 1992., između ostalog, džamija u mjestu Bratunac i džamija u Glogovi, koja je uništena eksplozivom u napadu izvedenom 9. maja.*

24. *... srpske vlasti su 1992. godine držale zatočene civile većinom muslimanske nacionalnosti... u opštini Bratunac, i to u policijskoj stanici u Bratuncu, u skladištu i u podrumu „ekspres“ restorana... u školi „Vuk Karadžić“... na fudbalskom igralištu u Bratuncu u maju 1992. godine.*

25. *... To uputstvo propisuje na koji način će biti provedene određene utvrđene aktivnosti u svim opštinama u kojima žive Srbi, a u suštini se radi o nacrtu za preuzimanje vlasti od strane bosanskih Srba u opštinama u kojima oni predstavljaju većinu stanovništva (dalje u tekstu: Varijanta A) i opštinama gdje su u manjini (dalje u tekstu: Varijanta B). Formulirani cilj Uputstva s varijantom A i B bio je „provedenje plebiscitarne odluke kojom se srpski narod u Bosni i Hercegovini opredijelio da živi u jedinstvenoj državi“ i „povećanje mobilnosti i spremnosti za odbranu interesa srpskog naroda“.*

26. *Uputstvo s varijantom A i B sadržavalo je, između ostalog, i direktivu prema kojoj će opštinski odbori SDS-a formirati krizne štabove srpskog naroda u svojim opštinama. „Zadaci, mjere i druge aktivnosti“ o kojima se*

govori u Uputstvu s varijantom A i B provodiće se isključivo po nalogu predsjednika SDS-a.

27. *Sastav opštinskih kriznih štabova 1992. godine bio je zamišljen tako da... Među članovima su bili predsjednik skupštine dotične opštine ili predsjednik izvršnog odbora opštine (varijanta A) ili predsjednik opštinskog odbora SDS-a (varijanta B), komandant opštinskog štaba TO-a i načelnik policije. Osim toga, sastancima opštinskog kriznog štaba redovno su prisustvovali predstavnici vojske.*

28. *... Skupština srpske Republike BiH osnovala je 27. marta 1992. Srpsko ministarstvo unutrašnjih poslova (dalje u tekstu: MUP). Ministarstvo narodne odbrane Srpske Republike BiH 16. aprila 1992. donijelo je odluku o tome da Teritorijalna odbrana (dalje u tekstu: TO) predstavlja oružanu snagu srpske Republike BiH, te da komandovanje i rukovođenje TO-om vrše opštinski, oblasni i regionalni štabovi, kao i štab TO-a Srpske Republike BiH. Istom odlukom Ministarstvo narodne odbrane proglasilo je neposrednu ratnu opasnost i naredilo opštu javnu mobilizaciju TO-a na cjelokupnoj teritoriji srpske Republike BiH. Pored toga, naređeno je i formiranje štabova TO-a u novoosnovanim opštinama bosanskih Srba.*

73. Ostale činjenice predložene u Prijedlogu Tužilaštva odbijaju se iz razloga koji slijede u obrazloženju rješenja.

74. Tužilaštvo BiH je dana 10.03.2020. godine Sudu dostavilo prijedlog broj T20 0 KTRZ 0004112 08 kojim se traži da Sud, u skladu sa odredbom člana 4. Zakona o ustupanju predmeta, prihvati činjenice utvrđene pravosnažnom presudom MKSJ u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika* broj IT-00-39-T od 27.09.2006. godine i predmetu *Tužilac protiv Radoslava Brđanina* broj IT-99-36-T od 01.09.2004.godine Predloženo je usvajanje ukupno trideset devet (39) činjenica.

75. Tužilaštvo je zajedno sa prijedlogom dostavilo Sudu obrazloženje predmetnog prijedloga u kojem navodi da bi Sud, korištenjem mehanizma utvrđenih činjenica, ispunilo osnovnu svrhu člana 4. Zakona o ustupanju, a to je, efikasnost i ekonomičnost sudskog postupka.

76. Na pomenuti prijedlog Tužilaštva, branilac optuženog Milana Trišića, advokat Miodrag Stojanović dana 27.03.2020. godine dostavio je Sudu izjašnjenje u kojem navodi da je svjestan okolnosti pod kojima predložene činjenice moraju proći kroz kriterijum, odnosno da moraju biti: 1. jasne, konkretne i da mogu biti provjerive; 2. da ne smiju sadržavati zaključak, mišljenje ili da budu rezultat iskaza nekog svjedoka ili vještaka; 3. da činjenice ne smiju predstavljati određeni pravni zaključak i mišljenje sudskog vijeća MKSJ.

77. U odnosu na činjenice koje je optužba predložila, odbrana se ne protivi prihvatanju činjenica iz presude MKSJ u predmetu Krajišnik: tačka 1 - paragraf 707, tačka 2 - paragraf 18, tačka 3 - paragraf 17, tačka 7 - paragraf 67, tačka 8 – paragraf 75, tačka 15 – paragraf 103, tačka 18-paragraf 128, tačka 22-paragraf 310, te činjenica iz presude MKSJ u predmetu Brđanin – dio tačke 5-pargarf 71 i to u dijelu gdje se kaže „*Skupština Republike Srpske BiH proglasila je 9.01.1992. Srpsku Republiku BiH koja će 12.08.1992.godine biti preimenovana u Republika Srpska*“. Odbrana ističe da za ostale predložene činjenice ne može dati saglasnost da se prihvate kao utvrđene, te da predložene činjenice iz tačke 14-

paragraf 97, tačke 20-paragraf-261 i tačke 21-paragraf 310 ne zadovoljavaju kriterij jasnosti, konkretnosti i provjerivosti.

78. Imajući u vidu sve navedeno, Sud je donio odluku kao u dispozitivu ovog rješenja, iz slijedećih razloga:

79. Članom 4. Zakona o ustupanju predmeta propisano je da: „*Nakon saslušanja stranaka, Sud može, na vlastitu inicijativu ili na prijedlog jedne od stranaka, odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene pravosnažnom odlukom u drugom postupku pred MKSJ-om, ili da prihvati pismeni dokazni materijal iz postupaka pred MKSJ-om ako se odnosi na pitanja od značaja u tekućem postupku.*”

80. Nadalje, Pravilo 94. (B) Pravilnika o postupku i dokazima navodi da: „*Na zahtjev jedne od strana ili proprio motu pretresno vijeće može, nakon što je saslušalo strane, odlučiti da formalno primi na znanje činjenice o kojima je presuđeno ili pismeni dokazni materijal iz drugih postupaka pred Međunarodnim sudom koji se odnose na pitanja od važnosti za tekuće suđenje.*”

81. Dakle, saslušanjem stranaka u postupku, ispunjena je i prva formalna pretpostavka citiranog propisa za odlučivanje o pitanju prihvatanja utvrđenih činjenica dokazanim.

82. Važno je napomenuti da je Zakon o ustupanju predmeta *lex specialis* i da je kao takav primjenjiv u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini.

83. Osnovna svrha člana 4. Zakona o ustupanju predmeta jeste efikasnost i ekonomičnost sudskog postupka, promovisanje prava optuženih na suđenje u razumnom roku, te uvažavanje svjedoka na način da se smanji broj sudova na kojima bi morali da se pojave zbog ponovnog svjedočenja i izbjegne njihova dodatna traumatizacija. Međutim, prilikom odlučivanja Sud je imao na umu da svrha ekonomičnosti postupka i uvažavanje svjedoka mogu ugroziti prava optuženih na pravično suđenje i pretpostavku nevinosti i da se navedeni ciljevi mogu promovisati samo na način koji garantuje poštivanje tih prava, a da su navedeni kriteriji osmišljeni upravo za tu svrhu, jer u suprotnom, to bi *de facto* značilo da je dokazni postupak okončan na štetu optuženih i prije nego se u predmetu neposredno izvedu svi dokazi. Stoga je, u korištenju svoga diskrecionog prava iz člana 4. Zakona o ustupanju i donošenju odluke o konkretnom pitanju, Vijeće imalo u vidu i sa posebnom pažnjom cijenilo prava optuženih u skladu s članom 6. Evropske Konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te odredbe članova 3., 13., i člana 15. ZKP.

84. Vijeće posebno naglašava da utvrđene činjenice koje su prihvaćene kao dokazane imaju karakter *presumption iuris et de iure* i da mogu biti predmet pobijanja u toku krivičnog postupka, ako stranke za to imaju valjane i opravdane razloge. Osim toga, u smislu odredbe člana 15. ZKP Sud nije u obavezi da svoju presudu zasnuje na bilo kojoj činjenici koja je prihvaćena kao dokazana budući da će sve one nakon okončanja krivičnog postupka biti predmetom pojedinačne ocjene i ocjene u kontekstu svih provedenih dokaza na glavnom pretresu koja će imati za rezultat odgovarajuću presudu i ocjenu svih provedenih dokaza.

85. Međutim, kako Zakon o ustupanju predmeta ne propisuje kriterije temeljem kojih bi se određena činjenica smatrala “presuđenom”, Vijeće je ispitujući te činjenice, uzelo u obzir kriterije koje je MKSJ utvrdilo rješenjem od 28.02.2003. godine u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, a koji kriteriji uzimaju u obzir prava optuženog zagarantovana Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima i slobodama (EKLJP) kao i ZKP-om BiH.

86. Prema odluci donesenoj u predmetu protiv Momčila Krajišnika, pretresno vijeće na prijedlog jedne od stranaka ili na vlastitu inicijativu, nakon saslušanja stranaka, može odlučiti da formalno primi na znanje presuđene činjenice, ako je činjenica: jasna, konkretna i može se identifikovati, ograničena na zaključke o činjenicama i ne uključuje pravne kategorizacije, pobijana je na suđenju i spada u dio presude koji nije bio predmet žalbe ili je o njemu konačno presuđeno u žalbenom postupku ili je pobijana na suđenju, a sada spada u dio presude koji je predmet žalbe, ali spada u pitanja koja u žalbenom postupku nisu sporna. Nadalje, iste ne smiju potvrđivati krivičnu odgovornost optuženog, te se ne može zasnivati na sporazumu o priznanju krivnje u ranijim predmetima i uticati na pravo optuženog na pravično suđenje. Ovi kriteriji nadopunjuju pravilo 94. stav b (formalno primanje na znanje) Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ. Pored navedenog, isti kriteriji su već prihvaćeni i od strane Apelacionog vijeća Suda (uvid u presudu u predmetu *Samardžić Neđo* broj X-KRŽ-05/49 od 13.12.2006 godine).

87. Nakon razmatranja navedenih kriterija, u kontekstu argumenata koje je iznio branilac, Vijeće nalazi da činjenice, nabrojane u dispozitivu rješenja, u potpunosti ispunjavaju uslove iz navedenih kriterija, te ih u navedenom obimu prihvata kao dokazane.

88. Stoga, primjenjujući gore navedene kriterije, Vijeće je odbilo činjenice koje je predložilo Tužilaštvo pod rednim brojem 10, 11, 12, 13, 14 i 17, (predstavljaju citat sadržaja dokumenta) kao i činjenice navedene pod rednim brojem 3. i 5 u prijedlogu koje se odnose na presudu Pretresnog vijeća MKSJ protiv Radoslava Brđanina, iz razloga što nisu relevantne za ovaj postupak, te kao takve ne doprinose razjašnjenju stvari i efikasnosti ovog postupka.

89. Činjenice navedene pod rednim brojem 26, 33, te djelimično navedene činjenice pod rednim brojem 27 Vijeće je odbilo prihvatiti iz razloga što iste, u sebi, sadrže karakterizacije pravne prirode, odnosno predstavljaju pravne zaključke pretresnog vijeća MKSJ-a u konkretnom predmetu, o zločinima počinjenim na teritoriji BiH (posljedice napada; zločini protiv čovječnosti – zatvaranje, progon, ubistvo i deportacija ili prisilno preseljenje).

90. Imajući u vidu navedeno, Vijeće je, nakon razmatranja kriterija, a u kontekstu argumenata koje su iznijele stranke u postupku, osnovom navedenih zakonskih odredbi, donijelo odluku o prihvatanju, kao dokazanih, činjenica naznačenih u dispozitivu ovog rješenja.

(VI) INTERVENCIJA VIJEĆA U POGLEDU IZMJENA U ČINJENIČNOM OPISU OPTUŽNICE

91. Obaveza Vijeća da riješi predmet optužbe proizilazi iz člana 280. ZKP-a BiH kojim je uređen princip vezanosti presude za optužbu, a koji glasi: „*Presuda se može odnositi samo na lice koje je optuženo i samo na djelo koje je predmet optužbe sadržane u potvrđenoj, odnosno na glavnom pretresu izmjenjenoj optužnici*”. Osim toga, članom 297. stav 1, kao bitna povreda odredaba krivičnog postupka i osnov za izjavljivanje žalbe, propisan je i razlog kada *Sud svojom presudom nije potpuno riješio predmet optužbe*. Primjenom logičkog pravila *argumentum a contrario*, može se zaključiti da je obaveza Suda da presudom u cjelosti riješi predmet optužbe, jer bi postupanje suprotno navedenoj obavezi rezultiralo gubljenjem identiteta između presude i optužbe što bi u konačnici predstavljalo bitnu povredu odredaba krivičnog postupka. Konačno, pomenuta obaveza Suda proizilazi i iz principa akuzatornosti kao fundamentalnog principa temeljem kojeg su ustrojena sva pravila krivičnopravne procedure.

92. Međutim, navedene odredbe ZKP-a BiH ne podrazumijevaju postojanje apsolutnog identiteta između presude i optužnice, budući da bi insistiranje na apsolutnom identitetu onemogućilo sudeće Vijeće da potpuno i pravilno utvrdi činjenično stanje. Naime, prema stavu ovog Vijeća, koje svoje uporište ima u stavovima Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine koji su ustanovljeni drugostepenim presudom u predmetu br: S1 1 K 013165 13 Krž, str. 11 i 12 od 01.07.2013. godine, u ovakvim slučajevima, Sud nije u obavezi donositi oslobađajuću presudu, već je dovoljno u obrazloženju dati razloge zašto su pojedine radnje i posljedice izostavljene iz osuđujućeg dijela izreke presude. Drugim riječima, potpuno je zakonito izvršiti određene korekcije u činjeničnom opisu izreke u cilju što preciznijeg utvrđivanja okolnosti pod kojima je djelo izvršeno, bez da se narušava integritet bića predmetnog krivičnog djela, vodeći računa da se i nakon određenih intervencija radi o istom djelu koje je obuhvaćeno kvalitativno i suštinski istim činjeničnim supstratom.

93. Shodno navedenom, Vijeće je iz osuđujućeg dijela izreke presude izostavilo riječ „mučenjem“, koja označava način izvršenja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka f) KZ BiH, budući da je Vijeće optuženog Trišića oslobodilo od odgovornosti za inkriminacije navedene u činjeničnom opisu tačke 12. i 13. izmjenjene optužnice, a kojim se optuženom na teret stavljalo da je mučio zatočene civile u fiskulturnoj Sali u smislu krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

94. Nadalje, kada je riječ o tački II. izmjenjene optužnice, a za koje radnje je ovo Vijeće našlo odgovornim optuženog Trišića, ali ne zbog lišenja života oštećenog Selme Ibiševića, već zbog nečovječnog postupanja prema istom i to u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja, te slijedom toga i izostavilo navod „*da ga liši života*“, kao i navod „*usljed čega je nastupila smrt Ibišević (Redže) Selme*“ u činjeničnom opisu, obzirom da Vijeće nije van svake razumne sumnje moglo utvrditi da je kritične prilike optuženi Trišić lišio života oštećenog Ibiševića. S tim u vezi, izostavljajući navedene dijelove iz činjeničnog opisa tačke II osuđujućeg dijela izreke presude, Vijeće je iste zamijenilo navodima „*u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja, okrenuo ga prema sebi, potom ga snažno udario drvenom motkom po glavi, od kog udarca je Selmo pao pored ograde škole, **trpivši patnje ozbiljne prirode i strah**, a čiji posmrtni ostaci su pronađeni prilikom ekshumacije u mjestu Blječeva, opština Brtunac.*

95. Vijeće je na isti način postupilo i u odnosu na radnje opisane pod tačkom III. izmjenjene optužnice, izostavljajući radnje Trišića kojima oštećene Arifovića i Sulejmanovića lišava života, budući je Vijeće, radnje optuženog Trišića opisane pod tačkom III osuđujućeg dijela izreke, kvalifikovalo kao nečovječno postupanje u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja. Stoga, Vijeće je u vezi sa tim, navode iz činjeničnog opisa izmjenjene optužnice „*a zatim je iz automatskog oružja pucao u prednji dio tijela civila Arifović Redže i lišio ga života, a nakon toga nastavio nanositi povrede civilu Sulejmanović Redži*“ kao i navode „*te istog lišio života*“, zamijenilo navodima „***čime su trpili patnje ozbiljne prirode i strah***“.

96. Sem toga, vodeći se prethodno navedenim razlozima, Vijeće je, izostavilo i navode iz činjeničnog opisa tačke V izmjenjene optužnice, slijedom kojih se optuženi teretio da opisane inkriminacije preduzima prema oštećenom Kariću u namjeri da istog liši života. Obzirom da Vijeće nije van svake razumne sumnje moglo utvrditi da je kritične prilike optuženi Trišić preduzima opisane radnje i tako lišio života oštećenog Karića, te imajući u vidu da je Vijeće temeljem izvedenih dokaza utvrdilo da su se u radnjama optuženog

naspram oštećenog Karića, ostvarila obilježja nečovječnog postupanja u smislu izvršenja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačke h) u vezi sa tačkom k) KZ BiH, Vijeće je navode iz činjeničnog opisa izmjenjene optužnice „... u namjeri lišenja života ... i na taj način lišio života Karić (Nurija) Ramu ...“, pod tačkom V osuđujućeg dijela izreke, zamijenilo navodima „... u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja ... usljed čega je trpio patnju ozbiljne prirode i strah ...“.

97. Na kraju, Vijeće je navode iz činjeničnog opisa tačke VIII izmjenjene optužnice „... poredao oko 60 zatvorenika civila ...“, pod tačkom VIII osuđujućeg dijela izreke, zamijenilo navodima „... poredao zatvorenike civile ...“, budući da, na temelju provedenih dokaza, Vijeće nije moglo, van razumne sumnje, utvrditi navedeni broj zatočenih civila koji su kritične prilike zlostavljani na način opisan u činjeničnom opisu izmjenjene optužnice. Sem toga, Vijeće je iz istih razloga, izostavilo i navode iz činjeničnog opisa tačke XI izmjenjene optužnice „... sa još najmanje pet civila ...“, imajući u vidu da je Vijeće temeljem izvedenih utvrdilo da su se u radnjama optuženog opisanih pod tačkom IX izreke presude, samo naspram **oštećenih Mehe Avdića, sina Ahme, Idriza Suljića i Dževada Bajramovića**, ostvarila obilježja prisilnog nestanka u smislu izvršenja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačke h) u vezi sa tačkom i) KZ BiH. Drugim riječima, Vijeće nije, van razumne sumnje, na osnovu provedenih dokaza, moglo utvrditi, niti tačan broj, niti identitet ostalih odvedenih civila, a na koncu, isto ne proizilazi iz iskaza svjedoka koji su na glavnom pretresu svjedočili o pomenutim okolnostima. Također, iako se izmjenjenom optužnicom za radnje opisane u tački XI, optuženom stavlja na teret ubistvo oštećenih, Vijeće nije našlo osnov za proširenje osuđujućeg dijela izreke presude pod ovom tačkom za učešće optuženog u radnjama izvršenja ubistva oštećenih, prevashodno iz razloga, što u činjeničnom supstratu, nisu opisane radnje koje čine obilježja radnje ubistva, u smislu izvršenja krivičnog djela iz člana 172. KZ BiH.

98. Dakle, da je namjera Vijeća bila da što preciznije utvrdi činjenično stanje kako bi materijalno pravo bilo ispravno i potpuno primjenjeno, a konačna odluka pravilna i zakonita, govori i činjenica da navedenim zahvatom u činjenični supstrat optužnice nije došlo do prekoračenja optužbe, što bi bilo suprotno odredbama ZKP-a BiH, odnosno da izvršenom korekcijom činjeničnog supstrata nije došlo do bilo kakvog pogršanja procesnog položaja optuženog Milana Trišića.

V. STANDARDI DOKAZIVANJA

99. Prilikom razmatranja i ocjene dokaza koji su provedeni na glavnom pretresu, Vijeće se rukovalo nekim osnovnim načelima propisanim u ZKP BiH kao i u Konvenciji, a koji će u nastavku biti navedeni.

100. Član 3. stav 1. ZKP BiH određuje da se svako smatra nevinim dok se ne utvrdi njegova krivica za krivično djelo koje mu se stavlja na teret.

101. Svrha sudskog postupka je da se osigura da niko nevin ne bude osuđen, a da se učinitelju krivičnog djela izrekne krivično pravna sankcija pod uslovima propisanim Krivičnim zakonom BiH i u zakonom propisanom postupku (član 2. stav 1. ZKP BiH).

102. Odredbom člana 3. stav (1) ZKP BiH određena je pretpostavka nevinosti, koja predviđa da se svako smatra nevinim za krivično djelo dok se pravomoćnom presudom ne utvrdi njegova krivnja.

103. Procesna pretpostavka nevinosti je tzv. privremena pretpostavka (*praesumptio iuris tantum*) koja vrijedi dok se suprotno ne dokaže. Zbog usvajanja ove pretpostavke, optuženi je oslobođen tereta dokazivanja svoje nevinosti. Teret dokazivanja suprotnog od onog što predviđa pretpostavka nevinosti je na tužiocu. Pretpostavka nevinosti ne odnosi se samo na krivnju optuženog, već i na sve druge bitne elemente koji stoje u međusobnoj vezi u pojmu krivičnog djela (radnja izvršenja, protivpravnost ili kažnjivost).

104. Smatra se, a to potvrđuju i judikati Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) , da presumcija nevinosti ima, između ostalog, sljedeće posljedice:

(i) optuženi nije dužan dokazivati svoju nevinost i teret dokazivanja leži na suprotnoj strani, dakle tužiocu; i

(ii) sud mora donijeti oslobađajuću presudu ne samo kad je uvjeren u nevinost optuženog, nego i u situaciji kad o tome postoji razumna sumnja.

105. Jedna od neposrednih posljedica presumpcije nevinosti je izričita zakonska odredba sadržana u članu 3. stav (2) ZKP BiH prema kojoj

„sumnju u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, sud rješava presudom na način koji je povoljniji za optuženog.“

106. Riječ je o načelu *in dubio pro reo*, ili načelu koje je izraz pogodovanja optuženog. Neku činjenicu sud može na temelju ocjene dokaza smatrati utvrđenom kada se uvjerio u njezino postojanje koje mora proizilaziti iz dokaza izvedenih na glavnom pretresu i kad u tom pogledu postupajuće vijeće nema više nikakvih dvojbi. Pri tome sve činjenice koje su *in peius* (na štetu) optuženog moraju se sa utvrditi sa apsolutnom sigurnošću. Drugim riječima, moraju se dokazati. Ukoliko se to ne postigne uzima se kao da one i ne postoje. Sve činjenice koje su *in favorem* (u korist) optužene osobe uzimaju se kao da postoje i onda i kad su utvrđene samo sa vjerovatnošću (znači, ne sa sigurnošću). Ako se i nakon savjesne ocjene dokaza „pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima“ sumnje ne daju otkloniti, prema normi iz navedenog člana u sumnji sud rješava na način povoljniji za optuženog.

107. Rezultat primjene pravila *in dubio pro reo* uvijek mora biti izricanje presude „u korist optuženog“, što u slučaju sumnje oko pravno relevantnih činjenica predviđenih materijalnim krivičnim pravom uključuje ne samo blažu kaznu kada je krivica utvrđena, nego i oslobađajuću presudu u slučajevima u kojima glavni pretres nije mogao razjasniti sumnju oko pitanja je li optuženi počinio krivično djelo iz optužbe.

108. U ovom smislu je i odredba člana 284. tačka c) ZKP BiH „*ako nije dokazano da je optuženi učinio krivično djelo za koje se optužuje*“ što znači, ne samo u slučajevima u kojima uopšte nisu izvedeni dokazi za optužbu, nego i u takvim u kojima bi ih bilo, ali bi oni bili nedovoljni da sud iz njih, na osnovu ocjene na glavnom pretresu, izvuče zaključke o nedvojbenom postojanju činjenica iznesenih u optužbi.

109. Član 14. ZKP BiH nalaže da je Sud dužan razmatrati i ocjenjivati dokaze koji idu u korist optuženog sa jednakom pažnjom kao i dokaze koji mu idu na teret.

110. Član 6. stav 1. Konvencije nameće obavezu svim sudovima da *“ukažu dovoljno jasno na osnove na kojima oni zasnivaju svoju odluku”*.²⁵ Iako priznaje primat domaćih sudskih organa u davanju ocjene šta je relevantno i prihvatljivo, član 6. stav 1. Evropske konvencije nameće domaćim sudovima obavezu da na odgovarajući način izvrše ispitivanje podnesaka, argumenata i dokaza koje su podnijele strane.²⁶ U vezi s navedenim, sudovi moraju razmotriti i raščistiti sve značajne nepodudarnosti u iskazima strana u postupku, ukazati da li je neki od osporenih dokaza neprihvatljiv, te ako jeste, navesti po kom osnovu.²⁷

111. Prilikom ocjene iskaza saslušanih svjedoka, Vijeće je nastojalo sagledati njihovo svjedočenje u cjelini, misleći pri tome kako na sadržinu samog iskaza, tako i na njihovo držanje i ponašanje tokom davanja iskaza. Kredibilitet svjedoka zavisi ne samo od toga u kojoj mjeri poznaju događaj o kojem svjedoče, nego i od iskrenosti svjedoka, njegove pouzdanosti, kao i svijesti da se polaganjem zakletve pred sudom obavezao da govori istinu.

112. Za iskaz svjedoka nije isključivo bitno da je on dat iskreno, bitno je i da je iskaz pouzdan. Vijeće je imalo u vidu da pouzdanost iskaza jednog svjedoka zavisi od njegovog poznavanja činjenica, ali na pouzdanost iskaza u velikoj mjeri može uticati protek vremena, nestalnost ljudske percepcije kao i traumatičnost samog događaja o kome svjedoči. Vijeće je uporedilo činjenice o kojima je svjedok svjedočio sa činjenicama koje su utvrđene od strane drugih svjedoka, te materijalnim dokazima kako bi se utvrdilo da li su potkrijepljeni ili osporeni drugim dokazima u ovom predmetu.

113. Također, Vijeće je ispitalo uložene materijalne dokaze kako bi odlučilo o njihovoj pouzdanosti i dokaznoj vrijednosti.

114. Zapisnike o saslušanju svjedoka uložene u spis u smislu odredbe člana 273. stav 2. ZKP BiH sud je cijenio u vezi sa svim ostalim provedenim dokazima.

115. Temeljem odredbe člana 15. ZKP BiH sud ima pravo da slobodno ocjenjuje dokaze.²⁸ Vijeće je pažljivo cijenilo sve izvedene dokaze, te će ocjenu istih, a naročito dokaza na kojima je temeljio svoju odluku sud dati u dijelu presude u kojem je obrazložena činjenična i pravna analiza optužbi koje su optuženom stavljene na teret.

VI. RELEVANTNO PRAVO

116. Prije svega, Vijeće je razmotrilo pitanje primjenjivog materijalnog prava na konkretan slučaj. Naime, iz optužnice Tužilaštva proizilazi da su inkriminisana djela počinjena od od maja 1992. godine do kraja 1992. godine, u kojem periodu je na snazi bio Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ), koji sadrži poglavlje pod nazivom *„Zločini protiv čovječnosti i međunarodno pravo”*, ali ne sadrži odredbe koje bi se odnosile direktno na zločine protiv čovječnosti.

²⁵ Evropski sud za ljudska prava, *Georgiadis protiv Grčke*, 1997, par. 606.

²⁶ *Van de Hurk protiv Nizozemske*, 19.04.1994. godine, par. 59.

²⁷ *Khamidov protiv Rusije*, 02.06.2008. godine, par. 173.

²⁸ Član 15. ZKP BiH navodi da *“... postojanje ili nepostojanje činjenica nije vezano ni ograničeno posebnim formalnim dokaznim pravilima”*.

117. Pravna kvalifikacija krivičnih djela u optužnici, a analogno tome, i u presudi, data je u skladu sa KZ BiH iz 2003. godine, dakle, krivičnim zakonom koji je stupio na snagu nakon inkriminisanog perioda, koji u članu 4. propisuje vremensko važenje krivičnog zakona na način da se na učinitelja krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela, osim ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, kada se na učinitelja primjenjuje blaži zakon.

118. Član 3. KZ BiH propisuje načelo legaliteta, odnosno da nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*). Međutim, članovi 3. i 4. istog Zakona ne sprečavaju suđenje ili kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo krivično djelo u skladu s opštim načelima međunarodnog prava (član 4a. KZ BiH).

119. U članu 7. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (Konvencija) na sličan način propisuje se princip legaliteta i glasi:

„Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo nastalo činjenjem ili nečinjenjem koje nije predstavljalo krivično djelo u vrijeme izvršenja, prema nacionalnom ili međunarodnom pravu. Isto tako, izrečena kazna neće biti teža od one koja se primjenjivala u vrijeme izvršenja krivičnog djela.“

„Ovaj član ne utječe na suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe koja je kriva za činjenje ili nečinjenje, ako je to djelo u vrijeme izvršenja predstavljalo krivično djelo prema opštim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda.“

120. Pomenuta odredba primjenjiva je u Bosni i Hercegovini jer čini sastavni dio njenog Ustava, pa tako prema izričitoj odredbi člana II (2) Ustava BiH, prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima direktno se primjenjuju u BiH i imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

121. Zločini protiv čovječnosti u inkriminisanom periodu nesumnjivo su predstavljali krivično djelo prema „opštim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda“, odnosno „opštim načelima međunarodnog prava“. Prema tome, iako u krivičnom zakonu, koji je važio u vrijeme počinjenja krivičnih djela koja su predmet optužnice, Zločini protiv čovječnosti nisu bili izričito propisani kao krivično djelo, postoji obaveza njihovog procesuiranja.

122. Vijeće je, u tom smislu, imalo u vidu presudu Ustavnog suda BiH broj AP-1785-06 (A. Maktouf), kojom je jasno utvrđeno da su ratni zločini „zločini po međunarodnom pravu“ te osuda za takva djela, prema zakonu koji je naknadno propisao i utvrdio određena djela kao krivična i propisao posebnu krivičnu sankciju, ne bi bila suprotna članu 7. stav 1. Konvencije, a analogno tome i Ustavu BiH.

123. Teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja spadaju u nadležnost Suda BiH mogu se podijeliti u dvije kategorije. Neki zločini, konkretno zločini protiv čovječnosti, su u domaći zakon uvedeni 2003. godine. Sud BiH i entitetski sudovi stoga nemaju

nikakve druge mogućnosti nego da primjenjuju Krivični zakon iz 2003. godine u takvim predmetima.²⁹

124. U pogledu kazne, KZ SFRJ nije predviđao postojanje dugotrajnog niti doživotnog zatvora nego je za najteža krivična djela propisivao smrtnu kaznu, a za lakše oblike maksimalne zatvorske kazne do 15 godina zatvora. Ukidanjem smrtno kazne, cjelokupan sistem kažnjavanja predviđen KZ SFRJ postao je neprimjenjiv, jer kako ranije pomenuta odluka Ustavnog suda BiH naglašava „*ne može se odvojiti jedna sankcija od cjelokupnosti cilja koji se želio postići kaznenom politikom u vrijeme važenja tog zakona*”.

125. U skladu s naprijed navedenim, Vijeće zaključuje da je u konkretnom slučaju potrebno i opravdano primijeniti Krivični zakon BiH.

126. Nadalje, prema kvalifikaciji djela iz optužnice, relevantni dio odredbe člana 172. KZ BiH (Zločini protiv čovječnosti) glasi:

“Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela:

a) *lišenje druge osobe života (ubistvo);*

i) *prisilni nestanak osoba;*

k) *druga nečovječna djela slične prirode;*

h) *progon bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu, u vezi sa bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana, bilo kojim krivičnim djelom propisanim zakonom ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine.*

127. Vijeće je svoje nalaze osuđujućeg dijela izreke presude izložio u činjeničnoj i pravnoj analizi širokog i sistematičnog napada protiv civilnog stanovništva, djela u osnovi zločina - progon lišenjem života, prisilnim nestankom, i drugim nečovječnim djelima slične prirode, učinjenih u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljnih fizičkih ili psihičkih povreda ili narušavanja zdravlja, te odmjeravanja izrečene kazne.

128. Da bi se radnje optuženog Milana Trišića, koje su mu optužnicom Tužilaštva stavljene na teret, odnosno za koje je presudom osuđen, kvalifikovale krivičnim djelom Zločini protiv čovječnosti, Vijeće je moralo utvrditi:

a) *da su iste bile dijelom širokog ili sistematičnog napada*

²⁹ S tim u vezi, Sud naglašava da se u predmetu ESLJP- *Šimšić protiv Bosne i Hercegovine* (dec.), br. 51552/10, 10. april 2012, aplikant žalio na osuđujuću presudu iz 2007. godine za zločine protiv čovječnosti, a u odnosu na djela koja su se dogodila 1992. godine. Sud je ispitao taj predmet, između ostalog, i prema Članu 7. Konvencije proglasio ga očigledno neutemeljenim. Sud je smatrao irelevantnom činjenicu da zločini protiv čovječnosti nisu predstavljali krivično djelo prema domaćem zakonu tokom rata 1992-95. obzirom da su ta djela u to vrijeme predstavljala krivično djelo prema međunarodnom pravu. Suprotno tome, ratni zločini koje su počinili aplikanti u ovom predmetu su predstavljali su krivična djela prema domaćem zakonu u vrijeme kada su počinjeni. Ovaj predmet, stoga, pokreće potpuno različita pitanja od onih u predmetu *Šimšić*. (Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacije br. 2312/08 i 34179/08), strana 23. Par. 55.

b) da je napad usmjeren protiv civilnog stanovništva,

c) da je optuženi znao za napad ili da su njegove radnje dio tog napada (nexus)

129. U tom smislu, Vijeće je, nakon ocjene dokaza pojedinačno i u međusobnoj vezi, utvrdilo da je Tužilaštvo dokazalo ove okolnosti, odnosno da je dokazan opšti element krivičnog djela iz odredbe člana 172. KZ BiH.

130. Međutim, prije nego što se upusti u iscrpnu analizu postojanja elemenata bića krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz član 172. stav 1 tačka h), Vijeće nalazi za potrebnim na ovom mjestu ukratko se osvrnuti i na relativno opširne navode odbrane kojim osporava postojanje UZP, konkretno tipa III, tzv *ekstezivnog UZP*. Naime, iako je navedeno osporavanje odbrane bespredmetno obzirom da se optuženi ne tereti da je krivična djela počinio u sklopu UZP-a, po mišljenju Vijeću, odbrana zaključak o postojanju, a potom i osporavanju navedenog oblika učešća u izvršenju krivičnog djela, crpi iz činjenice da se u uvodu činjeničnog supstrata optužnice navodi da je optuženi postupajući sa diskriminatornom namjerom zajedno sa pripadnicima TO, VRS, SJB, paravojnim jedinicama vršio progon bošnjačkog stanovništva.

131. Vijeće primjećuje da optužba, tokom dokaznog postupka, nije prezentovala, niti insistirala na postojanju zajedničkog plana, a posebice svijesti optuženog o postojanju takvog plana i dijeljenju namjere sa neimenovanim članovima navodnog UZP-a. Sem toga, Vijeće podsjeća da tokom postupka nisu prezentirani ni dokazi da je optuženi na bilo koji način djelovao koordinirano u svrhu realizacije „plana“, niti da je optuženi, u inkriminisano vrijeme, ikada imao neki zajednički sastanak ili referisanje, na kojem bi se utvrdili ciljevi i podijelile uloge, odnosno, nema dokaza o postojanju bilo kakve koordinacije između optuženog i *neimenovanih visokopozicioniranih članova UZP-a*, koji bi dalje ukazivali da su svi bili povezani zajedničkom namjerom i ciljem.

132. S druge strane, a kako je već prethodno obrazloženo, iz izvedenih dokaza, ne može se izvesti zaključak o postojanju kako *actus reus*, tako i *mens rea* elemenata UZP-a, kao oblika izvršenja djela, a koji se pri tome i ne stavlja optuženom na teret. Međutim, to ćemo na ovom mjestu ostaviti po strani i pozabaviti se isključivo odnosom UZP-a, kao oblika izvršenja djela koji se izvodi iz odredbe člana 180. stav 1. KZ BiH i saizvršilaštva, koje propisuje član 29. KZ BiH.

133. Za postojanje UZP-a nužno je postojanje „*zajedničkog umišljaja*“ kod optuženog. Žalbeno vijeće MKSJ-a je zaključilo da učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu mora dijeliti „*cilj udruženog zločinačkog poduhvata ... a ne samo znati za njega*“. Takođe, potrebno je utvrditi da je optuženi, kao učesnik UZP-a dao svoj doprinos ostvarenju zajedničkog plana, te da je njegov doprinos značajan. Međutim, značajan doprinos nije isto što i odlučujući doprinos kakav je potreban za djelovanje saučesnika u smislu odredbe člana 29. KZ BiH. S tim u vezi, da bi optuženi bio oglašen krivim po doktrini UZP-a, on ne mora biti prisutan izvršenju samog djela i djelo za čije izvršenje odgovara po UZP-u, ne mora biti „*njegovo djelo*“.

134. Nasuprot tome, saizvršioci su uvijek učesnici u izvršenju vlastitog djela. Nadalje, da bi osoba bila oglašena krivom, kao saizvršilac, njene radnje moraju biti takve težine da su na odlučujući način doprinijele izvršenju djela. Bitan element saizvršilaštva jeste taj odlučujući doprinos, doprinos bez kojeg djelo ne bi bilo moguće izvršiti. Kod UZP-a, nasuprot tome, ne radi se o odlučujućem doprinosu, tačnije određeno lice bi moglo biti

kvalifikovano kao učesnik u UZP-u iako njegova uloga i doprinos u izvršenju predmetnog djela nisu takve težine da djelo bez tih radnji ne bi bilo moguće.

135. Dakle, imajući u vidu sve navedeno, Vijeće je optuženog Milana Trišića oglasilo krivim kao direktnog izvršioca, ali i kao saizvršioca u odnosu na pojedine tačke osuđujućeg dijela presude, o čemu će vijeće dati detaljno obrazloženje u nastavku, obzirom da je u toku postupka dokazano da je optuženi počinio krivično djelo iz člana 172. KZ BiH, odnosno, Vijeće je van svake razumne sumnje našlo krivično odgovornim optuženog da je u periodu od mjeseca aprila do kraja mjeseca oktobra 1992. godine, na području opštine Bratunac, za vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, i u okviru široko rasprostranjenog i sistematičnog napada vojske i policije Srpske Republike Bosne i Hercegovine, a poslije Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Bratunac, znajući za takav napad i da njegove radnje čine dio tog napada, kao pripadnik Teritorijalne odbrane Bratunac (TO), a kasnije Vojske Republike Srpske (VRS) Bratunačke brigade ..., zajedno sa drugim pripadnicima TO, VRS, Stanice javne bezbjednosti Bratunac (SJB Bratunac) i pripadnicima paravojnih jedinica, sa diskriminatornom namjerom, vršio progon civilnog stanovništva bošnjačke nacionalnosti na nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj osnovi sa područja sela Hranča, i grada Bratunca, i to lišenjem života, prisilnim nestankom, i drugim nečovječnim djelima slične prirode, učinjenih u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljnih fizičkih ili psihičkih povreda ili narušavanja zdravlja.

(I) ŠIROK (RASPROSTRANJEN) I SISTEMATIČAN NAPAD

136. Postojanje širokog i sistematičnog napada u Bratuncu, u vremenskom periodu od aprila do oktobra 1992. godine, u kojem su učestvovali vojska i policija Srpske Republike Bosne i Hercegovine kao i paravojne formacije, je utvrđeno na osnovu iskaza saslušanih svjedoka, uloženi materijalnih dokaza i prihvaćenih utvrđenih činjenica iz presuda Međunarodnog Krivičnog Suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ).

137. Kako je već pomenuto, da bi utvrdilo karakter napada na civilno stanovništvo, Vijeće je imalo u vidu i stavove izražene u presudama MKSJ-a kojima su definisani faktori pri ocjenjivanju rasprostranjenosti ili sistematičnosti napada, pa tako u procjenjivanju što napad čini rasprostranjenim ili sistematičnim, sudsko Vijeće mora prvo identifikovati stanovništvo koje je objekt napada a zatim, u svjetlu metoda, sredstava, resursa i rezultata napada na to stanovništvo ustanoviti da li je napad doista bio rasprostranjen ili sistematski. Posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela, eventualno sudjelovanje zvaničnika ili predstavnika vlasti ili bilo koji prepoznatljivi obrazac zločina mogu se uzeti u obzir kako bi se utvrdilo da li taj napad na civilno stanovništvo ispunjava jedan od uslova, odnosno da li je rasprostranjen ili sistematski ili pak ispunjava oba uslova.³⁰

138. U praksi MKSJ napad je opisan kao preduzimanje postupaka koji uključuju vršenje nasilnih radnji, odnosno djela nasilja. Ovaj uslov je također reflektiran u članu 172. stav 2. tačka a) KZ BiH koji inkorporira u definiciju pojma "napad", između ostalog, ponašanje koje uključuje višestruko činjene djela (iz člana 172. stav 1.) protiv bilo kojeg stanovništva.

139. Pojmovi napada i oružanog sukoba nisu identični. Prema međunarodnom običajnom pravu, napad može prethoditi oružanom sukobu, može trajati duže od tog

³⁰ Presuda Žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kunarac i dr.* (par. 95)

sukoba, ali ne mora nužno biti njegov dio. Nadalje, termin „*napad*“ u kontekstu zločina protiv čovječnosti ima nešto drugačije značenje od onog koje nosi u ratnom pravu. U kontekstu zločina protiv čovječnosti „*napad*“ nije ograničen na vođenje neprijateljstava. On može obuhvatiti situacije zlostavljanja osoba koje ne sudjeluju aktivno u neprijateljstvima, međutim oba termina zasnivaju se na sličnoj pretpostavci, a to je da se rat treba voditi između oružanih snaga i oružanih grupa, a da civilno stanovništvo ne može biti legitiman cilj.

140. Djela optuženog ne moraju biti izvršena u samom napadu, pod uslovom da su u dovoljnoj mjeri povezana s tim napadom. Na primjer, Pretresno vijeće MKSJ u predmetu *Kunarac* konstatovalo je da zločin počinjen nekoliko mjeseci poslije napada ili nekoliko kilometara dalje od mjesta napada ipak može predstavljati dio napada, pod uslovom da je s njim u dovoljnoj mjeri povezan na drugi način.³¹

141. Kako je već navedeno, napad nije definisan samo objektom (civilno stanovništvo) nego i jačinom-rasprostranjenošću napada ili njegovom sistematičnošću.

142. Pridjev „*rasprostranjen*“ podrazumijeva napad koji je po svojoj prirodi opsežan i za posljedicu ima veliki broj žrtava. Također, zločin može biti rasprostranjen ili počinjen u širokim razmjerama zbog kumulativnog efekta niza nečovječnih djela ili zbog jedinstvenog efekta jednog jedinog dijela izuzetno velikih razmjera. Pridjev „*sistematski*“ ukazuje na organizovanu prirodu djela nasilja i na malu vjerovatnost da je do tih djela došlo nasumice³², dakle ima organizovani karakter i predstavlja redovno ponavljanje sličnog kašnjevog ponašanja koje nije slučajno.

143. Da je napad bio širok, dokazuje činjenica da su se kritični događaji odigrali na čitavom području opštine Bratunac, na kojem području su počinjeni brojni zločini koji su za posljedicu imali veliki broj žrtava – civila Bošnjaka.

144. Slijedom navedenog, Vijeće je utvrdilo da je napad na području opštine Bratunac bio *široko rasprostranjen*. Nadalje, analizirajući karakter i okolnosti napada Vijeće je utvrdilo da je isključena svaka mogućnost da je do napada na civilno stanovništvo došlo nasumice, jer se sve navedeno odvijalo po uhodanom i kontinuiranom obrascu ponašanja, što mu daje karakter *sistematičnosti*. Naime, Vijeće je utvrdilo da je napad, koji se ogledao u raseljavanju stanovništva sa njihovih ognjišta, selektivno odvajanje muškaraca i žena, odvođenje muškaraca u logore, odvođenje žena i djece i dr. imao obilježja i aspekte jedne organizacije i unaprijed dogovorenog sistema.

145. Prije nego što je oružani sukob započeo, muslimanski civili su odstranjeni iz društvenog i profesionalnog života zajednice, a sloboda kretanja im je bila drastično ograničena. Kada su se gradovi i sela potpuno našli u njihovim rukama, srpske snage – vojska, policija, paravojne jedinice, koristili su isti obrazac ponašanja: muslimanske kuće i stanove sistematski su pljačkali ili spaljivali, muslimanske seljane kupili i zarobljavali, a pritom i tukli ili ubijali.

146. Na osnovu provedenih dokaza, naročito iskaza svjedoka koji su u inkriminisanom periodu 1992. godine živjeli na području opštine Bratunac, kao i na području sela Hranča,

³¹ Vidjeti predmet *Kunarac i dr.*, IT-96-23-T i IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februar 2001. godine. Vidjeti također predmet *Brđanin*, IT-99-36-T, Presuda, 1. septembar 2004. godine, paragraf 132.

³² Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par 648, drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i dr.* (par 94), prvostepena presuda Blaškić(par.206)

Glogovo, Suha, Krasan Polje i dr., zatim materijalne dokumentacije, kao i prihvaćenih utvrđenih činjenica, Vijeće je izvelo nesumnjiv zaključak da je u periodu relevantnom za optužnicu, odnosno u periodu od mjeseca aprila pa do kraja mjeseca oktobra 1992. godine na području opštine Bratunac postojao širok i sistematičan napad, koji je bio isključivo usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva navedenih opština i sela.

147. Da su postojale navedene okolnosti koje ukazuju da je napad bio širok, odnosno rasprostranjen i sistematičan proizilazi iz iskaza saslušanih svjedoka koji potvrđuju činjenične navode optužbe o postojanju opširne akcije razoružavanja bošnjačkih civila, i to ne samo na području grada Bratunca, već na cjelokupnoj teritoriji opštine, pljačkanja i uništavanja njihove imovine, neovlaštenom ograničavanju slobode kretanja i ukidanju drugih prava, odvođenju muškaraca u logore te protjerivanja žena, djece i starijih muškaraca sa teritorije pod kontrolom vojske i policije Srpske Republike BiH.

148. Prije nego se Vijeće osvrne na napad na pojedina sela na području opštine Bratunac, neophodno je ukazati na situaciju koja je vladala na području opštine Bratunac prije samog napada, a koje činjenice su Vijeću bitne za kontekst postojanja širokog i sistematičnog napada u inkrimisanom periodu. U tom kontekstu, gotovo svi svjedoci optužbe su saglasni da je stanje nemira i nesigurnosti na području opštine Bratunac započelo znatno prije samog napada na selo Hranča 03. maja 1992. godine.

149. U tom pravcu u svom iskazu govorio je svjedok Mehmedalija Ahmić koji je na glavnom pretresu naveo da se već početkom septembra 1991. godine desio prvi ekces području opštine Bratunac, *... dva mladića su sačekana na izlazu iz Kravice i bili su likvidirani ... stvara se mučna i teška situacija, nesigurnost, nepovjerenje, ljudi su pomalo uplašeni i tako će to trajati nekoliko mjeseci do poznatih aprilskih dešavanja.* Navodi dalje da su 15. aprila krenuli u Srbiju, kod strica njegove supruge i tada je na izlazu prema Srbiji susreo kolonu oklopnih transportera, kako reče *... vojna jedinica ulazila je u sam grad Bratunac ... to je bilo 15. aprila 1992 godine.* Nesigurnost za pripadnike bošnjačke nacionalnosti kulminirala je kada su se pojavljivale naoružane grupe koje svjedoku nisu bile poznate, a stacionirale su se u kafani Jasen prekoputa dzamije i upravo su oni i sijali strah i nepovjerenje kod muslimana, a dodatno se opisana situacija još više pojačala sa stalnim posjetama i odvođenjima bošnjačkog stanovništva, *... ljudi su i sa ulice kupljeni i odvođeni..*

150. O navedenom je detaljno svjedočio i Fahrudin Omerović koji je izjavio da su se prve žrtve bošnjačke nacionalnosti desile u mjestu Kravice, opština Bratunac od strane dvojice lica srpske nacionalnosti. Isti svjedok dalje navodi da su se čak njegove komšije i poznanici srpske nacionalnosti stavili pod komandu srpske TO i da su učestvovali u mnogim neprijateljskim aktivnostima, opkoljavanju muslimanskih sela radi razoružavanja naroda, privođenju i zatvaranju muslimanskog stanovništva. Nadalje, svjedok potvrđuje i da su se, nakon ubista dvojice građana muslimanske nacionalnosti, u znatnoj mjeri počeli pogoršavati međunacionalni odnosi, te da se nakon navedenog ubista počinju održavati mjesne straže, a da polovinom aprila 1992. godine dolazi tridesetak naoružanih vojnika srpske paravojske formacije zv. „Vukovarci“.

151. Slično je govorio i svjedok Midhat Karić, izjavivši, na glavnom pretresu, da je do tenzija došlo u jesen 91 godine kada se desio incident u selu Kravica kada su ubijena dva mladića muslimanske nacionalnosti, kako reče *... tada su bile barikade, tenzije jednostavno to selo Kravica je srpski dio .. koliko ja znam oni su tu pobili pogrešne momke, čekali su nekog vozača Mevka, on je preživjeo i pobjegao, ovi su nedužni poginuli.* Saglasan sa iskazom ovog svjedoka je i iskaz svjedoka Ramiza Salkića koji pojavu

međunacionalnih tenzija i nesigurnosti i straha upravo vezuje sa ubistvo mladića u selu Kravica.

152. Pored toga, saslušani svjedoci su posvjedočili da je u inkriminisanom vremenskom periodu velikom broju građana bošnjačke nacionalnosti prestao radni odnos i da su formirani punktovi od pripadnika TO srpske nacionalnosti. Isto tako, potvrđuju da je vršeno oduzimanje naoružanja od građana bošnjačke nacionalnosti, kao i da su u njihovim selima izvršeni progoni, pljačkanja, pretresanja, paljenje imovine i naposljetku odvođenje u logore.

153. Na ove okolnosti je svjedočio Mehmedalija Ahmić koji je, opisujući sigurnosnu situaciju, naveo da je nakon što se vratio iz Srbije u Bratunac, ... *mislim da je bio 30 april kada sam se vratio, brat mi je rekao da se oduzima lovačko naoružanje i ja sam uzeo tri puške ,, uzeo svoje i bratovo oružje i to odnio u MUP i predao uredno i imam potvrdu da je naoružanje uzeto na čuvanje ... predao sam ga u stanicu policije koja je bila srpska policijska stanica.* Nakon predaje oružja, svjedok navodi da su počeli dolaziti pripadnici paravojnih formacija, te da je on jedne prilike izašao ispred kuće i vidio tri mladića i od straha za vlastiti život pozvao ih da uđu u kuću, zamolivši ih da budu tihi jer je imao malu bebū. Zadržali su se nekih 15 do 20 minuta, ...*to se desilo početkom maja 1992. godine.*

154. Slično je govorio i svjedok Meho Avdić na glavnom pretresu, ali i u svom iskazu datom u istrazi³³ navodeći da je sve do maja 1992. godine radio na mjestu poslovođe u transportnom poduzeću Vihor u Bratuncu, kada zajedno sa ostalim zaposlenicima bošnjačke nacionalnosti biva proglašen tehnološkim viškom. Svjedoči i da je od muslimana oduzimano svo naoružanje, uključujući i lovačko, a istovremeno su se Srbi počeli naoružavati. Navodi da su srpske komšije držale svoje straže u Krasan Polju i Omaskom te da je svjedok, zajedno sa ostalim pripadnicima bošnjačke nacionalnosti, odbio da se čuvaju zajedničke straže, pri čemu je formirana policijska stanica u kojoj su radili samo policajci srpske nacionalnosti.

155. Izjašnjavajući se o navedenom, i zaštićeni svjedok S-45 u svom iskazu na glavnom pretresu detaljno je opisao da je do 04.04.1992. godine radio u zemljoradničkoj zadruzi u Bratuncu, nakon čega svi muslimani dobivaju otkaze od strane kriznog štaba opštine Bratunac. Izjašnjavajući se o strukturi stanovništva, ističe da je 60% stanovništva Bratunca činilo muslimansko stanovništvo, dok su preostalih 40% činili Srbi.

156. Nadalje, da je vršen širok i sistematičan napad usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva potvrđuje i zaštićeni svjedok S-11. Naime, svjedok je u firmi radio do 4. maja kada se desio pokolj u Hranči, te je u svom iskazu na glavnom pretresu naveo da na području Bratunca, tačnije Ljubovije dolazi do strašnih poremećaja na vlasti dolaskom Arkanovaca i Šešeljevaca, da oni kao muslimani ništa nisu razumjeli šta se dešava, a ljudi srpske nacionalnosti su znali i pripremali su se na jedan takav čin. On svjedoči da Arkanovci i Šešeljevci dovode vukovarski korpus na područje Slapašnice sa 17 kamiona. Situacija za muslimane je bila jako teška navodi svjedok, ali jedan dio rukovodilaca muslimanske nacionalnosti uspijeva putem prijatelja napustiti Bratunac, pa je Srbima koji su preuzeli vlast bilo olakšano preuzeti MUP, zatim opštinu i tada skidaju redovnu zastavu i postavljaju srpsku SDS zastavu, a muslimani koji su ostali bivaju vođeni i privođeni, te se i mnogima gubi svaki trag, a ističe da je ta hajka na muslimane u Bratuncu počela 17. aprila.

³³ Zapisnik o saslušanju svjedoka Avdić Meho, Državna agencija za istrage i zaštitu od 26.09.2018. godine

157. I svjedok S-1 u svom svjedočenju, na glavnom pretresu, izjavljuje da je vlast preuzeo SDS i to već u januaru i februaru 1992. godine i da već tada počinju postavljati Srbe na pozicije. Radio je do 08.05. u fabrici, te da je tog dana, kada se vraćao kući, ... *vidio sam JNA, TO, policiju, sve je bilo blokirano, te nisam znao kako da se vratim kući. Kada su mi rekli da više ne trebam dolaziti, kolegica mi je to rekla. Od 17.04. i ulaska jedinici a iz Srbije, počelo je odvođenje, ubijanje osoba. Pored vojnika iz Srbije, bili su i domaći, komšije. Pri tome mislim na Srbe koji su prešli u TO i Rezervni sastav policije.* Dodao je svjedok još i da je tog istog dana, tačnije 08.05. na udaljenosti od Bratunca na nekih 3 km gdje nalazio se most prema Ljuboviji ... *bila jedna kafanica, i tu sam vidio gomilu tijela koja su bila izbačena na pontonski most ... prije nego što sam došao do tih tijela, bila je grupa vojnika, koji su meni bili nepoznati, a tu je bio jedan mali kojeg sam znao ... zvali su ga Makedonac ... to je bilo ispred prodavnice ... prodavačica mu je rekla da me ne dira.*

158. Navedeno potvrđuje i svjedok S-36 koji je istakao da je živio u okolini Bratunca i bio zaposlen u jednom od bratunačkih preduzeća. U to vrijeme bila je napeta situacija između Srba i Muslimana. Opisujući sigurnosnu situaciju, svjedok se prisjeća da je jednog dana kada se vraćao sa posla pročitao da je 01.04.1992. godine u SAO Birač proglašena vanredna situacija. Već nakon toga, u aprilu, su počeli odvoditi neke ljude koji se nikada više nisu vratili. Na kraju dodaje da je na poslu ostalo samo ... *nas dvojica trojica muslimana ... do 08.05.1992. godine ... tog dana sam zadnji put radio.*

159. Sem toga, saslušani svjedoci dali su širu sliku i pregled zločina koji su se dešavali na području Bratunca kao i okolnih sela (Hranča, Glogovo, Suha) nastanjenih bošnjačkim stanovništvom, u vremenskom periodu koji je obuhvaćen optužnicom. Svjedoci su opisali napad srpske vojske i policije, diskriminatorni odnos prema bošnjačkom stanovništvu, način na koji je vršen progon, zatvaranje, protjerivanje civilnog stanovništva bošnjačke nacionalnosti na nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj osnovi sa područja sela Hranča i grada Bratunca.

160. Mnogi od njih opisali su atmosferu straha stvorenu od strane srpske vojske, posebno odvođenjem vojno sposobnih muškaraca u zatočeničke objekte (*logor, stadion u Bratuncu, osnovna škola „Vuk Karadžić“ u Bratuncu*). Osim pomenutih objekata, srpske vlasti su 1992. godine držali zatočene civile muslimanske nacionalnosti u tri zatočenička centra u opštini Bratunac, i to u policijskoj stanici u Bratuncu i u podrumu „*Ekspres Restorana*“.

161. Tako je izjašnjavajući se o navedenom, svjedok S-45 u svom iskazu, na glavnom pretresu, naveo da je poslije 20-og aprila krenulo izuzimanje naoružanja od muslimana, da je 03. maja počela žestoka okupacija sela, odnosno da je „*09. maja zapaljeno sve ono što nije bilo zapaljeno 03. maja 1992. godine*“.

162. I svjedok S-36 je saglasan sa prethodno navedenim iskazom svjedoka kada je, na glavnom pretresu, naveo da su 10.05.1992. godine srpske snage opkolili njegovo selo i potjerali ljude prema Bratuncu. Opisujući navedenu situaciju, svjedok navodi ... *mi smo se sakrili u jedan potok, ali oni su okružili taj potok i i mi smo se predali ... dovedeni smo na stadion ... tu je bilo sve bošnjačko stanovništvo zatvoreno.* Dodao je S-36 još i ... *tu su nam počeli prvo uzimati novac, zlato, nakit i počeli su prozivati pojedine ljude koje su odvodili i nismo znali gdje ih vode ... Arkanovci, uz pomoć paravojnih jedinica iz Bratunca, su nas tu doveli i čuvali.* Na kraju je istakao da na stadionu ostaju do 4 sata poslijepodne kada im je i rečeno da idu u Kladanj. Međutim, kako S-36 navodi, na izlasku iz stadiona počeli su odvajanja mlađih i starijih muškaraca ... *nas vode do OŠ Vuk Karadžić, udaljena nekih 200 metara..*

163. Da je situacija bila zategnuta, na glavnom pretresu potvrdio je i S-37, obzirom da su Srbi okružili njegovo selo, zbog čega su kako svjedok kaže ... *morali bježati u šumu*. To se desilo 10.05.1992. godine, kada je svjedok krenuo sam iz šume da potraži djecu koji je zatekao kako plaču pod strehom. Gdje je djecu našao, tu su ih Srbi i skupili i rekli da idu sa njima u Bratunac da potpišu lojalnost, međutim, to se nije desilo, jer dolaskom na stadion počela su odvođenja, a ko je odvođen nije se više vratio. Svjedok je dodao da su na izlazu žene i djeca razdvajani, *od nas vojno sposobnih muškaraca, nas su natjerali u koloni do fiskulturne sale OŠ Vuk Karadžić*.

164. Također, i svjedok S-4 je na glavnom pretresu opisivao sigurnosnu situaciju u Bratuncu, pri tome, izjavivši da je situacija po muslimansko stanovništvo bila veoma napeta, kako reče, ... *bilo je pucnjava, da bi nakon toga počela i odvođenja, a i ubijanja ... 10.05.1992. godine je velika grupa naoružanih ljudi u SMB uniformama išla od sela do sela, te su stjerali narod na stadion FK Bratstvo iz Bratunca*. Dalje je S-4 naveo da se na stadionu prvo dešavala pljačka, *postavili su neku deku i tu su ljudi bacali novac, zlato i slično, sve što vrijedno imaju ... to su radili Bane, Makedonac, ali bilo je i naših domaćih, između ostalih, Karabaju sam vidio i slične*. Nastavljajući da opisuje dalja dešavanja na stadionu, svjedok ističe da se muslimani dovode svakih pola sata, *grupe ljudi, čini mi se sva sela*. Na koncu, svjedok je istakao da na stadionu ostaju do popodnevnih sati, kada kreće odvajanje vojno sposobnih muškaraca od žena i djece, koji odlaze autobusima prema Kladnju, a oni prema OŠ Vuk Karadžić

165. O dešavanjima s početka maja 1992. godine u Bratuncu u svom iskazu je govorio i S-9, navodeći da su upravo tada krenuli nemili događaji, zbog čega je svjedok otišao na selo, gdje ostaje sve do momenta kada je i tamo, kako reče S-9 ... *03.05.92. zavlado haos, paljenje, ubijanje i odvedeno je 7 momaka i nikada nisu nađeni ... odvođe ih vojnici VRS-a*. Dalje navodi svjedok da opisani haos traje sve dok i druga sela nisu zapaljena, usljed čega zajedno sa drugim mještanima bježi prema trećem zaseoku, u koji nakon izvjesnog vremena dolaze ljudi koji su poslali Srbi da im kažu da će biti iseljeni u Kladanj, na što su, prema kazivanju S-9, i pristali, dodavši na kraju ... *vode nas u Repovac, pokupili na kamione*.

166. Nadalje, svjedok S-11 opisuje da je vojska vukovarskog i novosadskog korpusa pucala kroz muslimansko selo Hranču na mjestu gdje se ono odvaja u prilazu Bratuncu na Repovac, a na upit tužioca šta se, konkretno, nakon 3. maja dešava u opštini Bratunac, svjedok kaže: *„ja sam tog dana bio na poslu kad su došli, ovaj tad smo prekinuli posao u 12h i tad smo vidjeli ogroman dim kad su zapalili selo Hranču, blizu smo vazdušnom linijom jedno 1,5 km, vidili smo da nema par ljudi koji su bili iz Hranče na poslu i tada smo dobili saznanja da je Hranča zapaljena, da je puno ljudi pobijeno i ja sam napustio posao“*. Svjedok navodi da su par ljudi, koji su stali na čelo srpskih rezervista, najzaslužniji što je Hranča, odnosno Glogova zapaljena.

167. Ovaj svjedok dalje svjedoči da su oni iz mjesta odvedeni u logor u Bratunac 10. maja., da je tog jutra naišla srpska vojska i vukovarski korpus, da su bile haubice i bacači koji su bili postavljeni iznad mjesnih zajednica, počinje pucnjava u krovove kuća i prozore, kruže sa megafonima i govore ljudima da idu u pravcu stadiona da potpišu lojalnost, a da će biti ubijeni svi koji tako ne postupe.. *„u mom djelu Mjesnoj je bilo prikupljeno oko 5000, mi smo prikupljeni u jedno veliko mjesto Mezarje... usmjeravaju narod u kolone po četiri prema crkvi i prema džamiji i onda uličnom bijelom linijom mi ih zvali crno torbaši, koji su držali torbe na vratovima i kako mi nailazimo sve moramo dati šta imamo na rukama zlato, satovi i novac..“*. Svjedok dalje ističe da ih je bilo preko 10 000 muslimana na stadionu, a

tu su bili srpski rezervisti a da su u špaliru razmaknuti u rasponu 4-5 metara bili arkanovci i šešeljevci.

168. Na navedene okolnosti, konkretno pušćane paljbe u selu Suha 05.05.1992. godine, iskaz je dao svjedok Huso Hodžić, a isto proizilazi i iz njegovog iskaza³⁴ gdje navodi da je vidio kako srpska vojska ulicom tjera muslimanske mještane sela Suha. Kako sam kaže i njegova porodica je bila protjerana zajedno sa drugim mještanima bošnjačke nacionalnosti na stadion u Bratuncu, gdje po dolasku bivaju opljačkani od strane srpskih vojnika te odvedeni u salu osnovne škole „Vuk Karadžić“ u Bratuncu.

169. U prilog postojanja sistematičnosti u skupljanju bošnjačkih civila na stadion u Bratuncu i njihovoj deportaciji, odnosno pljačkanju i odvođenju muškaraca u prostorije osnovne škole, svjedoči Mehmedalija Ahmić, a čiji iskaz je saglasan sa prethodno navedenim iskazima svjedoka. Tako Ahmić navodi da je 10. maja 1992. godine, oko 10 sati ujutro vidio da gore kuće u selu Mihaljevići i Suha i da su se čuli pucnji, kako to reče svjedok ..*“vidio sam dim, čuli su se pucnji“*.., a kuće koje su gorjele su bile isključivo one nastanjene bošnjačkim stanovništvom.

170. U svom kazivanju, svjedok pominje i Dragana Jovanovića koji je došao u večernjim satima, a kojega je svjedok znao još od ranije. Pomenuti je imao automatsku pušku i poveo je grupu ljudi iz njihove cijele ulice prema stadionu od kojih je svjedok poznao svoga brata koji je bio sa kćerkom, amidžića Ismeta Ahmića sa suprugom i djetetom, Nazifa Mahmutović i njegovog brata Hakiju sa suprugom, ostale ljude nije poznao. Svjedok ističe da im je Dragan rekao: *„uzmite svoje osnovne stvari.. i vi idete prema Kladnju slobodnoj teritoriji i Tuzli..“*, dovedeni su neposredno do škole gdje se nalazila kapija i tu su dotjerani na hipodrom.

171. Na kraju i sam optuženi, svjedočeći na glavnom pretresu dana 25.04.2023. godine, potvrđuje da je polovinom mjeseca maja čuo pucnjavu po muslimanskim selima i da su se palila muslimanska sela, a da je on vozio zarobljenike muslimane iz Bratunca na Pale, a sve radi razmjene za srpske zarobljenike.

172. Dakle, svi saslušani svjedoci saglasni su da na području pojedinih sela u opštini Bratunac nije bilo oružanog sukoba. U skladu sa tim, Vijeće je mišljenja da takve situacije, ukoliko su se i desile, mogu jedino biti smatrane sporadičnim i individualnim istupima pojedinaca, kojima se ne može konstituisati postojanje nekog vida organizovanog oružanog otpora muslimanskog stanovništva na tom području.

173. Ovo iz razloga što *„oružani sukob postoji tamo gdje se pribjeglo oružanoj sili između država, ili produženom oružanom nasilju između državnih vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili između takvih grupa unutar jedne države“*³⁵, dok u konkretnom slučaju, nema dokaza koji ukazuju na postojanje takvog oružanog nasilja između organizovanih oružanih grupa na području opštine Bratunac, već mještani koji su u tim situacijama **bili uključeni samo u odbranu sela**, nisu pružali bilo kakav organizovani otpor, niti su imali svojstvo vojnih jedinica koje operativno učestvuju u sukobu.

³⁴ Zapisnik o saslušanju svjedoka Huso Hodžić, Državna komisija za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima Tuzla, od 08.03.1994. godine

³⁵ *Tužilac protiv Kunarca, Kovača i Vukovića*, predmeti No. IT-96-23 i IT-96-23/1 (Žalbeno vijeće) 12.06.2002. godine, para. 56.

174. U svakom slučaju, Vijeće se po tom pitanju rukovalo i stavom iznesenim u presudi MKSJ u kojoj se navodi da „... *prilikom utvrđivanja da li je došlo do napada na neko konkretno civilno stanovništvo, irelevantno je da je druga strana također počinila zvjerstva protiv civilnog stanovništva neprijatelja. To što je jedna strana izvršila napad na civilno stanovništvo druge strane, ne opravdava napad te druge strane na civilno stanovništvo one prve, a niti ne isključuje zaključak da su snage te druge strane zapravo svoj napad usmjerile upravo na civilno stanovništvo kao takvo. Svaki napad na civilno stanovništvo neprijatelja je protivpravan i zločini počinjeni u okviru jednog takvog napada mogu se, ako su ispunjeni i svi drugi uslovi, okvalifikovati kao zločin protiv čovječnosti.*“³⁶

175. Ovdje je još neophodno naglasiti, da za razliku od pojma oružanog sukoba, izraz „*napad*“ u okviru krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti prema prihvaćenoj praksi MKSJ nije ograničen na upotrebu oružane sile, nego obuhvata i svako zlostavljanje civilnog stanovništva“³⁷

176. Dakle, detaljnom analizom iskaza navedenih svjedoka, cijenjenih pojedinačno i u međusobnoj vezi, te u vezi sa uloženim relevantnim objektivnim dokazima, Vijeće je zaključilo, van razumne sumnje, da je, u vremenskom periodu, navedenom u optužnici, izvršen napad od strane policije, vojnih i paravojnih formacija Srpske Republike BiH, na civilno bošnjačko stanovništvo grada Bratunca i pripadajućih sela opštine Bratunac (Hranča, Glogovo, Cerovac, Polje, Suha, Mihaljevići, Krasan Polje...), te da je tom napadu prethodilo oduzimanje naoružanja i dragocjenosti, a potom odvođenje i zatvaranje bošnjačkih muškaraca u logore na području opštine Bratunac te protjerivanjem preostalog bošnjačkog stanovništva sa teritorija pod kontrolom srpske vojske.

177. Osim iskaza svjedoka, materijalni dokazi Tužilaštva govore o pogoršanoj situaciji bošnjačkog civilnog stanovništva koje se nije moglo slobodno kretati, formiranju punktova na ulazu i izlazu djelova pod kontrolom srpskih vlasti, razoružavanju, otkazima u javim institucijama i preduzećima, pojačanim patroliranjem, te na koncu odvođenjem u zatočeničke objekte i protjerivanjem sa područja opštine Bratunac. Nametanjem navedenih mjera prema bošnjačkom civilnom stanovništvu prethodilo je usložnavanje sigurnosne situacije usljed ratnih sukoba u R Hrvatskoj, a posljedično tome i donošenjem Naredbe SDS-a Sarajevo (**T-54**) koja je objelodanjena na sastanku svih predsjednika opština dana 26.10.1991. godine, pod rukovodstvom Radovana Karadžića, prema kojoj su navedeni organi bili dužni formirati komandna mjesta odrediti stalno dežurstvo, kao i niz drugih mjera u svrhu pripreme za otpočinjanje ratnih sukoba na teritoriji BiH, pa tako, između ostalih, pod tačkom 12. se naređuje stavljanje paravojnih formacija pod Teritorijalnu odbranu.

178. Također, pod izgovorom da SDA, HDZ i dio opozicije priprema *državni udar*, SDS dana 16.10.1991. godine objavljuje Proglas srpskom narodu (**T-58**), kojim se upozorava da u slučaju da se u Skupštini BiH ne očuva ustavnopravni poredak, da će srpski narod u BiH uspostaviti pravni poredak usaglašen sa ustavom SFRJ. Netom nakon objavljivanja Proglasa, predsjednik Skupštine srpskog naraoda u BiH, Momčilo Krajišnik dana 21.11.1991. godine potpisuje *Odluku o verifikaciji proglašanih srpskih autonomnih oblasti u BiH* (**T-94**), prema kojoj opština Bratunac pripada Srpskoj autonomnoj oblasti Romanijsko-birčanskoj sa sjedištem u Sarajevu.

³⁶ Kunarac, Kovač i Vuković, Žalbeno vijeće, presuda od 12. juna.2002. godine, para. 87-88

³⁷ Vasiljević, Pretresno vijeće, presuda od 29.nov 2002. godine para. 29,30.

179. Sve navedeno je prethodilo donošenjem „Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima“³⁸(**T-55**), dana 19. decembra 1991. godine, kada je Glavni odbor SDS-a objavio navedeni dokument, te je isti postao nacrt za preuzimanje vlasti od strane bosanskih Srba u opštinama u kojima oni predstavljaju većinu stanovništva, a koja je podrazumijevala prvo paralelno stvaranje srpskih institucija (opština, policija, vojska, a potom preuzimanje vlasti u opštini i progon onih koji ne izjave lojalnost novoj srpskoj državi).

180. Nadalje, nakon održavanja Referenduma i proglašenja nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine 01.03.1992. godine, komanda 2. Vojne oblasti, dostavlja GŠ OS SFRJ procjenu stanja i problemima na prostoru SR BiH od 3.05.1992. godine (**T-95**), u kojem dokumentu se pod tačkom b), između ostalog navodi da je ... *situacija skoro dramatična. Naročito u Hercegovini, na prostoru Bosanskog Broda, Travnika i još nekim. Polarizacija po nacionalnoj osnovi je sve izraženija, a međunacionalna mržnja u svim sferama života, sve je očiglednija ... Srpski narod se opredjelio za Jugoslaviju, a ako to ne može, onda dolazi u obzir samo konfederativna Bosna i Hercegovina ... jednostavno, treća varijanta ne postoji ... rukovodstvo Srpskog naroda i Srbi u cjelini su spremni na rat, ako se ne prihvati konfederalna BiH.*

181. Slijedom navedenog, već 04.04.1992. godine, Skupština srpskog naroda u BiH, Savjet za nacionalnu bezbjednost, objavljuje Sopštenje za javnost (**T-61**), a usljed upute Predsjedništva R BiH o podizanju teritorijalne odbrane i samoorganizovanje naroda. Naime, u pomenutom saopštenju se poziva na odbacivanje ovakve odluke *tzv krnjeg Predsjedništva*, te se upućuje poziv, ukoliko bi se ipak prihvatila navedena odluka, Savjet za nacionalnu oezbjednost nalaže *da se u tim sredinama aktiviraju krizni štabovi i podiže teritorijalna odbrana, civilna zaštita i rezervna milicija srpskog naroda.*

182. S tim u vezi, slijedeći upute Savjeta za nacionalnu bezbjednost srpskog naroda u BiH, Krizni štab srpske opštine Bratunac, dana 13.04.1992. godine, donosi Naredbu o formiranju štabova, komandi i jedinica TO (**T-67**), nakon koje je odmah, dana 16.04.1992. godine, Krizni štab donio Naredbu o opštoj mobilizaciji, kao i Odluku o razoružavanju građana koji posjeduju oružje donesenu dana 19.04.1992. godine (**T-96**). Na koncu, dana 26.04.1992. godine svim opštinskim Kriznim štabovima dostavljen je Izvod iz upustva za rad Kriznih štabova srpskog naroda u opštinama (**T-69**), a prema kojem upustvu, Krizni štabovi u ratnim uslovima preuzimaju sve prerogative i funkcije skupština opština, kao i sve poslove i koordinaciju između civilne i vojne vlasti, što je i posebno naglašeno pod tačkom 8. gdje se izričito navodi da je *Krizni štab je dužan sve uslove koji omogućavaju život i rad pripadnika JNA, obezbjediti korektan odnos i spriječiti svako ponižavanje i vrijeđanje oficira i vojnika JNA, a prema imovini Armije zauzeti stavove na osnovu obaveznih konsultacija sa Vladom Srpske BiH.*

183. Naime, svi navedeni dokumenti, kada se dovedu u vezu sa iskazima svjedoka, kao i ostalom materijalnom dokumentacijom koju je optužba prezentirala Vijeću, nedvojbeno ukazuju da su isti doneseni s ciljem pripreme za preduzimanjem rasprostranjenog i sistematičnog napada spskih snaga, kako na cijeloj teritoriji BiH, tako i na području opštine Bratunac usmjerenog prema bošnjačkom civilnom stanovništvu. S tim u vezi, iz dokaza

³⁸ **T- 55** Upustvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine, Glavni odbor, Sarajevo, 19.decembar 1991.godine, Haški broj: SA03-0028-SA03-SA03-0036

optužbe **T-78**³⁹, **T-79**⁴⁰ i **T-80**⁴¹ koje je sačinilo Ministarstvo za narodnu odbranu R BiH, nedvojbeno proizilazi da je vršeno odvođenje i protjerivanje civila bošnjačke nacionalnosti iz njihovih domova. Tako se već u Biltenu o aktuelnim zbivanjima na teritoriji R BiH na dan 12.04.1992. godine (**T-78**) konstatuje da je *i dalje prisutno iseljavanje iz opštine Bratunac*, dok u Biltenu za dan 25.04.1992. godine (**T-79**) se navodi da je *na području Zvornika, Bratunca i Srebrenice tzv srpski teritorijalci, odnosno SDS, uz pomoć tzv JNA nastavlja da vrši teror nad golorukim stanovništvom. U opštini Bratunac je stacionirana tenkovska jedinica JNA pod čijim okriljem se vrše zlodjela prema stanovništvu koje se ultimativno prisiljava na predaju otužja*. Na koncu, u Biltenu za dan 01.05.1992. godine (**T-80**) za Bratunac se navodi da *srpski teroristi vrše masovna ubistva*, a što potvrđuje i Informacija o bezbjednosnoj situaciji Štaba TO okruga Tuzla upućena Republičkom štabu TO od 15.05.1992. godine (**T-87**) u kojoj se, između ostalog, za područje opštine Bratunac navodi da se *vrši organizovana čišćenje teritorije od pripadnika muslimanske nacionalnosti, pri čemu agresor primjenjuje najstrašnije metode mučenja i ubijanja svih odraslih muškaraca. Jedan broj muškaraca drži u zatvorima radi razmjene, a žene i djecu prisilno odvodi prema Tuzli, Kladnju i drugim opštinama pri čemu im oduzima novac, zlato i ostale vrijednosti*.

184. Sem toga, preduzimanje rasprotranjenog i sistematičnog napada srpskih vlasti opštine Bratunac, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva posebno se manifestuje kroz činjenje krivičnih djela, odnosno prisilnim i nezakonitim zatvaranjima u zatočeničkim objektima, mučenjima i ubistvima koja su počinjena nad bošnjačkim civilnim stanovništvom, na što nedvojbeno ukazuje i dokaz Tužilaštva **T-92**⁴² u kojem su identifikovani, a potom i konstatovani zatočenički objekti na teritoriji pod kontrolom srpskih vlasti, pa tako i na području opštine Bratunac gdje se navode Stadion FK Bratstvo i sportska dvorana OŠ Vuk Karadžić u kojim su prema raspoloživim informacijama zatočenici bili izloženi najvećem nasilju. Nadalje, u istom dokumentu se navodi da je nakon okupacije Bratunca i okolnih muslimanskih sela, srpski ekstremisti su 10. maja na stadion FK Bratstva formirali sabirni logor u kojem su zatočili između četiri i pet hiljada civila, te izvršili selekciju silom razdvojivši žene, djecu i starce od ostalih protjerali ih na područje Šekovića, a oko 600-700 muškaraca prebacili u sportsku dvoranu OŠ Vuk Karadžić.

185. Kako se dalje navodi u pomenutom dokumentu, vojno sposobni muškarci koji su dovedeni u sportsku dvoranu su bili *podvrgnuti surovim metodama mučenja i likvidacijama u čemu su učestvovali pripadnici paravojnih formacija arkanovaca, šešeljevaca i grupacija lokalnih četnika. Satima su ih tukli željeznim šipkama i drvenim motikama, pojedince ubijali iz pištolja ili ih vodili na saslušavanje u susjednu prostoriju koja je bila puna leševa ... u toku jednog dana likvidirano je oko 150 lica ... leševe su tovarili u kamione DP Vihor Bratunac ... kroz nekoliko dana likvidirano je 300-500 lica ... preostali zatočenici su 14. maja sa tri šlepera prebačeni na Pale ... teroristi SDS-a i plaćenici iz Srbije su za kratko vrijeme na području Bratunca strijeljali ili izmasakrirali oko 1300 lica ... pored izvršenih zločina nad nesrpskim stanovništvom, teroristi SDS-a su uz pomoć agresorskih formacija*

³⁹ Bilten o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike BiH na dan 12. aprila 1992. godine, R BiH, Ministarstvo za narodnu odbranu, Haški broj: 00316876-00316879

Bilten o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike BiH na dan 01.05.1992. godine, R BiH, Ministarstvo za narodnu odbranu, Haški broj: 00316992-00316995

⁴⁰ Bilten o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike BiH na dan 25. aprila 1992. godine, R BiH, Ministarstvo za narodnu odbranu, Haški broj: 00316961-00316967

⁴¹ Bilten o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike BiH na dan 01.05.1992. godine, R BiH, Ministarstvo za narodnu odbranu, Haški broj: 00316992-00316995

⁴² Informacija o sabirnim logorima koje je aggressor formirao na području Republike Bosne i Hercegovine, haški broj 00256084

iz Srbije, sa područja opštine Bratunac protjerali 20.332 ili 92% lica muslimanske nacionalnosti i u potpunosti izmjenili nacionalni sastav stanovništva.

186. Da je na području opštine Bratunac od strane srpskih vlasti postojao plan i cilj da se protjera civilno stanovništvo bošnjačke nacionalnosti, kroz širok, ali metodičan spektar krivično pravnih radnji, pored ranije navedenog dokumenta, potvrđuje i ostala materijalna dokumentacija koju je optužba prezentovala Vijeću, između ostalog i Dopis Instituta za nestala lica BiH, broj 01-40-252/2007 od 05.10.2007. godine (**T-85**), u kojem se navodi popis nestalih osoba sa područja opštine Bratunac razvrstanih u dvije kategorije, odnosno 1599 identificiranih i 681 nestalih, kao i dokaz **T-76**⁴³ gdje je na 18 stranica upisano 400 lica koja su dovezena iz Bratunca na Pale. Osim toga, navedeno proizilazi i iz dokaza **T-89**⁴⁴ i **T-90**⁴⁵ gdje je Opštinski štab OS Srebrenica dana 17.08.1992. godine za područje opštine Braunac identifikovao ukupno 1760 zapaljenih muslimanskih kuća, 6485 muslimana prebjeglih na slobodnu teritoriju, te 5 srušenih i 1 oštećenu džamiju.

187. Nadalje, da je na području opštine Bratunac postojao rasprostranjen i sistematičan napad usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva, proizilazi i iz Sudsko medicinskog vještačenja po vještaku sudske medicine Dr Vedi Tuci od 27.08.2012. godine, gdje je tabelarno prikazan uzrok smrti za 55 civila bošnjačke nacionalnosti, i iz kojeg nedvojbeno proizilazi da su navedeni civili ubijani na najbrutalniji način, od nagnječenosti lobanje, slomljenih ekstremiteta, prostrijelnih rana i drugih ozljeda koje su za posljedicu imale smrt oštećenih. Sem toga, da se radi o civilima bošnjačke nacionalnosti, koji su podvrgnuti mučenjima, a potom i likvidiranu u i oko sportske dvorane OŠ Vuk Karadžić, pored navedenog sudskomedicinskog nalaza, potvrđuje i Dopis Instituta za nestala lica, broj 01-40-252/2007 od 05.10.2007. godine (**T-85**), u kojem se navodi da je vršena ekshumacija *sekundarne* masovne grobnice na lokaciji Blječeva, kada je ekshumirano ukupno 234 posmrtna ostatka, od kojih određeni broj žrtava iz te grobnice potiče iz OŠ Vuk Karadžić, odnosno 76 žrtava.

188. Na koncu, da su u okviru preduzimanja krivično pravnih radnji u okviru rasprostranjenog i sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Bratunac, organi vlasti Srpske R BiH preživjele muškarce iz OŠ Vuk Karadžić prisilno deportovali na Pale, pored već navedenih dokumenata, nedvojbeno potvrđuje dokaz **T-97**, odnosno Naredba predjednika Vlade Srpske R BiH, broj 03-253 od 15.05.1992. godine kojom se *zadužuje Krizni štab Sokolac da obezbjedi tri šlepera (sa ceradama) kojima treba prebaciti zarobljenike na relaciji Pale-Visoko-preko Ilijaša.*

189. Osim iskaza svjedoka i materijalne dokumentacije, Vijeće je tokom analize karaktera samog napada i šireg konteksta stanja na području opštine Bratunac u period obuhvaćenom optužnicom, imalo u vidu i utvrđene činjenice u postupcima pred MKSJ koje su prihvaćene i u ovom postupku, a iz kojih proizilazi da je prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu opštine Bratunac bilo 64% Muslimana, 34% Srba, 40 Hrvata, 223 Jugoslovena i 346 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti. Međutim, već u proljeće 1991. SDS je, u saradnji s jugoslovenskim vlastima, počeo da naoružava i mobiliše srpsko stanovništvo u mnogim opštinama širom Bosne i

⁴³ Dokument: na 18 stranica upisano ukupno 400 lica koja su dovezena iz Bratunca na Pale, Haški broj: 00835780 – 00835799

⁴⁴ Informacija o popaljenim kućama i izbjeglicama iz popaljenih sela na slobodnu teritoriju opština Srebrenica i Bratunac, Republika BiH, Opštinski štab OS Srebrenica, Služba za veze i informisanje, broj: 6-02/92 od 17.08.1992.godina, Haški broj: 01801616 – 01801618

⁴⁵ Stanje vjerskih objekata na području odbora islamske vjerske zajednice Srebrenica do početka avgusta 1992.godine, Republika BiH, Opštinski štab OS Srebrenica, Služba za veze i informisanje, broj: 6-06/92 od 17.08.1992.godine, Haški broj: 01801619-01801620

Hercegovine, odnosno oficiri JNA i MUP-a pomagali su članovima SDS-a u nabavci i raspodjeli oružja, a često su ih i obučavali pripadnici JNA, kao i policajci, a u nekim slučajevima, čak su se i organizovali u paravojne grupe.

190. Tako je već 18. oktobra 1991. Radovan Karadžić, u svojstvu predsjednika SDS-a, proglasio vanredno stanje u SDS-u i naredio da se organizuju svakodnevni sastanci opštinskih odbora SDS-a i danonoćna dežurstva, najavljujući da će nova uputstva stizati svakodnevno, što je u konkretnom slučaju, imalo za direktnu posljedicu, da je opštinski odbor SDS-a u Bratuncu, krenuo sa osnivanjem kriznog štaba u svojoj opštini.

191. Nedugo nakon Karadžićevog proglašenja, 19. decembra 1991. godine, nakon što je Glavni odbor SDS-a objavio dokument „*Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima*“, isti dokument je postao nacrt za preuzimanje vlasti od strane bosanskih Srba u opštinama u kojima oni predstavljaju većinu stanovništva, a koja je podrazumijevala prvo paralelno stvaranje srpskih institucija (opština, policija, vojska, a potom preuzimanje vlasti u opštini i progon onih koji ne izjave lojalnost novoj srpskoj državi)

192. Međutim, dvije sedmice prije proglašenja nezavisnosti BiH, Karadžić je u svom izlaganju pred Skupštinom srpskog naroda u BiH rekao da policijske snage imaju sasvim dovoljno ljudstva, tako da vrlo brzo „*možemo formirati šta god želimo*“, a da bi se moglo desiti da u naredna 2-3 dana „*sve srpske opštine, i stare i novoformirane, praktično preuzmu kontrolu nad cjelokupnom teritorijom određene opštine*“. Također je istaknuo da će za nekoliko dana u primjeni biti jedinstven metod „*i moći ćete da ga realizujete u opštinama koje predstavljate, što znači da ćete znati šta trebate uraditi i na koji način ćete to uraditi, kako da odvojite policijske snage, preuzmete resurse koji pripadaju srpskom narodu i preuzmete kontrolu*“. Slijedom toga, već 27. marta 1992. godine, Skupština srpskog naroda u BiH izdala je naredbu lokalnim opštinama da oforme krizne štabove, organizuju TO i stave srpsku TO pod komandu JNA.

193. Kako je dana 6. aprila 1992. Međunarodna zajednica priznala nezavisnost Bosne i Hercegovine, već je sljedećeg dana Skupština srpskog naroda u BiH proglasila nezavisnost Srpske Republike Bosne i Hercegovine, što je za direktnu posljedicu imalo da su netom nakon toga muslimanski policajci u opštini Bratunac bili primorani da predaju oružje, a već 9. aprila Srbi su osnovali sopstvene policijske snage koje su nosile oznake Republike bosanskih Srba. Nakon toga su Srbi iz Bratunca postavili barikade i kontrolne punktove i izveli napade vatrenim oružjem i eksplozivnim sredstvima. U vazduh su dignuta dva kafica, od kojih je jedan vlasnik bio Musliman, a drugi Hrvata.

194. Dana 15. aprila 1992. godine, Savjet za nacionalnu bezbjednost i Vlada Srpske Republike BiH pod vodstvom predsjednika Savjeta Radovana Karadžića, predložio je proglašavanje neposredne ratne opasnosti, već je narednog dana, tačnije 16. aprila 1992. godine, Ministarstvo odbrane Srpske Republike BiH javno potvrdilo stanje neposredne ratne opasnosti i obavijestilo Autonomnu oblast Krajina (AOK), vlade drugih SAO i sve srpske opštine o odluci Predsjedništva Srpske Republike BiH donesenoj prethodnog dana da srpski TO postaje „oružana snaga“ Srpske Republike BiH. Ministarstvo je takođe naredilo mobilizaciju i pozvalo na koordinaciju između TO-a i JNA pod jedinstvenom komandom, tamo gdje je to moguće. Istog dana mobilisan je bratunački TO, a u sljedećih nekoliko dana u opštinu su stigle Arkanove i Šešeljeve paravojne jedinice i jedna jedinica JNA pod komandom kapetana Reljića. Dok su pripadnici JNA i TO-a počeli da razoružavaju muslimansko stanovništvo u selima po cijeloj opštini, uključujući i sela sa većinskim muslimanskim stanovništvom Podčauš i Suha, pripadnici paravojnih snaga

šikanirali su lokalno stanovništvo i pljačkali napuštene muslimanske kuće. Većina muslimanskog rukovodstva otišla je iz opštine Bratunac u Srebrenicu nakon prijetnji koje su im uputili pripadnici tih srpskih paravojnih jedinica.

195. Srpske vlasti utvrdile su 29. april kao rok do kojeg su nesrbi, gotovo isključivo Muslimani, morali potpisati izjave lojalnosti srpskoj vlasti u opštini. Većina Muslimana je do tada već otišla iz Bratunca. Srpski vojnici su pljačkali napuštenu muslimansku imovinu. Na kraju, kao posljedica provođenja pomenutih odluka srpskih vlasti u Bratuncu, dana 10. maja 1992. godine Muslimani koji su silom istjerani iz svojih domova zatočeni su na fudbalskom stadionu u Bratuncu, kada su ih naoružani Srbi prisilili da predaju svoje dragocijenosti, a potom su žene i djecu odvojili od muškaraca, smjestili ih u autobuse i odvezli iz opštine, dok je preko 500 muslimanskih muškaraca iz bratunačkih sela zatočeno u školi „Vuk Karadžić“.

196. Dakle, cijeneći izvedene materijalne dokaze, iskaze svih svjedoka koji su svjedočili na naprijed navedene okolnosti i prihvaćene utvrđene činjenice, Vijeće je zaključilo da je napad, u vremenskom periodu naznačenom u izreci presude, po svom karakteru bio širok jer, po svom opsegu, uključuje veliki broj zabranjenih radnji poduzetih prema velikom broju bošnjačkog civilnog stanovništva opštine Bratunac, ali i ostalih dijelova istočne Bosne pod kontrolom bosanskih Srba, koji su postali žrtve ubistva, fizičkog zlostavljanja, protjerivanja i drugih oblika nečovječnog postupanja, koji u svojoj ukupnosti i efektima, napad čine rasprostranjenim. Osim toga, analiza karaktera i okolnosti napada, jasno upućuju na zaključak da je postojao obrazac napada na civilno stanovništvo (kako je to prethodno i obrazloženo). Takav obrazac ponašanja (odnosno napada), nije mogao biti proizvod pojedinca, niti izolovano ponašanje pojedinca, nego sistematičan i unaprijed osmišljen plan ponašanja rukovodstva SDS-a, a samim tim i rukovodstva Srpske Republike BiH, prema civilnom bošnjačkom stanovništvu, odnosno njihovim životima, imovini i slobodi. S tim u vezi, Vijeće nalazi dokazanim van razumne sumnje, da je u vrijeme obuhvaćeno optužnicom, na području opštine Bratunac, postojao rasprostranjen i sistematičan napad, te da je isti bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva, o čemu će biti riječi u nastavku obrazloženja presude.

(II) CILJ NAPADA-CIVILNO STANOVNIŠTVO BOŠNJAČKE NACIONALNOSTI OPŠTINE BRATUNAC

197. Da bi se jasnije sagledao status žrtava protiv kojih je bio usmjeren napad, Vijeće se rukovodilo odredbom zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija, koji je temeljem anexa 6. Dejtonskog mirovnog sporazuma, primjenjiv u domaćem zakonodavstvu, a koji se prema praksi MKSJ smatra i dijelom običajnog prava. Naime, navedeni član definira uslove pod kojima lica uživaju zaštitu Konvencija, precizirajući da se civilima imaju smatrati *“osobe koje ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumjevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i osobe onesposobljene za borbu usljed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili iz kojeg bilo drugog uzroka”*⁴⁶. U slučaju sumnje da li je neka osoba civil, ta osoba smatrat će se civilom.

198. Sintagma *„usmjeren protiv“* zahtjeva da civilno stanovništvo mora biti primarni cilj napada, a ne samo sporedan cilj.⁴⁷ Stoga, primarni cilj napada mora biti *„neko civilno stanovništvo. „Bilo koje“* naglašava činjenicu da zločini protiv čovječnosti mogu biti

⁴⁶ Ženevska konvencija o zaštiti civilnih osoba (član 3. stav 1. tačka a). Ovim članom propisano je da će se prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjedenju, polu, rođenju, imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu.

⁴⁷ *Tihomir Blaškić*, Predmet br. IT-95-14-A, presuda Žalbenog vijeća, 29.07.2004. godine, ¶ 106

počinjeni i u odnosu na stanovnike koji pripadaju neprijateljskoj strani i nad sopstvenim stanovnicima.⁴⁸

199. Pojam „civilno“ se odnosi na osobe koje nisu borci. „Stanovništvo“ označava veliku grupu žrtava i krivična djela u kojima su žrtve pripadnici jedne skupine. Nije neophodno da cjelokupno stanovništvo određenog područja bude cilj napada. Dovoljno je pokazati da je napad bio usmjeren protiv dovoljnog broja pojedinaca, odnosno da je bio usmjeren protiv njih na takav način da je napad za cilj doista imao civilno „stanovništvo“, a ne ograničeni i nasumice odabrani broj pojedinaca.⁴⁹

200. Neki od osnovnih faktora na osnovu kojih se utvrđuje da li je napad bio usmjeren protiv civilnog stanovništva su: sredstva i metode korištene u toku napada, broj žrtava, status žrtava, diskriminatorni karakter napada, priroda krivičnih djela počinjenih u toku napada, otpor pružen napadačima u trenutku napada i u kojoj mjeri se napadačka sila pridržavala ili pokušala pridržavati zahtjeva o preduzimanju mjera predostrožnosti propisanih ratnim pravom.⁵⁰

201. Dodatno, napad ne mora biti usmjeren prema neprijatelju, on može također biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, uključujući bilo koji dio stanovništva napadnute države. Pojam civila u strogom smislu obuhvata sva ona lica koja su bila van borbenog stroja kada je krivično djelo počinjeno⁵¹. Također, definicija civilnog stanovništva obuhvata pojedince koji su možda u nekom određenom trenutku pružili otpor i osobe izvan borbenog stroja⁵². Stanovništvo se može smatrati civilnim čak i ako su prisutni i neki necivili – ono jednostavno treba da bude pretežno civilnog karaktera.⁵³

202. Naime, iz izjava svjedoka proizilazi da su civili, kroz period mjeseca aprila i maja, od strane srpske vojske istjerani iz svojih domova i sela, u kojima su se skrivali, kao i da ih vojska odvodi do fudbalskog stadiona u Bratuncu gdje, uz prisustvo srpske vojske, ostaju nekoliko sati, nakon čega im je rečeno da predaju sve dragocjenosti, nakit, ključeve, zlato, u suprotnom da će biti likvidirani. Tačno je i to da su tom prilikom vojnici oko njih bili naoružani, pucali, palili sela, te je nesporno da su civili te prilike osjećali strah, i to, kako zbog prisustva vojske koje je bilo u većem broju, tako i zbog stalnog pucanja, paljenja i neizvjesnosti po pitanju šta će biti s njima.

203. Isto tako, Vijeće se izvan razumne sumnje uvjerilo u to, a što proizilazi iz svih materijalnih dokaza i saglasnih iskaza svih saslušanih svjedoka – lokalnog stanovništva opustošenih sela, da je kritične prilike svo civilno stanovništvo bilo nenaoružano, odnosno da im je bilo izuzeto naoružanje, pri čemu su takvi nenaoružani bili upućeni prema fudbalskom stadionu na kojemu su vršena razdvajanja i odvođenja vojno sposobnih muškaraca s jedne strane, te žena i djece s druge strane.

204. Dakle, a na osnovu činjenica koje su detaljno obrazložene prilikom ocjene postojanja i karaktera napada, Vijeće nalazi da nema nikakve sumnje da su sva lica prema kojima je bio usmjeren napad, pa tako i oštećeni iz svih tačaka optužnice, bili civili. Svi svjedoci potvrdili su da se napad odvijao isključivo prema civilnom bošnjačkom

⁴⁸ *Kunarac i drugi*, predmet IT-96-23 & IT-96-23/1-A, presuda Žalbenog vijeća od 12.06.2002. godine, ¶ 91

⁴⁹ Duško Tadić, Predmet br. IT-94-1-T, Prvostepena presuda, 07.05.1997. godine, ¶ 644.

⁵⁰ Blaškić, presuda Žalbenog vijeća ¶ 106; Kunarac i drugi, presuda Žalbenog vijeća ¶ 90.

⁵¹ Vidjeti predmet *Jelisić*, presuda Žalbenog vijeća, paragraf 54.

⁵² Vidjeti predmet *Naletilić i Martinović*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 235.

⁵³ Vidjeti predmet *Kordić i Čerkez*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 180.

stanovništvu koje nije imalo oružje ni uniformu, niti su djelovali u okviru borbenog konteksta, iz čega Vijeće izvodi zaključak da civilno stanovništvo nije bilo sporedni, već primarni cilj napada.

205. Vijeće je zaključilo da su pripadnici srpske vojske u ovom planu bili glavna karika, bez kojih ne bi došlo do prisilnog iseljenja navedenih bratunačkih sela. Naime, srpska vojska je rukovođila i organizovala način na koji će doći do iseljenja civilnog bošnjačkog stanovništva. Uz sve to, oduzimali su naoružanje od seljana, koristili su oružje, izazivali strah među stanovništvom, te aktivno poduzimali takve radnje koje su civile poticale/primoravale da napuštaju svoja ognjišta.

206. Pa tako, na sve ove okolnosti svjedok Ramiz Salkić svjedoči da je 17-og aprila bio u Bratuncu, te da je tad prvi put vidio kokarde i petokrake. Navodi svjedok da su srbi pozivali i tražili oružje, ...*“U mom mjestu bili su svakodnevni pritisci, naoružanje kod moje porodice nije postojalo. Odvedeno je 9 momaka i ubijeno. Mi smo bili kod svojih kuća, pobjegli smo u šumu“.*

207. Svjedok Mehmedalija Ahmić navodi da je, nakon što se vratio iz Srbije u Bratunac, imao lovačko naoružanje, 4 komada, te mu je brat rekao da se oduzima lovačko naoružanje i on je uzeo tri puške, a jednu je brat ranije predao. Potvrđuje da je uzeo svoje i bratovo oružje i to odnio u MUP, predao uredno te ima potvrdu da je naoružanje uzeto na čuvanje. Navodi dalje svjedok da je sve počelo početkom maja 1992. godine, ..*“Imali su nadimke Bane, Arkanovac. 10. maj 1992. godine je dan koji će Bošnjaci dugo pamtit, jer se taj dan ne zaboravlja“.* Ahmić je negdje oko jedan sat primijetio da kuće gore, ..*“Nisi znao šta se dešava, čuli su se pucnji, nisi smio izaći iz kuće“.*

208. Da je situacija bila kritična te da mještani nisu niti bili naoružani niti bili spremni na sami napad kao ni na to da pruže otpor, pokazuje i iskaz svjedoka S-26 koji kaže da se u maju te prilike nalazio sa ženom na njivi, jedno kilometar u daljinu gdje je bilo neko sjeno, ..*“Mi smo krenuli da poneseo sijeno, djeca su ostala kod kuće, a i snaha je bila sa njima. Ja i žena iz njive vidimo transportere i tenkove kako dolaze u selo, a odozgo vidimo narod kako ide“.* Kaže svjedok da sa uzvisine vide da su stjerali narod, a da ih vojska i četnici skupljaju. Potom, ovaj svjedok navodi da je kompletno selo gorilo, ..*“sve što je bilo štala, kuća, i to u sva tri zaseoka. Kasnije su zapalili i moju kuću“.*

209. Potom, svjedok S-45 navodi da je čuo da u Bratuncu postoje ubistva, da su pojedini momci ubijeni, zbog čega svjedok nije ni išao u čaršiju, ..*“To je bilo vrijeme zatišja, da bi nakon što je počeo maj mjesec, komandir milicije Milutin je nazvao, koji mi je rekao kada će naša mjesna zajednica da preda naoružanje“.* Poslije 20.04.1992. godine počelo je izuzimanje naoružanja i to od Muslimana, jer od Srba niko nije uzimao, oni su se čak i naoružavali, tako da je to trajalo čitav mjesec april.

210. Potvrđuje svjedok da je došao do čovjeka Adila Ramića, jer je dogovorena predaja naoružanja, ..*“zamolio ga je da šalje naše ljude. Dogovoreno je da to bude 02.05. te da se sutradan donese u 08 sati. Tako je i bilo. Ljudi su to pokupili i odnijeli. Jedan od srba je rekao, Gdje vam je automatsko naoružanje, rekli smo da smo predali šta smo imali., da bi on rekao doći ćemo da pretres izvršimo“.* Isti svjedok kaže da je 03.05.1992. godine počela okupacija sela, ..*“mi ne znamo ko vrši tu okupaciju, ne vidimo ko puca, ali puca“.* Svjedoči da je poslije tri sata počeo ulazak u selo, da je počelo paljenje kuća, sijena, štala, ..*“sve se pali redom i onda je krenulo sa čišćenjem sela, pošto se narod krio“.*

211. Ovakve navode svojim iskazom potvrđuje i svjedok M, a koji je na glavnom pretresu također potvrdio da je traženo da se preda svo oružje, kako legalno tako i nelegalno, ..*“te se i to oružje predalo. Uhapšeni smo 10.05., a napad na Hranču i Glogovu je bio otprilike oko 07 ili 08 maja. Isto tako, traženo je od njih da potpišu lojalnost Srpskoj opštini Bratunac koju je svjedok u konačnici i potpisao.*

212. I svjedok Muhamed Osmanović saglasan je sa iskazima ostalih svjedoka kada kaže da je traženo od njih da se preda svo naoružanje, pištolji, lovačko oružje, ..*“ja nisam imao naoružanje i nisam imao potrebu da išta predam“.* Zbog straha, svjedok ostaje u Bratuncu, međutim ne u svojoj kući ..*“zato što je ona sa dvije tri strane ima put i bilo me je strah za svoju sigurnost, ja se preseljavam u Suhu kod rođaka i njegove porodice“.*

213. Na ove okolnosti, svjedok Meho Avdić izjavio da su se srbi počeli naoružavati, dok je od muslimanskog stanovništva oduzimano svo naoružanje, uključujući i lovačko. Nadalje, potvrđuje ovaj svjedok da je formirana policijska stanica u kojoj su radili isključivo policajci srpske nacionalnosti.

214. I svjedok Midhat Karić je na glavnom pretresu izjavio da su 1992. godine počele priče nakon referenduma da su zelene beretke u Sreberenici, jednostavno srpsko stanovništvo je išlo preko Drine u Ljuboviju, djecu i žene su sklanjali tamo, ..*“a mi smo se čudili od koga nismo znali ni da se nešto sprema, a oni su to znali“.*

215. Isto tako, svjedok Asim Hodžić navodi da su se u 5. mjesecu čuvale straže, nije se spavalo...*“bio sastanak, traže 30 atomskih pušaka, imali nešto lovačkih, to je predato“.* Dalje svjedok ističe da je tjeran narod iz mjesne zajednice, gore sa vrha brda do dole na kraj, pri čemu je vojska pucala sa vrha brda i sabijala narod, ..*“morao se svatko priključiti njima u kolonu..tad idemo na gradski stadion kod Bratunca“.* Na stadionu su ostali nekoliko sati, prilikom čega se dešavaju prozivke, neko se traži, proziva, odvodi, oduzimaju se lični dokumenti, zlato. Svjedok kaže da se tu nalazilo svo stanovništvo, muškarci, žene, djeca, da ih je bilo i iz okolnih sela, iz Krasan polja, iz Hranče, Mihaljevića..

216. Da su bili odvođeni, potvrdio je i svjedok S-37, ..*“To je bilo 10.05.1992. godine.. Krenuo sam iz šume da vidim gdje su mi djeca, plaču pod strehom. Tu su nas skupili pred jednu kuću i rekli nam da idemo u Bratunac da potpišemo lojalnosti“.* Međutim, počela su odvođenja stanovništva, a ko je odveden nije se više vratio. Navodi svjedok da su na izlazu iz stadiona žene i djeca razdvajani od vojno sposobnih muškaraca, a da na stadionu vidi naoružane ljude, vojnike.

217. Potom, svjedok S-48 navodi da su 10. maja u popodnevnim satima opkolili grad, počeli da pucaju, te narod iz sela tjerali u grad, konkretno na stadion. Na okolnosti dešavanja u selu, S-4 svjedoči da je 10.05.1992. godine velika grupa naoružanih ljudi u SMB uniformama išla od sela do sela, te su stjerali narod na stadion FK Bratstvo iz Bratunca, ..*“ Na stadionu prvo ide pljačka, postavili su neku npr. deku i tu su ljudi bacali novac, zlato i slično, sve što vrijedno imaju. To su radili Bane, Makedonac, ali bilo je i naših domaćih, između ostalih Karabaju i slično. Na stadion se dovode svakih pola sata grupe ljudi, čini mi se sva sela. Sav taj narod je bio muslimanski živalj. U stadionu ostajemo do popodne, odvajaju se žene i djeca od muškaraca. Od stadiona se muškarci upućuju ka OŠ Vuk Karadžić i to u fiskulturnu salu te škole“.*

218. Svjedok S-1 mislio je da će biti odvedeni prema Tuzli ili Kladnju, ali su ipak došli pred stadion Bratstva i Jedinstva, ..*“Tu je haos bio, vojska, civili, djeca, nema kretanja,*

udaranje u leđa, kundakom, nogom, vikom, drekom, da bi nas što više skupili na jednom dijelu stadiona“.

219. Nadalje, zaštićeni svjedok S-46 u svom svjedočenju na glavnom pretresu navodi da je u maju 1992. godine bilo protjerivanje muslimana sa okolnih sela Bratunca, te da je sam svjedok sa porodicom istjeran iz kuće i odvedeni na fudbalski stadion Bratunac.

220. Iako su, a kako to proizilazi iz iskaza svjedoka, neki stanovnici posjedovali oružje koje su ili dobrovoljno predali, ili im je oduzeto, međutim, navedena lica u trenutku lišenja slobode nisu ni na koji način poduzimala aktivnosti u svrhu učestvovanja u neprijateljstvima među stranama u sukobu (isti su bili obučeni u civilnu odjeću, radna obaveza) zbog čega im se, prema mišljenju ovog Vijeća, ne može dodjeliti neki drugi status, osim statusa civila.

221. Dakle, iz svih navedenih iskaza svjedoka nesporno proizilazi da su zatočene osobe, u trenutku lišenja slobode i odvođenja na stadion, a potom u fiskulturnu salu OŠ Vuk Karadžić, imali status civila, odnosno radilo se o licima koja nisu aktivno i neposredno učestvovala u neprijateljstvima i ratnim dejstvima, te da su bili isključivo bošnjačke nacionalnosti. Navedeno pored iskaza svjedoka potvrđuju i brojni materijalni dokazi, prije svega dokazi Tužilaštva **T-76**⁵⁴, **T-85**⁵⁵, **T-86**⁵⁶, **T-91**⁵⁷, **T-92**⁵⁸ i drugi iz kojih se jasno vidi, da je najveći broj zatočenih civila u inkriminisanom vremenu bio upravo bošnjačke nacionalnosti, koju činjenicu Vijeće nalazi nesporno utvrđenom.

222. Na koncu, bez obzira što odbrana nije ni osporavala status civila oštećenih/svjedoka, Vijeće nalazi za potrebnim dodatno istaći da i priroda samog napada, nesumnjivo ukazuje, da je isti, isključivo bio usmjeren prema civilnom nesrpskom stanovništvu. Na osnovu činjenica koje su detaljno analizirane i obrazložene prilikom ocjene postojanja i karaktera napada, Vijeće nalazi da nema nikakve sumnje da su sva lica prema kojima je bio usmjeren napad, pa tako i ona koja su navedena u osuđujućem dijelu izreke ove presude, bili civili, da su muškarci civili odvođeni u logore, a žene, djeca i starije osobe protjerane sa područja opštine Bratunac koje je kontrolisala srpska vojska, samo zato što su bili muslimani, odnosno Bošnjaci, iz čega Vijeće izvodi zaključak o napadu koji je preduzet na diskriminatornoj osnovi. Svi svjedoci Tužilaštva su potvrdili da je veći dio teritorije opštine Bratunac nakon sukoba bio pod kontrolom Srba, te da se napad odvijao isključivo prema civilnom bošnjačkom stanovništvu koje nije imalo oružje ni uniformu, niti je djelovalo u okviru borbenog konteksta, iz čega slijedi zaključak da civilno stanovništvo nije bilo sporedni već primarni cilj napada. Nije bilo dokaza koji bi ishodili drugačiji zaključak Vijeća od onoga koji je ovdje izložen.

223. Također, iz provedenih dokaza jasno proizilazi da na teritoriji opštine Bratunac pod kontrolom srpske vojske i policije, nije bilo oružanih formacija bošnjačkog naroda koje su pružale bilo kakav, a posebno ne organizovani otpor srpskim vojnim snagama. Dakle, opravdano je zaključiti da većina bošnjačkog stanovništva, neposredno pred početak napada, nije nalazila neophodnim ni da se naoružava, misleći da nikada i neće doći do

⁵⁴ **T-76** Dokument: na 18 stranica upisano ukupno 400 lica koja su dovežena iz Bratunca na Pale, Haški broj: 00835780 – 00835799

⁵⁵ **T-85** Dopis Instituta za nestala lica BiH, broj 01-40-252/2007 od 05.10.2007.godine

⁵⁶ **T-86** Bošnjačko udruženje preživjelih logoraša Bratunac, spisak civila koji su u maju mjesecu 1992.godine bili zatočeni u fiskulturnoj sali „Vuk Karadžić“ u Bratuncu

⁵⁷ **T-91** Spisak pobijenih Bošnjaka u MZ Glogova opština Bratunac dana 09.05.1992.godine prema izjavi Junuzović Arifa, Udruženje građana „Žena podrinja“, broj:01-038/03 od 16.06.2003.godine

⁵⁸ **T-92** Informacija o sabirnim logorima koje je agresor formirao na području Republike Bosne i Hercegovine, Haški broj: 00256084-00256101

stvarnih nereda, obzirom da im je tada garantovana čak i sigurnost ukoliko predaju oružje i iskažu lojalnost srpskoj vlasti, što su mnogi i učinili, a koja činjenica, sama po sebi, nesumnjivo ukazuje da objektivno nisu ni mogli pružiti bilo kakav oružani otpor. Sem toga, ni činjenica, da je kod pojedinih prilikom lišenja slobode pronađeno oružje, ne mijenja uvjerenje ovog Vijeća da su lica bošnjačke nacionalnosti, u vrijeme lišenja slobode imala status civilnih lica, posebno, ako se ima u vidu, da isti nisu ni na koji način preduzimali aktivnosti u svrhu učestvovanja u neprijateljstvima (*lišeni slobode u civilnoj odjeći, odvedeni sa kućnog praga!!!*).

224. U dijelu presude u kojem će biti obrazložena krivična odgovornost optuženog, a na temelju konteksta u kojem su počinjeni zločini, kao i svih ostalih okolnosti, dodatno će biti potkrepljen zaključak Vijeća, da je napad isključivo bio usmjeren protiv civilnog stanovništva nesrpske nacionalnosti, čime je ispunjen drugi opšti element krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

225. U svakom slučaju, iz iskaza saslušanih svjedoka nesporno proizilazi da je isključivo stanovništvo bošnjačke nacionalnosti bilo pozvano da preda naoružanje, što samo dodatno govori u prilog tome da napad nije bio usmjeren na konkretne pojedince, već na određenu etničku grupu ljudi, sa krajnjim ciljem da se objektivno onemogućí pružanje bilo kakvog otpora napadu koji će uslijediti, a koji će biti isključivo usmjeren protiv civilnog nesrpskog stanovništva.

226. Prema tome, uzimajući u obzir sredstva i metode korištene tokom napada, status žrtava, njihov broj, diskriminatorni karakter napada, prirodu krivičnih djela počinjenih tokom napada, Vijeće nalazi dokazanim da je cilj napada, koji je bio širok i sistematičan, bilo civilno bošnjačko stanovništvo opštine Bratunac.

227. Dakle, cijeneći navedeno, Vijeće zaključuje, van svake razumne sumnje, da je u relevantnom periodu bio u toku rasprostranjen i sistematičan napad na civilno bošnjačko stanovništvo na području opštine Bratunac od strane policije i vojske Srpske Republike BiH, odnosno da je bio usmjeren prema civilnom bošnjačkom stanovništvu.

(III) RADNJE OPTUŽENOG SU BILE DIJELOM NAPADA I ON JE ZNAO ZA NAPAD (NEKSUS)

228. U pogledu utvrđivanja nužne *mens rea* kod krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, počinilac mora, ne samo imati namjeru da počiní krivično djelo ili djela u osnovi zločina (u konkretnom slučaju Vijeće je optuženog Trišić Milana oglasilo krivim za progon počinjen na nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj osnovi ubistvom, prisilnim nestankom i drugim nečovječnim djelima), nego mora i znati da njegova djela ulaze u okvir rasprostranjenih ili sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog stanovništva, te da se njegova djela uklapaju u taj obrazac.⁵⁹ Počinilac ne mora biti upoznat sa pojedinostima napada, niti mora odobravati kontekst u kojem se čine njegova djela.⁶⁰ Dovoljno je da optuženi razumije opći kontekst u kojem je djelovao.⁶¹

229. U predmetu Tadić⁶², Žalbeno vijeće MKSJ-a, izvodi sljedeći zaključak: "Pretno vijeće je tačno utvrdilo da počinioce zločina koji nisu u vezi sa rasprostranjenim ili sistemskim napadima na civilno stanovništvo ne treba goniti za zločine protiv čovječnosti.

⁵⁹ MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Duško Tadić*, paragraf 248.

⁶⁰ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Fatmir Limaj*, paragraf 190.

⁶¹ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Dario Kordić*, paragraf 185.

⁶² Paragraf 271 presude;

Tako, da bi nekoga osudili za zločine protiv čovječnosti, mora se dokazati da su zločini bili u vezi sa napadom na civilno stanovništvo i da je optuženi znao da su njegova djela u takvoj vezi.”

230. I u drugim presudama MKSJ se izvode identični zaključci, pa tako u drugostepenoj presudi predmeta Blaškić⁶³ se navodi da djela počinioca moraju biti dio napada. Ovim elementom se nastoje isključiti izolovana djela, a u presudi Kunarac da se djelo smatra izolovanim kada je toliko nepovezano sa napadom da se, po razmatranju konteksta i okolnosti u kojima je počinjeno, ne može osnovano zaključiti da je bilo dio napada.⁶⁴

231. Zaključak o postojanju nekusa između konkretnih djela za koja je optuženi i osuđen i prethodno opisanog i utvrđenog napada na civilno stanovništvo, Vijeće je izvelo razmatranjem pitanja: prisustva optuženog na području opštine Bratunac u inkriminisanom periodu, njegovom znanju o dešavanjima u tom periodu na teritoriji opštine, te pitanjem neposrednog učešća optuženog u pojedinim radnjama napada na civilno stanovništvo.

232. S obzirom na vrstu krivičnog djela za koje je optuženi Trišić Milan ovom presudom oglašen krivim, a o čemu će u nastavku ove presude Vijeće dati detaljnije obrazloženje uz svaku pojedinu radnju optuženog u osnovi progona, jasno proizilazi da je optuženi Trišić Milan, kao pripadnik TO Bratunac, odnosno kasnije pripadnik VRS-a Bratunačke brigade ... i stanovnik opštine Bratunac, u kojoj, počinjene inkriminacije nisu mogle ostati nezapažene, a u kojima su se dešavala ubistva, deportacije, odvođenja u logore osoba samo iz razloga jer su bošnjaci, bio svjestan postojanja širokog i sistematičnog napada na civilno bošnjačko stanovništvo. U prilog navedenom govori i pravosnažna presuda MKSJ-a u predmetu „Krajišnik, Tužilac protiv Momčila Krajišnika”⁶⁵

233. Iako se Tužilaštvo susrelo sa brojnim problemima kada su u pitanju svjedoci koji su imali neposredna saznanja o svim dešavanjima, iz razloga što su mnogi od njih preminuli ili su zbog lošeg zdravstvenog stanja bili spriječeni svjedočiti na ove okolnosti, ipak je jasno utvrđeno da je sam optuženi znao, odnosno da mu nije moglo ostati nepoznato, za napad na civilno bošnjačko stanovništvo, ne samo opštine Bratunac, regije nego i područja cijele Bosne i Hercegovine, zatim da je uzeo učešća i bio svjestan, htio učinjenje svih zločina koji su se izvršavali na navedenim područjima.

234. Vijeće nalazi da je optuženi bio svjestan obrasca prema kojim se vrši progon bošnjačkog civilnog stanovništva, budući da su se isti dešavali uzastopno. Inkriminacije za koje je ovo Vijeće našlo optuženog odgovornim je vršio upravo prema naprijed opisanom modalitetu, čime je u konačnici bio svjestan da ta djela čine dio rasprostranjenog i sistematičnog napada, te da je ista htio i učinio metodama koje kod žrtava izazivaju strah za sopstveni život, život najbližih, bol i patnju, a na što ukazuje brojnost radnji poduzetih u relativno kratkom vremenskom periodu kao i broj civilnih osoba prema kojim te radnje poduzima, te bio svjestan, odnosno htio i znao da radnje koje poduzima, čini prema nenaoružanom civilnom bošnjačkom stanovništvu grada Bratunca i pripadajućih sela opštine Bratunac, a o čemu su tokom postupka govorili mnogobrojni svjedoci, akteri pomenutih događaja.

235. Na kraju, da je optuženi Trišić Milan bio pripadnik TO Bratunac, odnosno kasnije pripadnik VRS-a Bratunačke brigade ..., odnosno da je u tom svojstvu počinio

⁶³ Drugostepena presuda u predmetu Blaškić, par 100;

⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu Kunarac i drugi, par 100;

⁶⁵ IT-00-39-100 od 27.09.2006. godine i broj IT-00-39A od 17.03.2009. godine.

krivičnopravne radnje koje mu se stavljaju na teret, potvrdili su takođe svjedoci optužbe koji su svjedočili o kritičnim događajima u kojima je upravo optuženi Trišić učestvovao i imao aktivnu ulogu, a čiji iskazi su pokrijepljeni materijalnim dokazima optužbe na koji način je otklonjena svaka sumnja u pogledu pripadnosti optuženog formacijama koje su izvršile progon civilnog stanovništva. Navedeno je potkrijepljeno i materijalnim dokazima VOB 2, VOB 3 i VOB 8.

236. Dakle, uzevši u obzir utvrđeno činjenično stanje, te navedene kriterijume, Vijeće je zaključilo van svake razumne sumnje da je optuženi Trišić Milan, samim svojim položajem, znao za postojanje niza rasprostranjenih i sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog bošnjačkog stanovništva konkretno sa područja Bratunca, čime je kod Vijeća otklonjena bilo kakva sumnja da je optuženi znao i htio da i njegova djela budu dijelom napada i da doprinese takvom napadu protiv civilnog stanovništva.

237. Vijeće je posebno cijenilo posljedice jednog ovakvog djela a to su smrt ogromnog broja lica, teške fizičke i psihičke traume koje su ostavile trag ne samo na žrtve, svjedoke očevidce i porodice ubijenih, već i na druge osobe koje žive na ovom području i šire, odnosno i za one koji su preživjeli progon.

238. Dakle, na temelju izvedenih dokaza, Vijeće je zaključilo, da je u periodu od aprila do oktobra 1992. godine, na području opštine Bratunac, izvršen širok i sistematičan napad, koji je bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva, a koji je uključivao zatvaranja u logore i teška oduzimanja slobode, nečovječna djela, pljačkanja imovine stanovništva, namjerna i teška uskraćivanja osnovnih prava zbog pripadnosti određenoj skupini ljudi, a sve s ciljem progona bošnjačkog stanovništva sa područja navedene opštine pod kontrolom policije i vojske Srpske Republike BiH, koji napad je izvršen od strane Vojske Republike Srpske i paravojnih formacija.

239. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće nalazi dokazanim postojanje opštih elemenata krivičnog djela iz člana 172. KZ BiH.

240. Nakon što je konstatovana ispunjenost opštih elemenata krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, iz člana 172. KZ BiH, Vijeće će u daljem izlaganju obrazložiti ispunjenost elemenata pojedinačnih inkriminacija u osnovi zločina progona, iz tačke h) ovog člana zakona.

(IV) DJELO U OSNOVI ZLOČINA - PROGON

241. Nakon što je konstatovana ispunjenost opštih elemenata krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, Vijeće će u nastavku obrazložiti ispunjenost i elemenata djela u osnovi zločina, iz tačke h) u vezi sa tačkama a), i) i k) istog člana KZ BiH, odnosno izvršenje progona, ubistva, prisilni nestanak osoba, te druga nečovječna djela, za koja je Vijeće optuženog Trišić Milana i oglasilo krivim, a što će biti detaljnije obrazloženo u relevantnim tačkama osuđujućeg dijela presude.

242. Odredba člana 172. KZ BiH u tački h) definiše progon kao „*namjerno i teško, međunarodnom pravu suprotno uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici*“. Kod ovog djela počinitelj na grub način i suprotno međunarodnom pravu jednoj ili više osoba oduzima temeljna ili ljudska prava, pri čemu je odabir takvih osoba ili osobe izvršen na osnovu identiteta skupine ili kolektiviteta ili je baš ciljano na tu skupinu ili

kolektivitet. Takav odabir se temelji na naznačenim razlikama među skupinama ili drugim razlozima koji su opće prihvaćeni kao nedozvoljeni po međunarodnom pravu.⁶⁶

243. Prema zakonskoj definiciji elementi krivičnog djela progona kao zločina protiv čovječnosti su:

- *namjerno i teško uskraćivanje osnovnih prava;*
- *suprotno međunarodnom pravu;*
- *zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici;*
- *protiv bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu;*
- *u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz stava ovog člana zakona, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine.*

244. Iz navedenog proizilazi da se djelo progona može učiniti sa svim radnjama koje, u cjelini, predstavljaju namjerno i teško, međunarodnom pravu suprotno uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici.

245. Sudska praksa MKSJ o radnji izvršenja (*actus reus*) progona zauzela je sljedeće zaključke:

- *Međunarodno običajno pravo ne podržava usku definiciju progona.*
- *U svojoj interpretaciji progona sudovi uključuju djela kao što su ubistvo, istrebljenje, mučenje i druga teška djela protiv fizičkog integriteta kao što su ona sada navedena u članu 5. Statuta MKSJ.*
- *Progon može obuhvatati i razna druga djela diskriminacije koja uključuje atake na politička, društvena i ekonomska prava.*
- *Progon se obično koristi kako bi se opisalo niz djela, a ne jedno zasebno djelo. Djela progona obično tvore dio politike ili barem prakse koja slijedi određeni obrazac i moraju se posmatrati u svom kontekstu. U stvarnosti se djela progona često vrše u skladu sa politikom diskriminacije ili rasprostranjenom diskriminirajućom praksom.*
- *Kao korolar stavki, diskriminirajuća djela za koja se tereti kao za progon ne smiju se posmatrati izolirano. Neka od pomenutih djela mogu sama po sebi ne biti tako teška da predstavljaju zločine protiv čovječnosti. Na primjer, ograničenja koja se nameću određenoj grupi kako bi se ograničila njihova prava učestvovanja u određenim aspektima društvenog života (kao što su posjete javnim parkovima, pozorištima itd) predstavljaju diskriminaciju, koja je sama po sebi za pokud, no, ona sama po sebi možda ne predstavljaju progon. Ta djela se ne smiju posmatrati izolirano.⁶⁷*

246. Slijedom navedenog, diskriminacija, odnosno diskriminatorni osnov, predstavlja jedan od osnovnih elemenata kojeg je potrebno utvrditi za dokazivanje počinjenja krivičnog djela progona.

⁶⁶ Komentari krivičnih zakona u BiH, Vijeće Evrope, 2005. godina, stranica 567 – 568.

⁶⁷ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Kupreškić i dr.*, paragraf 615.

247. S tim u vezi, Vijeće se detaljno bavilo pitanjem progona, kao djela koje se optuženom stavlja na teret. Suština razmatranja se svodila na postojanje odnosno nepostojanje progona koji u sebi sadrži specifičnu diskriminatorsku namjeru koju je potrebno dokazati da bi neko bio oglašen krivim za progon. Praksa MKSJ govori da je za progon potrebno dokazati da su određena osnovna prava uskraćena u cilju diskriminacije na nacionalnoj, vjerskoj, etničkoj, rasnoj ili političkoj osnovi. S tim u vezi, praksa govori da su vijeća MKSJ zaključak o postojanju takve namjere često izvodila na osnovu posrednih dokaza i to najčešće na osnovu strukture žrtava te trajanja uskraćivanja određenih osnovnih prava.

248. Zapravo, ključni konstitutivni element progona predstavlja činjenje bilo kakvog zabranjenog djela, usmjerenog protiv civilnog stanovništva i motiviranog diskriminativnom namjerom (na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi). U tom smislu, praktičan je primjer pretresnog vijeća MKSJ u presudi u predmetu *Kupreškić i dr.* u kojoj, pored ostalog, stoji da po shvatanju Međunarodnog tribunala pojam progon obuhvata razna djela (...) kao što su: donošenje diskriminirajućih zakona, isključenje pripadnika neke etničke ili vjerske grupe iz sfera društvenog, političkog i ekonomskog života, ograničavanje njihove slobode i kretanja. Prema tome, progon može obuhvatiti i razna druga djela diskriminacije koja uključuju atake na politička, društvena i ekonomska prava.⁶⁸

249. U konkretnom slučaju očigledno je da su žrtve napada i radnji progona kako optuženog Trišića tako i drugih pripadnika vojnih i policijskih snaga koje su djelovale u inkriminisanom periodu na području opštine i grada Bratunca, bili isključivo pripadnici nesprskog naroda, mještani mnogobrojnih sela s područja i okolice opštine Bratunac. Nijedan od izvedenih napada „srpskih oružanih snaga“ konkretno na području opštine Bratunac nije bio usmjeren prema vojnim ili oružanim formacijama suprotne vojne strane, već isključivo prema civilima bošnjačke nacionalnosti. Tako nakon odvojenih napada na više sela s područja opštine Bratunac, protjerano je i zatočeno oko 5000 civila bošnjačke nacionalnosti, koji su bježali od napada na sela: Hranča, Krasan Polje, Glogovo, Mihaljevići, Cerovac, Polje, itd. Uhapšeni su i sprovedeni na fudbalski stadion Bratunac, a muškarci su bili zatočeni u osnovnoj školi „Vuk Karadžić“. Dakle, tom prilikom je lišeno slobode oko 5000 muškaraca, žena, djece, staraca iz Bratunca, a iz svih provedenih dokaza proizilazi da isti prilikom hapšenja nisu bili uniformisani niti su nosili oružje, tako da se, po svim konvencijama međunarodnog prava, uhapšena lica imaju smatrati civilima.

250. Navedeni muškarci bošnjačke nacionalnosti su poslije privremenog zatočenja na fudbalskom stadionu u Bratuncu i u prostorijama osnovne škole „Vuk Karadžić“ bili mučeni, tučeni, teško zlostavljani i ubijani, pri čemu su prvobitno uhapšene žene i djecu odvojili od muškaraca, smjestili ih u autobuse i odvezli iz opštine, dok su muškarci sprovedeni u naprijed pomenute objekte.

251. Masovnom hapšenju civila bošnjaka, prethodio je napad na sela opštine Bratunac (25. aprila 92. godine razoružano je selo Glogovo, 03.-11. maja 92. godine dešavaju se pustošenja, napadi i pljačkanja sela, zatim krajem maja 1992. godine na sela iz opštine Bratunac, a uporedo i na području cijele Bosne i Hercegovine), a koji napadi su bili isključivo usmjereni protiv muslimanskog civilnog stanovništva mjesta koja pripadaju opštini Bratunac.

⁶⁸ Ibid, paragraf 615.

252. U vrijeme dok su se zarobljeni muškarci civili nalazili u zatočeničkim objektima na području opštine Bratunac, isti su boravili u nehumanim uslovima, bez mogućnosti zadovoljenja osnovnih higijenskih potreba, ubijani, nanošene su im povrede tjelesnog integriteta i zdravlja, mučeni su, korišteni kao živi štit pri čemu je bilo puno smrtnih slučajeva ili ranjavanja. U svim ovim događajima meta napada su bili isključivo Bošnjaci, a optuženi Trišić je učestvovao u predmetnim događajima i to, bilo kao direktni izvršilac, bilo kao saizvršilac u izvršenju pojedinih radnji. U vrijeme trajanja ovih događaja optuženi je bio prisutan u zatočeničkim objektima te, skupa sa ostalima, provodio progone, nehumane i nečovječne radnje prema civilima bošnjačke nacionalnosti.

253. Imajući u vidu da se veliki broj inkriminiranih radnji prema zatvorenicima bošnjačke nacionalnosti događao u zatočeničkom objektu ili neposredno u vezi njihovog zatočenja, sasvim je prirodno da je optuženi Milan Trišić, kao lice koje je bilo prisutno u pomenutom objektu, a što potkrepljuju iskazi brojnih svjedoka, bio potpuno upoznat sa svim dešavanjima vezanim za zarobljene civile, kao i da je učestvovao u istim.

254. Optuženom je bila poznata nacionalna, etnička i vjerska pripadnost žrtava napada, a veliki broj lica bošnjačke nacionalnosti koja su bila lišena slobode, proganjana i zatvorena, a potom maltretirana, ubijena ili nestala, bila su sa područja opštine Bratunac, gdje je i optuženi živio, te su ga brojni svjedoci poznavali od prije rata i prepoznali ga, budući da su do rata bili sugrađani ili komšije s optuženim.

255. Iako je odbrana tokom cijelog postupka negirala postojanje diskriminatorne namjere kod optuženog, Vijeće se nije moglo uvjeriti u istinitost navoda da na strani optuženog ne stoji diskriminatorna namjera.

256. Uvjerenje Vijeća da takva namjera ne stoji na strani optuženog ne doprinosi ni nastojanje odbrane da kroz završna izlaganja naglasi činjenicu da je optuženi porodičan čovjek koji je život proveo u konzervativnoj i komplikovanoj sredini kao što je Bratunac sa ženom koja je iz reda bošnjačkog naroda, usljed čega je bio izložen stalnom ogovaranju i očiglednoj želji porodice, prijatelja i ranih kolega iz Vihora da takav brak propadne. Nastojanje odbrane da takvo uvjerenje stvori kod Vijeća i kroz iskaz supruge optuženog Ajše - Lale Trišić i samog optuženog, prema ocjeni Vijeća, nije bilo dostatno da bi se steklo uvjerenje da optuženi Trišić u inkriminisanom periodu nije djelovao sa diskriminatornom namjerom, obzirom na postupke optuženog prema civilima bošnjačke nacionalnosti, prevashodno njegovim dotadašnjim radnim kolegama i komšijama.

257. Na osnovu svega iznesenog, Vijeće je utvrdilo da je optuženi Milan Trišić, svojim radnjama, učestvovao i u progonu Bošnjaka, pri čemu je, vršeći diskriminatorna djela ili propuste imao i diskriminatornu namjeru prema Bošnjacima po nacionalnoj, vjerskoj i etničkoj osnovi, a svojim djelima i propustima je uskratio i narušio osnovna prava Bošnjaka koja su prihvaćena i definisana po međunarodnom pravu.

258. Na temelju svega iznesenog, Vijeće je van razumne sumnje zaključilo da je optuženi u periodu od mjeseca aprila do kraja mjeseca oktobra 1992. godine, u okviru široko rasprostranjenog i sistematičnog napada vojske i policije Srpske Republike BiH, a poslije Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Bratunac i drugih okolnih sela i opština, znajući za takav napad, te da njegove radnje čine dio tog napada, vršio progon civilnog stanovništva bošnjačke nacionalnosti na političkoj, nacionalnoj i vjerskoj osnovi, lišavanjem drugih osoba života (ubistvima), progonom, prisilnim nestankom, mučenjem i drugim nečovječnim djelima slične prirode (učinjenih u namjeri nanošenja velikih patnji, fizičkih i psihičkih povreda ili narušavanja zdravlja), čime

je počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH, u vezi sa tačkama a), i) i k), a sve u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. KZ BiH.

(V) UBISTVO

259. Vijeće je nakon provedenih dokaza nesporno utvrdilo da je optuženi Milan Trišić, radnjama opisanim u tački **6.** osuđujućeg dijela izreke presude, koja je u vezi sa članom 29. KZ BiH, ostvario sva bitna obilježja djela ubistvo iz tačke a) stav 1. član 172. KZ BiH, o čemu će biti više riječi u obrazloženju iste.

260. Prilikom ocjene dokaza, Vijeće je imalo u vidu pojedinačne elemente navedene inkriminacije u osnovi zločina koja predviđa postojanje slijedećih elemenata:

- da je osoba lišena života
- da je lišenje izvršeno iz direktnog umišljaja, jer je optuženi bio svjestan svoje radnje izvršenja i htio je učinjenje te radnje.

261. U tom kontekstu, korisno je ukazati i na praksu pretresnog vijeća MKSJ u predmetu Krnojelac gdje je zaključeno da se „Činjenica smrti žrtve može izvesti posrednim zaključivanjem na osnovu ukupnih dokaza koji su predloženi (...) vijeću. Dovoljno je utvrditi da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz raspoloživih dokaza taj da je smrt žrtve nastupila kao posljedica djela ili propusta optuženog ili jedne ili više osoba za koje je optuženi krivično odgovoran.“⁶⁹

262. Dakle, pobrojani elementi su bili predmetom analize i ocjene od strane ovog Vijeća u odnosu na navedenu tačku izreke presude za koje je ustanovljena krivica optuženog za ubistvo iz tačke a) stav 1. član 172. KZ BiH.

263. Vijeće će, u nastavku detaljno obrazložiti svaku pojedinačnu tačku izreke presude za koju je optuženog oglasilo krivim, kao i razloge zbog kojih je došao do takvog zaključka.

(VI) PRISILNI NESTANAK OSOBA

264. Vijeće je van svake razumne sumnje utvrdilo da je optuženi Milan Trišić radnjama opisanim u tački **9.** osuđujućeg dijela izreke presude, kao saizvršilac, počinio progon prisilnim nestankom osoba.

265. S tim u vezi, Vijeće nalazi da su ispunjeni svi elementi da bi se radnje optuženog opisane u tački 9. osuđujućeg dijela izreke presude, okarakterisale kao „*prisilni nestanak osoba*“, o čemu će biti više riječi u obrazloženju iste, dok će se na ovom mjestu, Vijeće ukratko osvrnuti na međunarodnu i domaću pravnu regulativu ovog pitanja.

266. Naime, navedeno djelo je u članu 172. stav 2. tačka i) KZ BiH opisano kao „hapšenje, pritvaranje ili otimanje osoba, od strane ili s dopuštenjem, podrškom ili pristankom države ili političke organizacije, uz odbijanje da se prizna takvo lišenje slobode ili da se pruži informacija o sudbini ili o mjestu gdje se nalaze takve osobe, s namjerom da se uklone od zaštite zakona na duže vrijeme.“

⁶⁹ Vidjeti i predmet *Tadić*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 240., predmet *Kvočka*, presuda Žalbenog vijeća MKSJ, paragraf 260. i predmet *Mrkšić i dr.*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 486.

267. Aktuelni izvori međunarodnog prava daju definiciju prisilnog nestanka kao zločina protiv čovječnosti, a Generalna skupština UN je 1992. godine usvojila deklaraciju o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka, u kojoj se, u trećem stavu preambule, navodi da „prisilni nestanak ugrožava osnovne vrijednosti svakog društva koje je posvećeno vladavini prava, ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te sistematska praksa takvih djela ima prirodu zločina protiv čovječnosti“

268. Također, članom 2. Međunarodne konvencije o zabrani prisilnog nestanka osoba, čija je potpisnica i BiH, propisano je da: „*prisilni nestanak znači hapšenje, pritvor, otmicu ili bilo koji drugi oblik lišenja slobode od strane predstavnika države ili od strane bilo kojih lica ili grupa lica koji rade po ovlaštenju države, uz podršku države ili uz njenu prećutnu saglasnost, odbijajući pri tome da priznaju da je lice lišeno slobode ili tajeći sudbinu ili mjesto boravka nestalog lica, čime se to lice stavlja izvan pravne zaštite*“.

269. Navedeni stav je prihvaćen i u domaćem krivičnom zakonodavstvu, pa tako član 172. stav 1. tačka i) propisuje djelo „*prisilni nestanak osoba*“ u okviru zločina protiv čovječnosti, čiji elementi se ogledaju u sljedećem:

- *da postoji radnja hapšenja/otimanja osoba;*
- *da je djelo počinjeno uz pristanak i podršku države ili političke organizacije;*
- *da je počinilac odbio da pruži informaciju o sudbini ili o mjestu gdje se nalaze;*
- *da ima namjeru da takve osobe ukloni od zaštite zakona na duže vrijeme.*

(VII) DRUGA NEČOVJEČNA DJELA SLIČNE PRIRODE

270. Vijeće je na temelju provedenih dokaza zaključilo da je optuženi Milan Trišić svojim radnjama opisanim u tačkama **2., 3., 4., 5. i 7.** osuđujućeg dijela izreke presude, a u tačkama **1. i 8.** izreke, koja su u vezi sa članom 29. KZ BiH, ostvario sva obilježja bića djela iz tačke k) stav 1. člana 172. KZ BiH.

271. Druga nečovječna djela slične prirode predstavljaju djela učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenja zdravlja kod kojih je potrebno dokazati postojanje radnji ili propusta slične težine kao i za druge zločine pobrojane u članu 172. stav 1. KZ BiH:

- *radnju ili propust kojima je nanesena duševna ili tjelesna patnja ili povreda, odnosno koji predstavljaju ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo;*
- *radnju ili propust koje je namjerno izvršio optuženi i osoba odnosno osobe za čije radnje ili propuste optuženi snosi krivičnu odgovornost.*

272. Primjeri nečovječnih djela iz člana 172. KZ BiH u praksi MKSJ su: sakaćenje ili nanošenje teških tjelesnih povreda⁷⁰; premlaćivanje i druge nasilne radnje⁷¹; nanošenje povreda⁷²; teške povrede tjelesnog ili duševnog integriteta⁷³; ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo⁷⁴; prisilni rad koji je izazvao tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu, ili je

⁷⁰ Vidjeti predmet *Kvočka i dr.*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 208.

⁷¹ Ibid, paragraf 208.

⁷² Vidjeti predmet *Kordić i Čerkez*, presuda Žalbenog vijeća MKSJ, paragraf 117.

⁷³ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Blaškić*, paragraf 239. presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Krstić*, paragraf 523.

⁷⁴ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Vasiljević*, paragraf 239-240.

radnja predstavljala ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo⁷⁵; deportacija i prisilno premještanje grupa civila⁷⁶; prisiljavanje na prostituciju⁷⁷ i nestajanje ljudi pod prisilom⁷⁸.

273. Kako bi se procijenila težina nekog djela, nužno je razmotriti sve činjenične okolnosti, a koje se mogu ogledati kroz npr. karakter radnje ili propusta, kontekst u kojem su se oni dogodili, lične prilike žrtve uključujući starost, pol i zdravstveno stanje, kao i fizičke, psihičke i moralne posljedice tog čina za žrtvu. Činjenica da djelo ima dugoročne posljedice može da bude od važnosti prilikom utvrđivanja težine djela⁷⁹.

274. *Mens rea* za nečovječna djela iz ovog člana zadovoljen je kada je počinitelj u trenutku činjenja ili nečinjenja imao namjeru da nanese tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili da izvrši težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve, ili ako je znao da će to njegovo činjenje ili nečinjenje vjerovatno prouzrokovati tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili teški napad na ljudsko dostojanstvo i ponio se sa bezobzirnou nepažnjom prema tome⁸⁰.

275. Vijeće ukazuje da je odgovornost optuženog za ovo krivično djelo, u većini tačaka zasnovana na iskazu direktno oštećenih svjedoka, te svjedoka koji su bili očevidci događaja ili o tome imaju posredna saznanja. Vijeće je poklonilo vjeru iskazima ovih svjedoka, cijeneći da su iste dali objektivno, nepristrasno, te da su događaj opisali na vjerodostojan način. S tim u vezi, Vijeće i u ovom dijelu naglašava da ne postoji nikakav pravni zahtjev da iskaz jedinog svjedoka o materijalnim činjenicama, u kontekstu njegovog prihvatanja kao dokaza, mora da bude potkrijepljen. Važna je pouzdanost i vjerodostojnost koja se tom iskazu pridaje. Osim toga, Vijeće primjećuje, a saglasno stavu Apelacionog vijeća ovog Suda da je za utvrđivanje relevantnosti činjenica kao kriterij opredjeljujući kvalitet svjedočenja, a ne puki broj dokaza, odnosno: „*da je inherentno pravo suda da utvrđuje činjenice na osnovu principa slobodne ocjene dokaza i u skladu sa dubokim ličnim uvjerenjem svakog od sudija. Radi se o široko postavljenoj diskrecionom pravu koje je podložno određenom broju ograničenja. Međutim, na princip unus testis nullus testis (jedan svjedok nije dovoljan)*⁸¹ koji zahtijeva potkrepljivanje svjedočenja jedinog svjedoka neke relevantne činjenice drugim svjedokom, više se ne poziva gotovo ni jedan moderni kontinentalni pravni sistem⁸². “Vijeće se i u ovom dijelu poziva na praksu u predmetu Miodrag Marković⁸³, koju ponovo neće citirati, kao i na pravilo 96. Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a i MKSR-a zaključilo „*da vijeće može temeljiti svoje zaključke samo na jednom iskazu ukoliko je taj iskaz relevantan i vjerodostojan*⁸⁴“ .

⁷⁵ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Naletilić i Martinović*, paragrafi 271, 289, 303.

⁷⁶ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Kupreškić i dr.*, paragraf 566.

⁷⁷ *Ibid*, paragraf 566.

⁷⁸ *Ibid*, paragraf 566.

⁷⁹ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Vasiljević*, paragraf 235, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Blaškić*, paragraf 243.

⁸⁰ *Ibid*, paragraf 132.

⁸¹ V. predmet MKSJ Tužilac protiv *Duška Tadića zv. Dule* pred Pretresnim vijećem, Mišljenje i presuda od: 7 maja 1997., para. 537.

⁸² *Ibidem*, para. 536.: “Opći princip koji Pretresno vijeće mora da primjeni na osnovu Pravilnika je princip da se svaki relevantni dokazni materijal probativne vrijednosti može prihvatiti kao dokaz, osim ako potreba da se osigura pravično suđenje uveliko ne preteže nad njegovom probativnom vrijednošću (Potpravila 89(C) i (D)). Jedino se pravilo 96(i) bavi pitanjem potkrepljivanja dokaza, i to samo u slučajevima seksualnih napada za koje, kako stoji u pravilu, nije potrebno potkrepljivanje dokaza. Svrha ovog pravila ispravno je navedena u priručniku *An Insider’s Guide to the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, autora Morris i Scharf. Tu se objašnjava da navedeno potpravilo iskazu žrtve seksualnog napada daje istu presumpciju pouzdanosti kao i iskazima žrtava drugih zločina, što je *common law* dugo uskraćivao žrtvama seksualnog napada. Ovo potpravilo, dakle, zasigurno ne opravdava zaključak da se potkrepljivanje dokaza zahtijeva u slučajevima svih drugih zločina osim u slučajevima seksualnih napada. Ispravan zaključak je, zapravo, suprotan.”

⁸³ *Marković*, drugostepena presuda, para. 72, citirana drugostepena presuda Suda BiH u predmetu *Mejakić i dr.*, para 47

⁸⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, para. 134. i 135.

VII. ČINJENIČNA UTVRĐENJA

276. Vijeće je sa izuzetnom pažnjom cijenilo iskaze svjedoka koji su svjedočili na okolnosti činjeničnih navoda tački osuđujućeg dijela izreke i iste posmatralo kako pojedinačno tako i u međusobnoj povezanosti te je na osnovu istih došlo do jedinog mogućeg zaključka da je optuženi Milan Trišić odgovoran za radnje koje su mu izmjenjenom optužnicom stavljene na teret, odnosno za radnje navedene u činjeničnom opisu od tačke 1. do tačke 9. osuđujućeg dijela izreke presude.

277. Iskazi pojedinih svjedoka, u nekim dijelovima svjedočenja su konfuzni, različiti od onoga što su svjedočili u istrazi, na čemu je insistirala odbrana u završnim riječima, neki od iskaza su različiti i međusobno, u pogledu činjenica koje nisu bile odlučujuće u odnosu na zaključak o krivičnoj odgovornosti optuženog, ali vijeće nije našlo da je to proisteklo iz namjere da govore neistinu i želje da neosnovano terete optuženog za radnje opisane u osuđujućem dijelu presude.

278. Vijeće je imalo priliku direktno posmatrati svjedoke, njihovo ponašanje, boju glasa, stav, fizičke i emocionalne reakcije na pitanja, njihovo držanje u odnosu na tužioca i branioca, kao i atmosferu u kojoj su oni svjedočili, te je, u svakom trenutku, imalo na umu da ovaj predmet sadrži elemente koji odluke o kredibilitetu čine još težima i sve vrijeme je vodilo računa o tome da je zbog težine optužbi neophodno posvetiti izuzetnu pažnju ocjeni kredibiliteta svjedoka.

279. Mnogi od svjedoka svjedočili su o istim događajima ili činjenicama, koje je svako od njih posmatrao iz drugačije fizičke, psihičke, a nekada i hronološke perspektive. Rijetko se dešavalo da dva svjedoka, koja su prisustvovala istom događaju, imaju identično viđenje o njemu ili da ga opišu na isti način. Prilikom ocjenjivanja kredibiliteta svjedočenja svakog svjedoka, Vijeće je polazilo od pretpostavke da svaki svjedok namjerava reći istinu. U situacijama kada je to bilo moguće, Vijeće je pokušavalo uporediti svjedočenja različitih svjedoka, a kada to nije bilo moguće, Vijeće je vršilo ocjenu svakog pojedinačnog svjedočenja, prvo u svjetlu vjerovatnoće da je do razlika dolazilo zbog nenamjernih grešaka koje su svjedoci pravili kada su se prisjećali događaja ili su imali pogrešnu percepciju o njima, a potom u svjetlu vjerovatnoće da su svjedoci namjerno pokušavali dovesti Vijeće u zabludu.

280. Nadalje, Vijeće je utvrdilo da su neki svjedoci bili iskreni i pouzdani, da su drugi svjedoci po ocjeni Vijeća, bili iskreni, ali određeni dijelovi njihovih svjedočenja nisu bili uvjerljivi zbog ograničene percepcije i nemogućnosti da se sjete svega, ili su bili pristrasni, pa je to uticalo na njihove zaključke o tome šta su zaista vidjeli ili čuli, odnosno, da pojedini svjedoci nisu bili iskreni u određenim dijelovima svog svjedočenja, zbog vlastitog interesa, ili zato što su bili neprijateljski nastrojeni prema optuženom ili zbog toga što su htjeli da utiču na ishod postupka, ali su, s druge strane, bili su iskreni i precizno su opisali neke druge činjenice. Stoga, prilikom donošenja zaključka po ovom pitanju, Vijeće se rukovalo držanjem i ponašanjem svjedoka tokom svjedočenja, provjeravalo da li je iskaz dat u sudnici odgovarao prethodnim izjavama i ocjenjivalo njihovu sposobnost da odgovore na teška pitanja. Vijeće je analiziralo činjenice o kojima je svaki svjedok svjedočio i uporedilo ih sa činjenicama koje su utvrđene na osnovu iskaza drugih svjedoka i izvedene materijalne dokaze, kako bi utvrdilo da li ih ostali dokazi u ovom predmetu potkrijepljuju ili opovrgavaju.

281. Dakle, Vijeće je ustanovilo da su čak i oni svjedoci koji nisu bili pouzdani ili nisu govorili istinu u određenim dijelovima svojih svjedočenja, bili pouzdani i iskreni kada su govorili o drugim činjenicama, opštem kontekstu zatvaranja i odvođenja u fiskulturnu salu, a zatim i na Pale, iz kojih razloga je zaključilo da potpuno odbacivanje ovakvih dijelom nepouzdanih svjedočenja ne bi bilo u interesu pravde, niti bi bila zadovoljena obaveza slobodne ocjene dokaza i utvrđivanja istine. Umjesto toga, nepouzdanost nekog dijela svjedočenja predstavljala je faktor koji treba uzeti u razmatranje prilikom utvrđivanja tačnosti ostalog dijela svjedočenja. Vijeće je tako ocijenilo pouzdanost i iskrenost svakog od svjedoka i u tom kontekstu procijenilo pouzdanost i istinitost svake činjenice o kojoj je svjedok svjedočio. Ukratko, kod nekih svjedoka Vijeće je smatralo uvjerljivim dijelove njihovih svjedočenja, ne poklanjajući nužno vjeru svemu što su oni rekli.

282. Shodno svemu navedenom, Vijeće smatra da stanovite razlike u iskazima svjedoka i praznine u sjećanju, nisu bile od takvog značaja da im vijeće, uzimajući u obzir sve okolnosti doživljenog i njihovo svjedočenje u cjelosti, ne pokloni vjeru, te na njihovim iskazima zasnuje, van razumne sumnje, zaključak da je optuženi počinio radnje za koje je oglašen krivim. Njihovo svjedočenje o tome da su vidjeli optuženog Milana Trišića, kako ispred škole, tako i u fiskulturnoj sali, ni na koji način nije dovedeno u sumnju, svi ga poznaju, bio je vozač u Vihoru, znaju ime njegove supruge, brata i drugih članova porodice. Kada su u pitanju radnje optuženog, o tome su svjedoci govorili jasno, uvjerljivo i saglasno u pogledu bitnih činjenica.

283. Odbrana optuženog, u odnosu na pojedine svjedoke, navodi da su njihovi iskazi netačni i nepouzdan zbog lične tragedije i usljed toga, animoziteta prema optuženom. Kvalitet i pouzdanost njihovog svjedočenja biće razmatrana prilikom obrazlaganja pojedinačnih tačaka presude, ali Vijeće nalazi potrebnim ovdje navesti svoj zaključak da su, upravo ovi svjedoci, svjedočili samo o onome što su lično znali i vidjeli i o čemu su mogli sa sigurnošću svjedočiti, ne reprodukujući naučenu verziju, niti iznoseći nešto što su čuli od nekog drugog kao svoja vlastita sjećanja. Sem toga, iskazi ovih svjedoka nisu bili usmjereni na to da, pod svaku cijenu, optuženom Trišiću stave na teret sva nedjela koja su se dešavala u inkriminisanom periodu. Naprotiv, njihovo svjedočenje, u pojedinim segmentima, nije potvrdilo navode Tužilaštva, u pogledu odgovornosti optuženog za ubistvo pojedinih oštećenih.

284. Navedeno je bilo i jedan od razloga zbog kojeg je Vijeće, u odnosu na pojedine tačke optužnice, izvršilo izmjenu činjeničnog opisa, izostavljajući dio kojim se optuženi tereti da je izvršio ubistva oštećenih i činjenični opis prilagodilo tački k) člana 172. stav 1. KZ BiH, na koji način nije prekoračilo optužnicu, obzirom da je opis djela ostao vezan za isti događaj, ali sa izostankom namjere za lišavanje života već na prouzrokovanje patnje ozbiljne prirode i straha. Obzirom da činjenični zahvati nisu teži za optuženog, da je imao mogućnost da se brani jer se radi o istom kriminalnom događaju, to su zahvati bili dozvoljeni jer je očuvan objektivni identitet izmjenjene optužnice, o čemu je Vijeće dalo detaljno obrazloženje u dijelu presude *Intervencija Vijeća u pogledu izmjena u činjeničnom opisu optužnice (par 91-97)*.

VIII. OSUĐUJUĆI DIO

TAČKA (I), (II), (III) I (IV) IZREKE PRESUDE

285. Očigledno je da se ove tačke presude ne mogu posmatrati, pa ni obrazlagati, odvojeno i nezavisno, obzirom da se radnje opisane u sve četiri tačke odnose na događanje ispred fiskulturne sale osnovne škole gdje su civili dovedeni, pa je Vijeće, radi lakšeg razumijevanja, dalo obrazloženje tačkama (I)⁸⁵, (II)⁸⁶, (III)⁸⁷ i (IV)⁸⁸ osuđujućeg dijela izreke presude, imajući u vidu istovjetnost radnji izvršenja, vrijeme izvršenja, kao i svjedoke koji su, u odnosu na ove tačke, izjašnjavali na glavnom pretresu, zbog čega ih je Vijeće razmatralo kao jednu cjelinu i cijeniilo dokaze koji se tiču radnji opisanih u tačkama (I), (II), (III) i (IV) osuđujućeg dijela izreke presude.

286. Međutim, Vijeće će na ovom mjestu, prije nego se upusti u analizu i ocjenu iskaza svjedoka, kojim se vodilo prilikom donošenja odluke, dati detaljan osvrt na nalaz i mišljenje vještaka medicinske struke Dr. Vede Tuće od 27.08.2012. godine (**T-53**)⁸⁹, obzirom da je isti utvrđivao uzrok i karakter smrti kod oštećenih.

287. Dakle, vještak je imao zadatak vještačiti sve ekshumirane osobe na lokalitetu sekundarne masovne grobnice Blječeva 01, opština Bratunac, pri čemu su konkretno iz ove grobnice ekshumirana 177 tijela, među kojima su, između ostalih bili i oštećeni Selmo Ibišević, Redžo Sulejmanović, Redžo Arifović, Čamil Ramić, zajedno sa ostalim civilima (ukupno 55), sa zadatkom da utvrdi pojedinačne uzroke i karaktere smrti za sva lica koja su obuhvaćena ovom tačkom izreke presude, a gdje je to bilo moguće utvrditi, a za koje je također potvrđeno da su stradali 1995. godine.

⁸⁵ **Tačkom (I)** osuđujućeg dijela izreke presude optuženi Milan Trišić oglašen je krivim da je u periodu od 09.05. do 11.05.1992. godine, nakon što su civili bošnjačke nacionalnosti dovedeni u grad Bratunac, optuženi prilikom sprovođenja ovih civila do osnovne škole „Vuk Karadžić“ u Bratuncu, nakon što su NN pripadnici TO naredili koloni sprovođenih muškaraca civila bošnjačke nacionalnosti da pjevaju pjesmu „od Topole do ravne gore...“, optuženi je zajedno sa ostalim pripadnicima TO bičem i drvenim palicama, udarao sprovođene civile, govoreći im „zašto pjevate srpske pjesme?“, među kojima je bio i S-9, a sve u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja ovih osoba, usljed kojih udaraca tvrdim predmetima su nastupile povrede psihičkog i fizičkog zdravlja kog oštećenih.

⁸⁶ **Tačkom (II)** osuđujućeg dijela izreke presude optuženi Milan Trišić oglašen je krivim da je dana 11.05.1992. godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, zajedno sa drugim pripadnicima TO i paravojnih jedinica, dok je sprovodio prethodno odvojene civile muškarce bošnjačke nacionalnosti sa kamiona u prostorije osnovne škole „Vuk Karadžić“, ispred škole iz kolone izveo civila Ibišević Selmu, govoreći mu: „Ovakvi nam trebaju“, i u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja, okrenuo ga prema sebi, potom ga snažno udario drvenom motkom po glavi, od kog udarca je Selmo pao pored ograde škole, trpivši patnje ozbiljne prirode i strah, a čiji posmrtni ostaci su pronađeni prilikom ekshumacije u mjestu Blječeva, opština Bratunac

⁸⁷ **Tačkom (III)** osuđujućeg dijela izreke presude optuženi Milan Trišić oglašen je krivim da je dana 11.05.1992. godine u Bratuncu kao pripadnik TO Bratunac, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, naredio da iz kamiona kojim su prevoženi civili Bošnjaci, izađu civili Sulejmanović Redžo i Arifović Redžo, nakon čega je pitao Arifović Redžu gdje mu je brat, a potom u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja, obojicu tukao drvenim štapom i bičem po različitim dijelovima tijela, tjerajući ih u pravcu osnovne škole „Vuk Karadžić“, da bi po dolasku do škole, optuženi iste nastavio udarati i nanositi im povrede na isti način, po različitim dijelovima tijela, čime su trpili patnje ozbiljne prirode i strah da bi posmrtni ostaci Sulejmanović (Musa) Redže i Arifović (Husein) Redže bili pronađeni na lokalitetu masovne grobnice Blječeva, opština Bratunac.

⁸⁸ **Tačkom (IV)** osuđujućeg dijela izreke presude optuženi Milan Trišić oglašen je krivim da je dana 11.05.1992. godine u Bratuncu, optuženi kao pripadnik TO Bratunac, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, zajedno sa drugim pripadnicima TO i paravojnih jedinica, dok je sprovodio prethodno odvojene civile muškarce bošnjačke nacionalnosti sa kamiona u prostorije Osnovne škole „Vuk Karadžić“, ispred škole, prilikom ulaska civila u salu ispred sale izdvojio civila Čamila Ramića, a potom ga snažno željeznom šipkom udario u predjelu glave u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja istog, usljed kojeg udarca Čamil Ramić je pao na zemlju i zadobio povrede glave, nakon čega je uveden u salu sa ostalim civilima

⁸⁹ **T-53** Sudsko – medicinsko vještačenje, vještak medicinske struke Prodoblst sudska medicina, Mr.med.sc.dr. Vedo Tuco, Tuzla, 27.08.2012. godine.

288. Izlažući usmeno Nalaz i mišljenje na glavnom pretresu, vještak je objasnio kako je, od 55 pomenutih, sudsko-medicinskom analizom kao uzrok smrti za 21 lice utvrđeno strijelno ozlijeđivanje glave, za 9 lica – strijelno ozlijeđivanje glave i drugih dijelova tijela, za 4 lica – strijelno ozlijeđivanje grudnog koša, za 3 lica - trauma glave, također za 3 lica - strijelno ozlijeđivanje predjela karlice, za 5 lica – strijelno ozlijeđivanje vratnog dijela kičme, dok kod 10 osoba nije bilo moguće utvrditi neposredan uzrok smrti. Isto tako, Dr. Tuco je za svako pojedinačno lice – njih 55 napravio tabelarni prikaz uzroka smrti te je za svako lice uzrok smrti utvrđen na temelju oštećenja na kostima.

289. Vijeće je poklonilo vjeru vještaku, cijeneći nalaz i mišljenje, koji je dao neposredno na glavnom pretresu, i koji je saglasan i sa pismenom nalazom i mišljenjem, kao istinit, pouzdan, zasnovan na pravilima struke i nauke, imajući u vidu da se radi o dugogodišnjem sudskom vještaku, a pri čemu se nalaz i mišljenje temelji na materijalnoj dokumentaciji koju je vještak imao na raspolaganju, te će, na ovom mjestu navesti zaključak vještaka o uzroku i načinu smrti koja je nastupila kod oštećenih Redže Sulejmanovića, Redže Arifovića, Selme Ibiševića i Ćamila Ramića.

290. S tim u vezi, u odnosu na Selmu Ibiševića, vještak je provedenom sudsko-medicinskom ekspertizom ustanovio da se nije mogao utvrditi tačan uzrok smrti pomenutog civila. Vještak navodi da se na posmrtnim ostacima koji pripadaju Ibiševiću, nisu identificirala oštećenja tipična za strijelne, odnosno eksplozivne povrede. Vještak je istaknuo da je ekspertizu provodio na isključivo posmrtnim skeletnim ostacima, dodavši da to ne znači da projektil ili geler nije mogao proći kroz samo meka tkiva da ošteti vitalne organe, a da pri tome ne ošteti kosti. S druge strane, navodi vještak, da, u ovom slučaju, nije raspolagao sa kompletnim posmrtnim ostacima, jer se radi o sekundarnoj grobnici, te da je upravo zbog nekompletnosti i dodatnih postmortalnih oštećenja na skeletima, postupak utvrđivanja uzroka smrti bio znatno otežan.

291. Kada je u pitanju smrt oštećenog Redže (*Huseina*) Arifovića, vještak je kao uzrok smrti naveo, vjerovatno, strijelno ozlijeđivanje glave te donjih udova. Dakle, iz navedenog ne proizilazi, nesumnjivo da je smrt nastupila strijelnim ozlijeđivanjem glave, već vještak za isto ostavlja mogućnost, obzirom da su posmrtni ostaci pronađeni u sekundarnoj grobnici u kojoj se vide i tragovi guma i drugih predmeta koji su uticali na oštećenja kostiju.

292. Potom, da je nastupila nasilna smrt oštećenog civila Redže (*Muse*) Sulejmanovića, vještak je, kao uzrok smrti potvrdio traumu glave. Prilikom obrade tijela, vještak je raspolagao sa gotovo kompletnim skeletom, te je utvrdio... „*višestruki utisnuti prijelom donjeg dijela slijepoočne kosti od koga se nastavlja prelom vrha krova lubanje skoro ekvatorijalno prelazeći na bazu, pružajući se po istoj transverzali spajajući se sa pomenutim prijelomom lijevo*“. Vještak navodi da ovakvo utiskivanje kosti sa višestrukim prijelomom kostiju lubanje ukazuje na djelovanje neke tupe, tvrde sile na slijepoočni predio glave. Dakle, u odnosu na okolnost nastanka smrti ovog civila, vještak je ustanovio da povreda ukazuje na djelovanje neke tupe sile u predjelu slijepoočnice, kako vještak kaže ..“*imamo dio kosti krova lubanje, slijepoočni predio je taj koji je potisnut prema predjelu lubanjske šupljine sa prelomima koji ukazuju da je djelovala neka zamahnuta, tupo tvrda mehanička sila na taj dio glave*“. Na pitanje odbrane optuženog da li su to smrtonosne povrede, vještak odgovara da jesu. Nije utvrđeno djelovanje strijelog povređivanja, odnosno vještak ne ostavlja mjesta strijelom povređivanju.

293. Na kraju, a kada je u pitanju uzrok i karakter smrti oštećenog Ćamila Ramića, vještak je nakon sudsko-medicinske obrade posmrtnih ostataka oštećenog Ramića, nesumnjivo, kao uzrok smrti utvrdio *strijelno razorenje glave*.

294. Zaključno, obrazlažući svoj nalaz i mišljenje na glavnom pretresu, vještak je potvrdio da je vršio pregled ubijenih tijela i da je utvrdio da je kod oštećenog Ćamila Ramića smrt posljedica strijelog razorenja glave, kod oštećenog Redže Arifovića do smrti je došlo usljed vjerovatnog strijelnog ozljeđenja glave, dok je kod oštećenog Redže Sulejmanovića smrt nasilna, odnosno do iste je došlo djelovanjem tupe, tvrde sile. U odnosu na Selmu Ibiševića, vještak nije bio u mogućnosti izjasniti se o uzroku smrti uz konstataciju da isto nije bilo moguće zbog nekompletnosti posmrtnih ostataka.

295. Da je optuženi Milan Trišić, u periodu od 09.05. do 11.05.1992. godine, sam ili zajedno sa drugim pripadnicima TO i paravojnih jedinica, dok su sprovodili prethodno odvojene civile muškarce bošnjačke nacionalnosti prema prostorijama osnovne škole „Vuk Karadžić“, opisanim radnjama zlostavljao, ponižavao, odnosno nečovječno postupao prema istim, pa tako, između ostalih, i prema S-9, Selmi Ibiševiću, Redži Sulejmanoviću, Redži Arifoviću i Ćamilu Ramiću, prevashodno proizilazi iz iskaza svjedoka, koji su potvrdili opisane radnje, odnosno očevidaca koji su bili prisutni prilikom zlostavljanja oštećenih dok su se kretali prema prostorijama OŠ Vuk Karadžić, i čiji su iskazi, u pogledu navedenih činjenica, saglasni, pouzdani i uvjerljivi, te potkrijepljeni i drugim provedenim dokazima.

296. Na okolnost navedenih inkriminacija svjedočio je zaštićeni svjedok **S-9**, koji je izjavio da su pred školu dovezeni kamionom, te da je optuženog Trišića vidio kada su otvorili ceradu na kamionu „...*bio je naoružan automatskom puškom, imao je neke kandžije i palice, tražio je Redžu konobara i Redžu, Ćizinog brata, dvojicu, ovog Arifovića i Sulejmanovića ...*, odvodi ih prema školi i usput ih udara palicom. Optuženog, inače, poznaje još iz osnovne škole. Postrojavaju ih pred glavnim školskim ulazom gdje su odmah krenuli sa izivljavanjem, istovremeno im tražeći lične dokumente, novac, ključeve od auta, i druge dragocjenosti, ili kako reče ... *tu su nas postrojili, tražili od nas da sve izvadimo iz džepova i onda su nas tjerali da pjevamo četničke pjesme, nakon čega se pojavljuje Milan i udara nas u stroju kandžijom i maltretira psujući nam majku i zašto pjevamo srpske pjesme*“.

297. Svjedok je dalje naveo su, poslije ovakvog maltretiranja, poredani u stroju krenuli prema školi, ističući pri tome ... *tu je bio i Milan i uzima Selmu Ibiševića udara ga i govori ovakvi nam trebaju, udara ga palicom, i on je pao i dalje ja ne znam šta se s njim desilo..*“. Krećući se prema ulazu u školu, svjedok primjećuje *par leševa*, ali i lice sa nadimkom *Makedonac* kako zajedno sa drugim maltretiraju i Arifovića i Sulejmanovića, *oba Redža*, reći će S-9, pri tome, pominjući i optuženog kao jedno od lica koji je, tom prilikom, prisutan i koji u tom istom momentu udara Selmu Ibiševića, ... *odjednom čujemo pucanj, ne znam ko je ispalio metak ali tačno ga je u srce pogodio (Redžu Arifovića), a Redžo Sulejmanović je ostao onako, oni ga udaraju, a on se smije..*“. Sem toga, S-9 dodaje da *Selmu i Redžu*, nikada više nisu vidjeli, iako su oštećenog Selmu, tokom boravka u sali, čak i prozivali u nekoliko navrata, jer kako kaže S-9, ... *vjerovatno nisu vidjeli da je likvidiran*.

298. Inače, ovaj svjedok je u istrazi izjavio da „oba Redža“ silaze s kamiona i da ih tuče Makedonac, Arifovića je pitao gdje mu je brat Ćiza, izvadio pištolj i pucao mu u srce.

299. Na okolnosti opisanog zlostavljanja kojem su bili izloženi civili bošnjačke nacionalnosti dok su sprovedeni u prostorije OŠ Vuk Karadžić, svjedočio je i zaštićeni svjedok **S-8**, koji je naveo da su šleperom dovedeni u Bratunac pred opštinu gdje im naređuju da siđu sa šlepera ... *izdvojeni su svi muški, sposobni ljudi i tu nas postrojavaju. Upravo u tom momentu prilazi im optuženi Trišić, i imenuje Redžu Sulejmanovića, konobara i ovog Redžu Arifovića, brata od Ćize ... prilaze dvojica, trojica vojnika i izdvajaju te ljude ... tu je bio i Milan i ti vojnici.* U nastavku svjedočenja S-8 navodi da imenovani oštećeni tu ostaju, dok su ostali postrojani u koloni i natjerani da pjevaju, *četničke pjesme*, da bi dolaskom pred školu, opet bili postrojani, i kako to opisuje S-8 ... *tu smo morali da otpjevamo sve te pjesme što smo znali ... uzeli su nam novac, dokumente, ključeve od auta ... i ponovo smo postrojani.* Međutim, tu se ne zadržavaju, već ih sprovode iza škole gdje se nalazi kapija, te da ispred glavnog ulaza ima plato i jedno uzvišenje ... *sa stepenicama, ima ovako prostora, možda 2.5 do tri metra, e na tom, ovom uzvišenju, leže dva nepomična tijela.* Na kraju, svjedok je izjavio da nije vidio da je optuženi ikoga udario, ali objašnjava da nisu smjeli gladati jer su bili stalno tučeni ... *morali smo gledati u zemlju.* Svjedok je siguran da je optuženi Trišić prozvao Redžu Arifovića i Redžu Sulejmanovića, ali se ne sjeća da je prozvao i Selmu Ibiševića.

300. Nadalje, svjedok **S-45**, koji je, kako kaže, bio prisutan događanju ispred škole, naveo je da braću Trišiće poznaje od ranije, iz čaršije, bili su zaposlenici Vihora, te tako zna da su ispred šlepera bili i Milan i njegov brat Rodoljub. Pitali su Redžu Arifovića za njegovog brata Ćizu, koji im je odgovorio da mu se brat nalazi u Njemačkoj. Sjeća se svjedok, da su mu tada rekli ...*nema veze ako nema Ćize, imaš ti.. i otjerali su ga prema školi ... Milan ga je tukao sa čokama i špagom.. Čoka, to je stoji na štapu jednom i kajasa je bila jedna, to ga je tukao do pred školu.* Opisujući dalji slijed događaja, svjedok navodi da je Milan, a nakon što je završio sa udaranjem Redže čokom po glavi, i njega udario, *„onda sam ja došao na red..“*. Tako poredane u koloni od *30-tak ljudi, dečko od 16 godina ih sprovodi* do stepeništa ispred škole, gdje svjedok prvo čuje Redžu kako zapomaže, a potom čuje pucanj, nakon čega je, kako kaže, *Redžo prestao pomagati.* Na koncu, svjedok je dodao i da je prilikom sprovođenja prema školskom dvorištu, u koloni bio do zida, te je tada i vidio Redžu kako leži i krvari iz srca. Nije vidio ko je pucao u Redžu Arifovića, samo je čuo pucanj, a zatim i krv u predjelu srca. Kada su u pitanju Selmo Ibišević i Redžo Sulejmanović svjedok je naveo da ih je odveo neki vojnik i sa njima nije bio Trišić, oni su izašli prije njega s kamiona i pošli prema opštini da pričaju s nekim.

301. Svjedok Salčin Ramiz, koji ne poznaje optuženog Trišića, takođe, je izjavio da su ih četnici udarali sa toljagama dok su ulazili u salu.

302. Zaštićeni svjedoka **S-21**, potvrđuje da je optuženi Milan Trišić pominjao Ćizu i da vidi Redžu Arifovića kako leži mrtav iz čoška, „ ... *bio mrtav jer se vidjela krv iza leđa ... iza njega je stajao Milan Trišić sa naoružanjem, metar, metar i po iza njega...*“. Sem toga, svjedok je na glavnom pretresu naveo da je optuženi odveo svu trojicu oštećenih sa šlepera kojim su dovedeni pred opštinu Bratunac. Vidio je kada je Trišić, odvođeni Selmu Ibiševića, istog udarao palicom i čuo je da govori *„ovakvi nam trebaju“*. Pored iskaza svjedoka S-21, saglasan sa prethodno navedenim svjedocima je u svom svjedočenju na glavnom pretresu bio i svjedok **Muhamed Osmanović**, kada je naveo da je optuženi Trišić, kojeg je poznavao od ranije, prilikom provođenja u fiskulturnu salu, iz kolone kojom su se kretali, *zgurao Selmu Ibiševića*, za čiju sudbinu naknadno saznaje, i to nakon što je pronađen, a potom i sahranjen.

303. Nadalje i svjedok **S-46** je, na glavnom pretresu, opisivao dešavanja u periodu od 09. do 11. maja 1992. godine, te naveo da su *raja bila žedna i gladna*, ali da je on imao

određene privilegije, odnosno mogao je izaći van sale, ... sa 5-6 ljudi išli po vodu. Dalje navodi da je upravo tom prilikom vidio Milana kako dovodi 6-7 ljudi „... iz Hranče ili Suhe pod pratnjom u salu, bilo je i maltretiranja i psovki na ljude koje je vodio ... tjerani da pjevaju četničke pjesme, koje nisu nikada ni čuli ni znali“.

304. Na kraju, Vijeće je s posebnom pažnjom cijenilo iskaz zaštićenog svjedoka **S-29**, u odnosu na inkriminacije navedenih tačaka osuđujućeg dijela izreke presude, nalazeći da je isti, bez sumnje, pouzdan i vjerodostojan, kako u pogledu vremenskog slijeda radnji, tako i učešća optuženog u istim.

305. Opisujući sprovođenje prethodno odvojenih muškaraca bošnjačke nacionalnosti, prema prostorijama osnovne škole „Vuk Karadžić“, svjedok je naveo da je sa mještanima sela došao u Repovce, na punkt, gdje je vidio, kako sam kaže, ... *dosta naoružane vojske, JNA i komšije obučene u SMB uniforme*. Tu su *potrpani* u šlepere i odvezeni prema osnovnoj školi. Dolaskom pred školu vidio je da se optuženi Trišić penje na šleper, govoreći im „*svi van*“, kojom prilikom oštećene, Redžu Sulejmanovića, Redžu Arifovića i Selmu Ibiševića, udara kandžijom za konje i gvozdenu šipku, posebice Arifovića, *kojeg je bičevao*, istovremeno ga ispitujući za njegovog brata Izeta zvanog Ćiza. Naveo je da svu trojicu Milan odvodi prema školi, odnosno hangaru, kada ih i posljednji put vidi žive. Ovaj dio iskaza je naročito značajan jer potvrđuje cjelokupan koncept osuđenja ovog vijeća koji je primjenjen na više tačaka izreke presude, a čija je suština da je optuženi Trišić, iako je sa oštećenim bio prijeratni komšija i radni kolega, u inkriminisanom periodu, prema istima, inicijator premlaćivanja, batinjanja i odvođenja, koje se, bez daljnog, imaju okarakterisati kao nečovječno postupanje s namjerom nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja što će, u nastavku biti detaljno obrazloženo. Svjedok je objasnio da poznaje optuženog „... *Trišića znam jer smo nedaleko komšije, vozač u transportu .. taj dan imao uniform smb, imao kalašnjikov, gvozdenu šipku i kandžiju ..*“.

306. Nadalje, svjedok je naveo da su, nakon odvođenja ove trojice stajali tu između 15 minuta do pola sata, kada se optuženi Trišić vratio na kamion i rekao ženama da sprema sav nakit, zlato, naušnice, da će sijeći prste i uši ako vidi nakit igdje, „... *sve smo izbacili, ja sam imao sat Seiko .. razbio je sat, a ostalo je pokupio u torbicu*“.

307. U nastavku iskaza, svjedok je naveo da Trišić i pita da li znaju Abdurahmana Ramića zvanog Mušan, kada se javlja Ćamil Ramić, i govori da mu je to brat, nakon čega ga Milan odmah udario šipkom po glavi, od kojeg udarca mu je sa spala kapa, *ona francuzica*, on se sageo da uzme kapu, međutim Trišić ga je i dalje udario i kaže „...*neće ti trebati..*“ nakon čega je Ćamil produžio prema školi, nije ostao tu ležati.

308. Kada je u pitanju dalja sudbina oštećenog Ćamila Ramića i njegovog brata Abdurahmana, svjedok je naveo da mu je kolega, koji je bio pored njega u Sali, rekao da ih je prozvao Bučalina kojeg je prepoznao po glasu.

309. Potvrdio je to i zaštićeni svjedok **S-11**, koji je, na glavnom pretresu, izjavio da je jedna osoba dala spisak Banetu, koji je odmah tražio Ćamila Ramića. Slično je posvjedočio i S-9 koji je prema vlastitom kazivanju, među posljednjim napustio fiskulturnu salu, prilikom odlaska na razmjenu i koji je tom prilikom naveo da su Bučalina i Rodoljub prozvali Ćamila kada je krenuo da napusti objekat, dodavši, pri tome, da se Ramić nakon toga nikada više nije pojavio. Osim toga, **S-9** je istovjetno govorio i u svom iskazu iz istrage od 04.07.2007. godine, navodeći ... *Bučalina i Rodoljub Trišić...počeli su ga tući...poslije toga Ćamila više nisam vidio*. Konačno, i **S-26** na glavnom pretresu navodi da

je Bučalina prozvao Džafića da siđe sa kamiona, kao i braću, Abdurahmana i Ćamila Ramića, ističući da tada nije vidio Milana.

310. Pored iskaza navedenih svjedoka koji su u svojim svjedočenjima opisali postupanje optuženog prema oštećenim, prilikom provođenja do prostorija OŠ Vuk Karadžić, Vijeće je cijeniло i iskaze Mehe Avdića, Midhata Karića, zaštićenih svjedoka S-48, S-11, S-13, S-21, S-45, S-46, svjedoka/oštećenih, koji su na glavnom pretresu svjedočili o poznavanju optuženog, ali i u odnosu na to kako se isti ponašao prema zatočenicima, vrijeđanje na nacionalnoj osnovi, kao i upućivanje psovki s ciljem omalovažavanja, ionko već poniženih sugrađana, prijratnih komšija i radnih kolega, prema kojim je optuženi koristio sličan ili istovjetan *modus operandi*, tačnije koji su govorili, o zlostavljanju, maltretiranju, ali i odvođenju, kada im se i gubi svaki trag.

311. S tim u vezi, Vijeće je, vršeći analizu iskaza ovih svjedoka, istima pokonilo vjeru smatrajući ih vjerodostojnim, pri tome nalazeći da isti posredno potvrđuju iskaze prethodno navedenih svjedoka/oštećenih (S-29, S-9, S-21, S-45, S-46 i dr) koji su i sami prošli torturu prilikom provođenja do prostorija OŠ Vuk Karadžić. Naime, svjedoci Meho Avdić, S-48, S-11, kao i S-13 su na glavnom pretresu opisivali atmosferu, brojna zlostavljanja, maltretiranja, ubistva, ali i postupanje optuženog Trišića prema zatočenim civilima u prostorijama sportske dvorane, posebno, prijratnim radnim kolegama iz Vihora. Kao i u slučaju ranije navedenih oštećenih, konkretno očevidaca, i ovi svjedoci navode da su za vrijeme njihovog boravka u fiskulturnoj sali, zatočena lica, između ostalog, tjerana da pjevaju srpske/četničke pjesme, pri tome, saglasno, opisujući ponašanje optuženog Trišića, na identičan način kao i svjedoci koji su svjedočili na okolnosti objedinjenih tačaka izreke presude.

312. Naime, svjedok **Meho Avdić** u svom iskazu opisuje dešavanja kada je u fiskulturnu salu, zajedno sa optuženim, došao i otac od Gorana Zekića, koji je ubijen u Srebrenici. Milan im je odmah počeo psovati, *balijsku majku, upravo iz razloga* zato što pjevaju srpske pjesme, *na što su ih prethodno natjeralim*, kako reče Avdić „... *ti arkanovci su nas natjerali, to je bila gužva, sve naoružano, ne smiješ da pogledaš u njih. Gospodin Milan je došao da kaže da nam j... balijsku majku što mi pjevamo srpske pjesme, Srbija je mala.. a mi smo imali tu Fahru koji je znao sve pjesme...*“.

313. Isto tako, zaštićeni svjedok **S-48**, u svom iskazu, navodi da je optuženi zatočenim civilima psovao balijsku majku zbog pjevanja. Baš kao što je to slučaj sa svjedokom Avdićem, i ovaj svjedok navodi da ih je, za vrijeme boravka u sali, jedne prilike, Bane tjerao da pjevaju, ... *bio je Bane u sali, ponedjeljak naveče ili utorak, pjevamo četničke pjesme, ulazi Milan i dere se ko vam je rekao da pjevate pjesme te osuo rafal u plafon*, dodavši i to da je tada Milan ... *bio u uniformi, imao je automatsku pušku, psovao je majku balijsku i pucao rafal u plafon*. Sem toga, svjedok **S-11** je na glavnom pretresu govorio nehumanim uslovima, kada su se 7-8 zatočenika ugušili usljed nedostatka zraka, te da je zbog toga, jedan od bratnučna ušao u salu i razbio prozore ... *prvo je Kokara ušao i razbio prozore*, dodavši pri tome da i Milan ulazi odmah nakon Kokare, kako reče ... *pljuje i psuje balijsku majku, a kada mu se S-13 obratio, Milan ga je udario po rukama*.

314. Navedeno udaranje po rukama, potvrđuje upravo **S-13**, o čemu će više riječi biti u dijelu presude pod tačkom 7 osuđujućeg dijela, međutim, ono što je od značaja za Vijeće kada je u pitanju iskaz ovog svjedoka, jeste činjenica da i on na gotovo identičan način opisuje Milanovo postupanje prema zatočenim licima kada ih zatkene da pjevaju srpske pjesme. Naime, S-13 je tom pravcu istakao da su ih *ti nekakvi plaćenici tjerali da pjevaju, kažu hajmo pjesma, i mi bi počeli pjevati srpske pjesme*, a što je, prema svjedoku, kod

optuženog, kojeg je, uzgred i poznavao, izazivalo revolt, zbog čega mu je i slomio ruku, ili kako to reče svjedok ... *njemu je to krivo bilo što mi pjevamo te pjesme, mi smo njih morali slušati i oni su vrlo lako ubijali.*

315. Osim toga, navedeni svjedoci opisuju optuženog iz inkriminisanog vremena na identičan način (*mršaviji, nižeg rasta, uže lice, imao je 20-25 godina*), a istog su prepoznali i u sudnici (*sjedi u prvom redu, naočale, džemper, crna COVID maska*) pa iako, za Vijeće to nije od odlučnog značaja, ipak je malo vjerovatno da svi svjedoci griješe u pogledu identiteta optuženog. Uvjerenje Vijeća u pogledu identiteta optuženog kao vinovnika opisanih zlostavljanja u činjeničnom supstratu navedenih tačaka izreke presude, dodatno učvršćuje i činjenica da optuženog, pomenuti svjedoci, identifikuju kao prijeratnog vozača bratunačkog preduzeća Vihor, u kojem je radio zajedno sa bratom Rodoljubom, također, vozačem u Vihoru.

316. S tim u vezi, Vijeće, na ovom mjestu, neće navoditi svakog pojedinačnog svjedoka koji je opisivao lik optuženog kako iz inkriminisanog, tako i iz sadašnjeg, realnog vremena. Međutim, imajući u vidu da je odbrana osporavala učešće optuženog, u inkriminisanim radnjama, obzirom da pojedini svjedoci navode i Milana i Rodoljuba, kao i njihov zajednički nadimak Ročko, Vijeće, na ovom mjestu, nalazi za potrebnim, navesti iskaze svjedoka koji su pominjali i porodične prilike optuženog, odnosno činjenicu da je bio oženjen sa muslimankom, što u Bratuncu, u to vrijeme nije bilo uobičajeno, kada su u pitanju bračni i porodični odnosi pojedinaca. Navedena činjenica, posmatrana kroz prizmu porodičnih prilika prijeratnog Bratunca, prema stavu ovog Vijeća, otklonja svaku sumnju u pogledu identiteta optuženog kao osobe koji ja vršila sama ili zajedno sa drugim krivično pravne radnje nad zatočenim civilima bošnjačke nacionalnosti u kritičnom periodu.

317. Tako je, između ostalih, svjedok **Muhamed Osmanović** odgovarajući na pitanje tužioca da li poznaje optuženog Milana Trišić, naveo da ga je znao iz viđenja, ... *nismo se družili, tada je bio normalna solidna osoba ... radio je u Vihoru, transportnoj firmi, oženio je moju komšinicu Ajšu Rizvanović zavanu Lala.* Pored Osmanovića, i svjedok **S-21** je na glavnom pretresu naveo da optuženog Trišića poznaje od prije rata, ... *zvali su ga Ročko mlađi i bio je oženjen muslimankom*, a što je potvrdio i S-1 koji je naveo da mu je poznato da je Milan *oženjen muslimankom*. Sem toga, i zaštićeni svjedok..... je potvrdio navedenu činjenicu prilikom unakrsnog ispitivanja kada mu je predočena izjava iz istrage od 30.03.2011. godine u kojoj je svjedok na strani 7 naveo ... *jedan civil Trišić je oženio muslimanku ... ima dva autobusa ... stanuje u Americi ... ne znam u kojem gradu*, odnosno, potvrdio tačnost ovih navoda sadržanih u zapisniku iz istrage. Na koncu, i sam optuženi, kao i njegova supruga su na glavnom pretresu govorili o svom odnosu i svi poteškoćama koje su ih zatekle zbog činjenice da su različite vjeroispovjesti, jer, *malo mjesto ne prašta*, kako to Milanova supruga jednostavno objašnjava u svom kazivanju, na glavnom pretresu.

318. Dakle, Vijeće, bez dvojbe, poklanja vjeru iskazima svjedoka koji su neposredno prisustvovali radnjama optuženog opisanim u tačkama I, II, III i IV osuđujućeg dijela presude jer, prema stavu Vijeća, nema sumnje u pogledu istinitosti i vjerodostojnosti ovih izjava u pogledu bitnih činjenica, o kojima su svjedočili, na osnovu kojih je Vijeće utvrdilo da je optuženi Milan Trišić bio prisutan prilikom dovođenja civila na kamionima u dvorište osnovne škole kada je bio naoružan automatskim oružjem, palicama i kandžijom (čokama), da je odveo Redžu Arifovića, Redžu Sulejmanovića i Selmu Ibiševića, da ih je tukao kandžijom i palicama i da je učestvovao u zlostavljanju civila koji su bili postrojeni pred školom i da je, potom, udario Čamila Ramića, palicom, u glavu.

319. Tačno je da se iskazi pojedinih svjedoka unekoliko razlikuju, te da se razlikuju i u pogledu izjava koje su dali u istrazi i na glavnom pretresu, ali Vijeće ne nalazi da se radi o razlikama koje bi dovele u pitanje krivičnu odgovornost optuženog. Ne može se od svjedoka očekivati da, s obzirom na njihovo tadašnje psihičko opterećenje, u atmosferi konstatnog straha i neizvjesnosti, kada oko sebe vide ubijene i premlaćene i stalnom isčekivanju novih premlaćivanja ili odvođenja u sigurnu smrt, svjedoče istovjetno o svim činjenicama i da se sjete svakog detalja. Pri tome Vijeće je, prilikom ocjene iskaza svjedoka, imalo u vidu i protok vremena od kada se desio kritični događaj, te da je, shodno tome, sasvim sigurno i sjećanje svjedoka pretrpjelo određene promjene i da su se kod njih pojavile praznine u sjećanju. Vijeće nalazi da se iskazi ovih svjedoka međusobno nadopunjuju i uklapaju u činjenični okvir samog događaja, na način kako je opisan presudom. Svjedoci dosljedno govore o doživljenom, jasno identifikujući optuženog kao vinovnika njihovog stradanja, ne želeći time da ga terete više od objektivno doživljenog, niti da preuveličavaju patnje koje su pretrpili.

320. U vezi s navedenim, Vijeće je imalo u vidu iskaz zaštićenog svjedoka S-8 koji je izjavio da nije vidio da je Milan Trišić nekoga udario pred školom, ali je isto tako cijenio i činjenicu da je ovaj svjedok izjavio da nisu ni smjeli gledati jer su bili stalno tučeni, morali su gledati u zemlju, pa stoga Vijeće ne nalazi da je ovakav iskaz svjedoka u suprotnosti sa iskazima drugih svjedoka.

321. U odnosu na oštećenog Ćamila Ramića svjedočio je samo svjedok **S-29**, čiji iskaz je Vijeće cijenio istinitim i vjerodostojnim, te nije steklo utisak da ovaj svjedok želi da optuženog tereti i za radnje koje ovaj nije počinio. Svjedok se, tokom svog svjedočenja ne poziva na ono što je čuo od drugih, ne govori o onome što nije vidio, njegov iskaz je logičan i uvjerljiv i Vijeće ga je, kao takvog, cijenio u odnosu na druge tačke osuđujućeg dijela presude. Sem toga, ono što posredno doprinosi istinitosti iskaza ovog svjedoka, u pogledu postupanja optuženog prema oštećenom Ćamilu Ramiću, jeste činjenica, a što je ranije utvrđeno, da optuženi jeste bio ispred škole kada su civili dovezeni, da je bio naoružan, pored automatskog naoružanja imao je i kandžiju i palice, pa slijedom toga, a imajući u vidu njegovo ponašanje prema ostalim civilima, nije bilo razloga da se ovom svjedoku ne pokloni vjera u odnosu na činjenicu ponašanja optuženog prema oštećenom Ćamilu Ramiću.

322. Vijeće je, u tom smislu, sagledalo i sveukupan kontekst postupanja optuženog, o čemu su svjedočili i drugi svjedoci, koji su, takođe, za vrijeme zatočenja pretrpili zlostavljanje od strane optuženog Milana Trišića, te posljedice koje je njegovo postupanje izazvalo, te je zaključilo da su radnje optuženog, usmjerene prema civilima bošnjačke nacionalnosti, oštećenim S-9, Selmi Ibiševiću, Redži Sulejmanoviću, Redži Arifoviću i Ćamilu Ramiću, dosegle prag nečovječnog postupanja, sa namjerom nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja i da je, kao takvo, bilo usmjereno prema zaštićenoj kategoriji osoba u smislu međunarodnih propisa.

323. Cijeniti iskaze svjedoka pojedinačno, posebno onih koji su bili očevidci predmetnih radnji optuženog, ali i u njihovoj međusobnoj vezi, te dovodeći ih u vezu sa sudsko medicinskom ekspertizom, Vijeće je utvrdilo, da su radnje za koje je optuženi oglašen krivim, eklatantan primjer nečovječnog postupanja koje predstavlja najočitije ugrožavanje ljudskog integriteta, zbog čega vijeće nije imalo dilemu u pogledu kvalifikacije djela, a cijeneći sredstva izvršenja, surovost, intenzitet i trajanje radnji u kojima oštećena lica trpe snažne duševne i tjelesne bolove. Vrijeđanje na nacionalnoj osnovi koje je praćeno maltretiranjem zbog toga što pjevaju srpske pjesme koje, pri tome, nisu smjeli prestati pjevati, jer su im tako naredili pripadnici paravojnih formacija, Bane i Makedonac, Vijeće je,

takođe, kvalifikovalo kao nečovječno postupanje s namjerom nanošenja velike patnje ili ozbiljne psihičke povrede ili narušavanja zdravlja, budući da su na taj način oštećeni dovedeni u inferioran položaj, bivali ponižavani samo zbog svoje nacionalne pripadnosti, a kada se takvo poniženje dovede u vezu sa opštim kontekstom zlostavljanja, nesumnjivo da je takvo postupanje kod oštećenih prouzrokovalo duševne patnje koje predstavljaju negaciju čovječnog postupanja i, stoga, predstavljaju radnju izvršenja krivičnog djela Zločini protiv iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k), i u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (tačke II, III i IV), i članom 29. istog Zakona (tačka I)

324. Branilac optuženog se, u završnoj riječi, poziva na iskaze svjedoka S-26, S-9, S-37 i Hodžić Kemala, kako bi opovrgao iskaz svjedoka S-29, navodeći da je svjedok S-26 izjavio da mu je lično poznato da je Ćamil Ramić bio sa njim svo vrijeme, u školi i da je izveden iz kamiona pred polazak na Pale, negdje u isto vrijeme kada i Džafić Hajro, te svjedok S-9 da mu je lično poznato da je brat optuženog Milana, Rodoljub, skupa sa Slavoljubom Bučalina, prozvao Ramića i zna da su ga njih dvojica tukli. Dalje je naveo da je svjedok Hadžić Kemal izjavio u istrazi da mu je poznato da je Ramića, držalicom, ubio Makedonac. Na kraju, svjedok S-37 je vidio kada je Bane, vozilom, udario Ćamila Karića (a ne Ramića), koji je stajao ispred jednog zida.

325. Prije svega, navedeni iskazi svjedoka, ni na koji način, nisu doveli u sumnju iskaz svjedoka S-29, obzirom da se njihovo svjedočenje ne odnosi na situaciju kada su civili dovedeni pred školu, njihovo silaženje s kamiona i odvođenje prema Sali, tako da se Vijeće neće detaljnije baviti ovim iskazima koji, u konačnom, mogu biti i istiniti, ili bar neki od njih. Na kraju i sam svjedok S-29 je izjavio da je Ćamil Ramić uveden u salu, da je tamo tučen i da je, zbog toga, jaukao. Navedeno potvrđuje i sudsko medicinska ekspertiza vještaka Tuće koji kao uzrok smrti za oštećenog Karića utvrdio strijelno ozljeđivanje glave.

326. Međutim, ono što Vijeće nije moglo sa sigurnošću utvrditi jeste da li je smrt Selme Ibiševića nastupila usljed udarca drvenom motkom kojom ga je udario otuženi, kako se to optuženom stavlja na teret u činjeničnom opisu tačke 2. optužnice „...snažno udario drvenom motkom po glavi, od kog udarca je Selmo pao pored ograde škole, usljed čega je nastupila smrt Ibišević Selme...“.

327. Prije svega, svjedoci, koji su svjedočili o navedenom, su saglasni, Selmo Ibišević je udaran palicom od strane optuženog i pao je, a svjedok S-9 navodi da ne zna šta se s njim dalje desilo, dok je svjedok S-29 vidio kada je Milan odveo Selmu Ibiševića, udara ga kandžijom za konje i gvozdnom šipkom, što je vidio i svjedok S-21, ali ni on ne zna šta je dalje bilo sa Selmom.

328. S tim u vezi, u odnosu na Selmu Ibiševića, vještak provedenom sudsko-medicinskom ekspertizom nije mogao utvrditi tačan uzrok smrti pomenutog civila, obzirom da nije raspolagao sa kompletnim posmrtnim ostacima, jer se radilo o sekundarnoj grobnici, te da je upravo zbog nekompletnosti i dodatnih postmortalnih oštećenja na skeletima, postupak utvrđivanja uzroka smrti bio znatno otežan.

329. Imajući u vidu navedeno, Vijeće nije moglo, van razumne sumnje, utvrditi da je postupanje optuženog uzrokovalo smrt oštećenog Ibiševića, jer to nisu potvrdili saslušani svjedoci, niti se takav zaključak mogao izvesti na osnovu nalaza vještaka sudske medicine, zbog čega je Vijeće optuženog Trišića oslobodilo krivične odgovornosti za učšće u radnjama izvršenja ubistva oštećenog Ibiševića.

330. Isto tako, Vijeće nije moglo utvrditi da je optuženi radanjama opisanim pod tačkom III osuđujućeg dijela izreke presude učestvovao u izvršenju ubistva oštećenih Redže Sulejmanovića i Redže Arifovića. Prateći činjenični opis ove tačke, iz istog proizilazi da je optuženi Trišić, oštećene nastavio udarati i po dolasku do škole, a potom da je, iz automatskog oružja, pucao u prednji dio tijela Arifovića i lišio ga života, odnosno da je nastavio tući Sulejmanovića, te i njega lišio života, na taj način. Kako to proizilazi iz prethodno navedenih izkaza, niko od svjedoka nije potvrdio ove navode. Svjedok S-21, „jeste naveo da je vidio Arifovića „... bio mrtav jer se vidjela krv iza leđa ... iza njega je stajao Milan Trišić sa naoružanjem, metar, metar i po iza njega...“, ali nije izjavio da je vidio da optuženi puca u njega. Ni svjedok S-45 ne vidi ko puca u Arifovića, već samo čuje pucanj, a potom, vidi krv u predjelu srca, dok svjedok S-9, u svom iskazu iz istrage, navodi Makedonca, kao lice, koje je Arifoviću pucalo u srce, nakon što ga je pitalo za brata Ćizu. Na kraju, u svom nalazu i mišljenju, vještak dr Tuco, kao uzrok smrti za Arifovića, navodi, vjerovatno, strijelno razorenje lobanje. Kada je u pitanju oštećeni Redžo Sulejmanović, niko od saslušanih svjedoka, nije govorio o tome da ga je optuženi nastavio udarati i nakon dolaska do škole, obzirom da je svjedok S-9 izjavio da Makedonac, zajedno sa drugim vojnicima, maltretira oba Redža, dok Milan, u tom momentu, maltretira oštećenog Ibiševića, dok je svjedok S-29 naveo da svu trojicu Milan odvodi prema školi, odnosno hangaru, kada ih i posljednji put vidi žive.

331. Dakle, cijeneći sve navedene dokaze Vijeće nije moglo, van razumne sumnje, utvrditi da je optuženi, svojim radnjama, učestvovao u ubistvu oštećenih Arifovića i Sulejmanovića, iz kojih razloga je izmijenilo činjenični opis ove tačke optužnice.

332. Po ocjeni Vijeća optuženi je opisane radnje u navedenim tačkama osuđujućeg dijela izreke poduzeo sa diskriminatornom namjerom čime je postupao kao umišljajni izvršilac (tačke II, III i IV), odnosno saizvršilac (tačka I) istih. Optuženom je bilo poznato da će udarcima, zlostavljanjem i ponižavanjem oštećenih nanijeti fizički i psihički bol i povrijediti njihovo dostojanstvo, pa ipak ih udara bičem, drvenim palicama, motikama, štapovima, kao željeznim šipkama po glavi i cijelom tijelu i takvu radnju čini prema svim oštećenim, dok ih istovremeno ponižava i psihički zlostavlja upućujući im psovke i uvrede na nacionalnoj i vjerskoj osnovi

333. Dakle, imajući u vidu sve navedeno, vijeće je našlo dokazanim, na nesumnjiv način, da je optuženi Milan Trišić, kao **saizvršilac**, zajedno sa nepoznatim pripadnicima TO, preduzeo radnje za koje je oglašen krivim pod tačkom (I), odnosno, kao direktni izvršilac, preduzeo radnje za koje je oglašen krivim pod tačkama (II, III i IV), a u kojim radnjama su se ostvarila obilježja nečovječnog postupanja u smislu izvršenja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa tačkom k), a sve u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. istog Zakona u odnosu na tačku I izreke presude.

TAČKA (V) IZREKE PRESUDE

334. Tačkom V osuđujućeg dijela izreke presude, Vijeće je optuženog Milana Trišića oglasilo krivim da je tačno neutvrđenog dana, u periodu od 09.05. do 14.05.1992.godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, u prostorijama fiskulturne sale OŠ „Vuk Karadžić“ u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja prozvao civila Karić Ramu zv. „Krljo“ i „S-26“, koji se nije odazvao, dok se zbog straha za svoj život Ramo Karić javio, kome je rekao „možeš i ti“, pa kad je Ramo izašao iz sale, krenuo hodnikom između svlačionica prema vani, optuženi je krenuo za njim, naredivši mu da skine kožnu šofersku jaknu koju je imao na sebi, a nakon toga je

drvenom držalicom koju je imao u rukama zamahnuo i udario Ramu Karića po glavi u predjelu potiljka, usljed kojeg udarca je Ramo pao prema naprijed sa licem prema podu, a potom mu je prišao i udarao ga još nekoliko puta tom držalicom u glavu usljed čega je trpio patnju ozbiljne prirode i strah, a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici Blječeva, opština Bratunac.

335. Navedeni zaključak o odgovornosti optuženog Vijeće temelji na osnovu iskaza saslušanih svjedoka, i to iskaza zaštićenih svjedoka S-1, S-4, S-11, S-26, S-36, S-37, S-46, S-48, te svjedoka Midhata Karića, Asima Hodžića i Mehe Avdića.

336. Vijeće je, na osnovu provedenih dokaza, uvjerenje o krivičnoj odgovornosti optuženog, za radnje opisane pod ovom tačkom izreke presude, sa sigurnošću utvrdilo prevashodno na osnovu iskaza svjedoka, koji su potvrdili opisane radnje, odnosno očevidaca koji su bili prisutni te vidjeli ophođenje optuženog prema oštećenom Rami Kariću.

337. Tako je svjedok **S-26** svjedočio o tome da su isti dan prozvani Ramo Karić i on te je, opisujući navedeni događaj naveo ..*“Nakon dan dva, došao je čovjek s vrata i vikao da izađem ja ili ovaj drugi koji je ubijen, ...Srećom nisam se mogao javiti, javio se Ramo Karić koji je isto ko i ja vozač. On se javio i odvezen je i ubijen na mostu i bačen u Drinu a pronađen je u Janji”*. Saznanje da je Ramo odveden na Drinu i tamo ubijen ima od njegove žene. Svjedok je poznavao optuženog, .. *Milana Trišića poznajem kao kolegu“..*, kao i on bio je vozač u Vihoru.

338. Svjedok **Asim Hodžić** svjedočio je, takođe, da optuženog poznaje od malih nogu, blizu su, preko rijeke, radili su u Vihoru skupa. Svjedok je Ramu Krlju također poznavao, bio mu je dalji rođak i kolega mehaničar, pa je otišao u vozače. Potvrđuje da je i on bio u sali, kao i činjenicu da je optuženi Trišić isto bio prisutan, da je ušao sa arkanovcima što su vršili egzekucije, udarali i ubijali narod i da su tražili Ramu, ne navodeći ime i prezime.

339. Svjedok objašnjava da su u sali bila trojica Rama (Ramo Karić – Krljo, Ramo Avdić, mehaničar i Ramo Hodžić iz Hranče, po nadimku Babin). Kako se u tom trenutku niko nije javio, Trišić je pogledao po dvorani i vidio Krlju, svog kolegu, nakon čega mu je rekao da iziđe ..*“šta se praviš lud...”*, Ramo je izišao i biva upucan tu, ..*“Tu je Ramo upucan i njega su izveli..”*. Navodi da su ga upucali ti arkanovci, Bane i Makedonac, svjedok ne zna da li je pištolj bio, ni ti ko je pucao u Ramu. Na pitanje predsjednika Vijeća, svjedok odgovara ..*“ Ne znam jel tu okončao život, bio je tu bez svijesti i samo su ga iznijeli, šta se dalje događa ne znam, znam samo da sam mu bio na đenazi”*. Posebno ističe da bi Ramo najverovatnije preživio da ga optuženi nije prozvao.

340. Na ove okolnosti svjedočio je i svjedok **Meho Avdić** koji navodi da se optuženi nalazio na početku sale, a da je u toj sali za fizičko bilo njih 30. Navodi da su bili tjerani da ustaju kad oni ulaze i da su ih morali pozdravljati sa ..*“Pomoz Bog, Bog vam pomogao”*, Trišić je pitao ima li u sali Ramo, uzeo je Krlju i ..*“držalicom novom kako ga je udario, on je otišao kroz hodnik ..oni su njega odveli i više se nije vratio.. udarao ga je po ramenu, po glavi, gdje je bilo najpristupačnije, nije se to gledalo gdje se udara...”*. Navodi da su u sali bila dvojica Rama: Krljo i Hodžić. Ovaj svjedok kaže da je kod Rame bila nova kožna vozačka jakna, skinuo mu je tu jaknu, odveli su ga i nakon tog se Ramo Karić više nije vratio.

341. Ovaj svjedok je u svojoj ranijoj izjavi rekao, ..*“on je njega odveo u pravcu i vidilo se da je Ramo na zemlji, oni su ga odvezli odatle polumrtvog, mrtvog, nije on mogao da*

preživi. Dok je ležao, i dalje ga je udarao po glavi". Svjedok potvrđuje da je to tačno, navodi da se to dešavalo u Sali, zatim se ispravlja i kaže da se to dešavalo u hodniku i da Ramo nije ubijen *momentalno*. Također, svjedoka je izjavio da je siguran da u Krlju nije pucao Bane, ..*"Bane nije uopšte pucao na Krlju i za to mogu jamčiti"*.

342. Vijeće nije našlo nijedan razlog da istinitost iskaza ovog svjedoka dovede u sumnju. Naprotiv, vijeće iskaz svjedoka Avdića nalazi iskrenim, svjedok jednostavno i upečatljivo opisuje šta se zaista dešavalo u prostorijama osnovne škole i kakva je atmosfera vladala, ne samo u odnosu na postupanje optuženog Trišića, već i u odnosu na sva događanja, od trenutka kada je doveden, pa sve do njegovog napuštanja sale.

343. Svjedočeci na navedene okolnosti, svjedok **Midhat Karić** je naveo da je optuženi Trišić dolazio, ali svjedok ne zna tačno koji dan i da je prozvao kolegu Ramu Karića i rekao mu da izađe da mu vrati neke pare. ..*"Mislio sam da će ga spasiti, negdje prebaciti, jer je bilo takvih slučajeva"*. Čuli su se jauci napolju, to su svi čuli u sali ..*"pucanje se isto čulo, non stop su dovođeni novi ljudi u školu u salu gdje su uhvatili nekoga, neki koji su pobijeni iznošeni su u hangar"*. Svjedok nije svjedočio o tome da je optuženi tukao Ramu Karića, držalicom, ali je naveo da su se napolju čuli jauci, da su to čuli svi, a čulo se i pucanje, dodajući da Ramu Karića poslije nije vidio, nije se vratio u salu, ali je čuo je da je (Ramo) ubijen i zapaljen.

344. Svjedok **S-37** je izjavio da Krlju izvode nepoznati ljudi. Međutim, u istrazi je izjavio da je Ramu izveo Trišić, ne zna mu ime, ali zna da je zet od Rifata (Zapisnik o saslušanju svjedoka T-12).

345. Svjedok **S-4**, također saglasan sa prethodnima, naveo je da je jedne večeri došao Milan Trišić na vrata i tražio da ustane Ramo (to je bio jedini put kada vidi optuženog u sali), međutim tada su bila dvojica Rama, navodi svjedok. Ramo Karić se javio, zvan Krljo, na što mu je optuženi rekao *"Ti, Krljo, ti.."*, izašao je iz sale, zatim se čulo zapomaganje, pucnjava i nije ga nikada više vidio. Svjedok potvrđuje da je Ramo Karić, sin Emina Karića nađen u Janji. Takođe je naveo da je, dan poslije događaja sa Krljom, izveden na streljanje u hangar koji se nalazio u krugu škole, te da im je, umjesto streljanja, naređeno da potrpaju mrtve leševe na kamion-tamić, pri čemu je vidio leš Rame Karića i vidio da je ubijen od metka, ..*"Kada sam ubacivao Krljin leš, vidio sam da je ubijen od metka"*.

346. Na iste okolnosti, svjedok **S-36** kaže da Trišić proziva Ramu Karića zv. Krljo i odvodi njegova zeta M.A., te da se nijedan više vratio u salu i nikad ih više nije vidio. S-36 navodi da u sali provodi četiri dana te da njega osobno niko nije tukao. U odnosu na optuženog Trišića, ovaj svjedok potvrđuje da ga u dva dana vidi dva puta, ..*"jednom sa Ročkom, bratom i drugi događaj sa Krljom „...Sem ta dva puta ga nisam vidio u fiksulturnoj Sali..."*. Potvrđuje da u salu ulaze arkanovci i sa njima optuženi, ..*"Karić Ramu proziva Trišić, da ga ne bi on tražio. Sva trojica, Bane Makedonac i Trišić ga izvode"*.

347. Zaštićeni svjedok **S-11** u svom svjedočenju navodi da je poznavao Trišića od djetinjstva, da je on ušao u salu, da je pljunuo i opsovao im smrdljivu balijsku majku, izveo je Krlju koji se više nije vratio, te da je pronađen i da je upucan sa dva metka.

348. Sem toga, Vijeće je cijenilo i iskaz zaštićenog svjedoka **S-46** koji navodi da Krlju traži Bane, no u međuvremenu je ušao optuženi Trišić koji dobro zna Krlju ..*"ustaj šta čekaš..jer su Ramu Karića zvali Krljo, radili su zajedno u firmi vozili kamion"*. Potom je Ramo Karić ustao, a Bane mu je rekao da legne ispred Milana Trišića na stomak i da ispruži ruke i iz pištolja mu je pucao u desnu ruku, nakon čega je Trišić uz pomoć još jedne

osobe digao Ramu ranjenog. Potvrđuje svjedok da je Ramo na sebi imao kožnu jaknu, Vihorovu, Milan mu je rekao da skine jaknu, uzeo mu je tu jaknu i palicom ga udarao, potom su ga njih dvojica iznijeli i svjedok ne zna šta se kasnije dešavalo. Također, potvrđuje da je optuženi prethodno udarao Ramu po leđima i ramenu.

349. Potom, zaštićeni svjedok **S-48** na okolnosti vezane za tačku 5. osuđujućeg dijela presude, ističe da je jedan od orlova tražio Ramu Karića, rekli su da imaju dvojica, a da je optuženi rekao *„Ti ti Krljo“*, da bi on izašao i dalje ovaj svjedok ne zna ništa o njegovoj sudbini.

350. Na kraju, svjedok **S-1** koji je svjedočio dana 11.11.2021. godine potvrđuje navode da je glavom platio Ramo Karić zvani Krljo, *„Tražen je Ramo Hodžić, a njemu je izašlo iz usta ja sam Ramo, ali nisam Hodžić, da bi mu oni rekli, važno je da si Ramo“*. Objašnjava da je dosta vojnika nosilo masku, ali da su se mogli prepoznati po glasu, da su radili na način što stave majicu preko glave i prozivaju. Optuženi Trišić nije imao masku, bio u vojnom odijelu. Ovom svjedoku predložena je izjava iz istrage u kojoj je svjedok na identičan način opisao sami događaj i gdje navodi *... bio je Trišić Milan, ... Rodoljub, Bučlina Slavko, lično sam vidio kada su Bučalina Slavko i Trišići izveli vozače Vihora, Idriza, Bajramovića i Krlju. Psovali su ih..*

351. Sagledavajući iskaze navedenih svjedoka, u cjelini, Vijeće primjećuje da su iskazi pojedinih svjedoka, u nekim dijelovima, konfuzni, neki su različiti od onoga što su izjavili u istrazi, neki od njih su i međusobno različiti u odnosu na pojedine činjenice, ali Vijeće nije našlo da je to proisteklo iz namjere da govore neistinu i želje da neosnovano terete optuženog za radnje opisane u osuđujućem dijelu ove tačke presude.

352. Naime, svjedoci Asim Hodžić, Meho Avdić, Midhat Karić, S-37, S-4, S-36, S-11, S-46, S-48 te S-1, saglasno i bez dileme, u pogledu identiteta optuženog, svjedoče da je, tom prilikom, zajedno sa arkanovcima, u salu ušao i Milan Trišić, da su tražili Ramu, te da je optuženi rekao *„ti Krljo, ti“*, prozivajući Ramu Karića. Svjedok Meho Avdić je naveo da je potom optuženi Karića udario držalicom po ramenu i glavi, nije se to, kaže svjedok, gledalo gdje se udara, Ramo je pao i dok je ležao, optuženi ga je, i dalje, udarao po glavi, što je potvrdio i svjedok S-46. Nakon toga su odveli Karića i on se više nije vratio.

353. Svjedok Midhat Karić nije svjedočio o tome da je optuženi tukao Ramu Karića, držalicom, ali je naveo da su se napolju čuli jauci, da su to čuli svi, a čulo se i pucanje. O tome je svjedočio i svjedok S-4 koji je, saglasno prethodnom svjedoku, izjavio da se, nakon što je optuženi rekao *„ti Krljo, ti“*, čulo zapomaganje i pucnjava i više Krlju nije vidio.

354. Svjedok Meho Avdić svjedočio je i tome da je kod Rame bila nova, kožna, vozačka jakna i da mu je optuženi uzeo tu jaknu, što potvrđuje i svjedok S-46.

355. Vijeće nije imalo razloga ne pokloniti vjeru iskazima navedenih svjedoka u pogledu postupanja optuženog prema Rami Kariću, obzirom da nije našlo da svjedoci, namjernim konstrukcijama, optuženom stavljaju na teret i ono što nije počinio, opisuju šta se desilo sa oštećenim Karićem, sa sigurnošću imenujući optuženog kao vinovnika njegovog stradanja. Identitet optuženog ni na koji način nije doveden u sumnju, svi saslušani svjedoci ga poznaju, bio je vozač u Vihoru, sa mnogima od njih je radio duži niz godina, znaju ime njegove supruge, brata i ostalih članova porodice.

356. Tačno je da neki svjedoci nisu svjedočili o tome da je optuženi, nakon što ga je prozvao, tukao palicama oštećenog. Tačno je i to da je svjedok Asim Hodžić izjavio da su Ramu upucali arkanovci – Bane i Makedonac, da je Ramo bio bez svijesti i da su ga

iznijeli, ne zna da li je tu okončao život, dok je svjedok Meho Avdić izjavio da može jamčiti da Bane nije pucao u Krlju, a svjedok S-46 tvrdi da je Bane pucao iz pištolja, u desnu ruku oštećenog, dok je ovaj ležao ispred Milana Trišića. I ovaj svjedok je naveo da su Ramu iznijeli iz sale.

357. Također, i odbrana, u završnim riječima ističe suprotne iskaze svjedoka, posebno se naglašava da dva ključna svjedoka Tužilaštva, za ovu tačku optužnice, u pogledu načina smrti pokojnog Karića, svjedoče u direktnoj suprotnosti sa materijalnim dokazima na koje se poziva samo Tužilaštvo. Pri tome, odbrana se poziva na nalaz i mišljenje vještaka Vede dr. Tuco, a koji je vještačenjem utvrdio da je Ramo Karić stradao od strijelne rane na glavi, što ukazuje da do povrede glave nije došlo tupim tvrdim mehaničkim oruđem koja bi potvrdila da ga je na taj način usmrtio optuženi Trišić.

358. Tako se odbrana pozvala na iskaz svjedoka S-45, koji je izjavio da su neki prozvali Ramu, a da se javio Ramo Karić, „*bitno je da si Ramo*“, rekao je taj što je prozvao. Svjedoku je poznato da je Ramo ubijen ispred sale, a Vijeće primjećuje da je to u saglasnosti sa iskazima svjedoka Midhata Karića i svjedoka S-4, koji su izjavili da su se napolju čuli jauci i pucanje, nakon što je Ramo izveden.

359. Takođe, odbrana navodi i iskaz svjedoka M, koji je izjavio da je Ramu Karića prozvao Bane, a zatim mu naredio da klekne na parket i iz pištolja mu pucao u potiljak. Vijeće, na ovom mjestu, podsjeća na iskaze svjedoka Asima Hodžića i S-46.

360. Nadalje, branilac, u završnoj riječi ističe da su iskazi svjedoka toliko u suprotnosti da svi navedeni svjedoci različito vide istu stvar, različito svjedoče među sobom i različito svjedoče u odnosu na ono što su sami rekli u istrazi.

361. Međutim, razlike o kojima govori branilac ne znače, same po sebi, da je svjedočenje tih svjedoka nepouzđano. Prije svega, Vijeće je imalo u vidu uslove u kojima su bili svjedoci tih nekoliko dana maja 1992. godine, zatočeni u fiskulturnoj sali osnovne škole u Bratuncu, i to na način da je stotine njih bilo u jednoj polovini sale, uslijed čega se nekoliko njih i ugušilo prve noći kada su dovedeni, pri tome izloženi stalnom zlostavljanju, na različite načine, te svakodnevnim ubistvima njihovih rođaka i prijatelja. U takvim okolnostima potpuno je shvatljivo da svjedoci ne mogu biti sigurni šta se desilo kojeg dana njihovog zatočenja, te da nisu mogli ni vidjeti sva dešavanja, ni ko je, u kom trenutku, ulazio u salu i prozivao i odvodio ljude koji se više nisu vratili, prvo iz razloga što ih je bilo mnogo, što neki od njih nisu smjeli da podignu glavu kako ne bi bili prozvani, a onda i zbog toga što su se, svakako, sklanjali i pokušavali da se sakriju, kako bi spasili vlastiti život.

362. Sem toga, nužno je imati u vidu i protek vremena od kada se navedeni događaj desio, te da je sjećanje svjedoka, zasigurno, pretrpjelo određene promjene i da su se pojavile praznine u sjećanju, te je potpuno razumno i logično da se, od svjedoka koji su, pri tome, preživjeli traumatično iskustvo, ne može očekivati da se sjete svih okolnosti nekog pojedinačnog događaja, a razlike u njihovim iskazima nisu od značaja, u mjeri koja bi dovela u pitanje njihov kredibilitet i krivičnu odgovornost optuženog za radnje koje su mu stavljene na teret, niti su proizašle iz namjere svjedoka da govore ono što nije istina, a Vijeće nije utvrdilo bilo kakav motiv da neosnovano terete optuženog.

363. Nalazeći, dakle, da se iskazi svjedoka međusobno nadopunjuju i nadovezuju jedan s drugim, te da se uklapaju u činjenični okvir samog događaja opisanog u ovoj tački presude, Vijeće nema sumnje u pouzdanost njihovog svjedočenja, uzimajući u obzir sve okolnosti doživljenog ali i njihovo svjedočenje u cjelosti, zbog čega im je poklonilo vjeru, te

na njihovim iskazima zasnovalo, van razumne sumnje, zaključak da je optuženi počinio radnje za koje je oglašen krivim.

364. Naime, Vijeće je, bez sumnje, utvrdilo da je optuženi prozvao Ramu Karića da izađe iz fiskulturne sale, udarao ga drvenom držalicom (koje su, kao sredstvo premlaćivanja više puta upotrijebljene u slali), po glavi, čime je oštećenom nanio patnje ozbiljne prirode, odnosno fizičku bol i strah. Optuženi je bio svjestan da je oštećeni civil bošnjačke nacionalnosti, bio je svjestan svojih radnji i posljedica koje, tim radnjama, pruzrokuje i htio je njihovo nastupanje, zbog čega je radnje, u kojima su se ostvarila obilježja nečovječnog postupanja, kao zločina protiv čovječnosti, preduzeo sa diskriminatornom namjerom. Sem toga, Vijeće je zaključilo da su radnje optuženog, imajući u vidu način izvršenja, pored toga što su, u trenutku preduzimanja, zasigurno prouzrokovale fizičku bol, imale i karakter grubog nasrtaja na ljudsko dostojanstvo svih civila, a posebno oštećenog Rame Karića a što, takođe, predstavlja nečovječno postupanje, kao zločin protiv čovječnosti.

365. Međutim, na osnovu provedenih dokaza Vijeće nije utvrdilo da je optuženi, na opisani način, lišio života Ramu Karića, kako je to navedeno u optužnici, jer to ne proizilazi ni iz iskaza svjedoka, ni iz nalaza i mišljenja vještaka sudske medicine.

366. Naime, svjedoci su izjavili da je Ramo Karić izveden živ iz sale, pa i svjedok Asim Hodžić navodi da ne zna da li je Ramo u sali okončao život, a i svjedok Meho Avdić, iako opisuje kako je optuženi udarao oštećenog po glavi, dok je ovaj ležao, kaže u svom iskazu da Ramo nije ubijen momentalno.

367. Nadalje, a vezano za tačku 5. optužnice, Vijeće je imalo u vidu nalaz i mišljenje vještaka Vede dr. Tuco, a koji je vještačenjem utvrdio da je Karić Ramo stradao od strijelne rane na glavi, odnosno za Ramu Karića je naveo da je isti stradao od strijelnog povređivanja, ..” *Strijelno razorenje glave, što bi moglo biti od metka, ali se ne može isključiti geler ili neko drugo eksplozivno sredstvo i to najmanje jednog projektila. Jedan projektil iz apsolutne blizine, a ako je automatsko oružje može i sa daljine izazvati ovakve povrede*”. Vještak navodi da je vještačenjem utvrđena višestruka izlomljenost glave, širenje sekundarnih pukotinskih preloma u vežeće fragmetne, kao i izlomljenost kostiju donje vilice.

368. Da je Ramo Karić zv. Krljo ubijen, potvrđuju i materijalni dokazi Tužilaštva uloženi u sudski spis: **T-162**⁹⁰, **T-163**⁹¹, **T-164**⁹² i **T-165**⁹³.

369. Imajući u vidu navedeno nije bilo osnova za zaključak da je oštećeni Ramo Karić lišen života na način kako je to navedeno u činjeničnom opisu optužnice, odnosno da je do povrede glave došlo tupim tvrdim mehaničkim oruđem koja bi potvrdila da ga je na taj način usmrtio optuženi Trišić, to je Vijeće radnje za koje je optuženi oglašen krivim kvalifikovao kao krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) KZ BiH, u vezi sa članom 180. stav 1. istog Zakona.

⁹⁰ Izvod iz matične knjige umrlih Karić (Suljo) Ramo, opština Bratunac broj: 03-202-615/19 od 18.12.2019. godine

⁹¹ Zapisnik o utvrđivanju identiteta Karić (Suljo) Ramo od 16.05.2006. godine, BR.BLJE 01/38, Ekspertni tim Tuzla, broj 534/06

⁹² DNK Izvještaj BR.BLJE 01/38B Karić (Suljo) Ramo ICMP ID 08427

⁹³ Izvještaj o sudsko medicinskoj ekspertizi za slučaj broj: BR.BLJE 01/038B (Karić Ramo), Kantonalno tužilaštvo tuzlanskog kantona broj: KTA/672/04, 30.03.2005. godine

TAČKA VI IZREKE PRESUDE

370. Tačkom VI osuđujućeg dijela izreke presude, Vijeće je optuženog Milana Trišića oglasilo krivim da je tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05. do 14.05.1992. godine, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, u prostorijama O.Š „Vuk Karadžić“ Bratunac, učestvovao u lišenju života civila bošnjačke nacionalnosti Hajrudina Čomića, na način što je, nakon što su Čomiću lica po nadimku „Makedonac“ i druga njemu poznata NN lica, dali da popije pivo iz gajbe, pa kad je Hajrudin popio jedno pivo, dali su mu da popije i drugo, i u tom momentu u namjeri da liši života civila Čomić Hajrudina, optuženi rukom udario u dno flaše, tako da se flaša Hajrudinu zabila u grlo, zbog čega se Hajrudin počeo gušiti jer je zadobio povrede od stakla, u kom momentu mu je prišlo lice po nadimku „Bane“ i iz pištolja sa prigušivačem pucao Hajrudinu u glavu, od kojih povreda je smrtno stradao Hajrudin (Mustafa) Čomić, čiji posmrtni ostaci su pronađeni u masovnoj grobnici Blječeva, opština Bratunac.

371. Naime, vijeće je *van razumne sumnje* ustanovilo da je optuženi Trišić, preduzeo radnje, kojima se na najgrublji način nasrće na fizički i psihički integritet oštećenog Hajrudina Čomića, a koje u konačnici rezultirale njegovom smrću.

372. Odluku o krivici optuženog za navedene radnje, Vijeće je prevashodno donijelo na osnovu subjektivnih dokaza, izjava svjedoka Mehe Avdić, Muhameda Osmanovića, kao i vještaka Vede dr Tuće, a temeljem čijih izjava se nesumnjivo može utvrditi da je optuženi odgovoran za radnje koje mu se stavljaju na teret, a koje preduzima aktivnim činjenjem, kroz ispoljavanje surovosti prema oštećenom i koje su, kao takve, bile praćene odgovarajućim subjektivnim elementom, što, uzevši u cjelini, predstavlja kriminalnu količinu dovoljnu za donošenje osuđujuće odluke.

373. Dakle, kako stoji u samom osuđujućem dijelu izreke presude, optuženi se tereti što je preduzimaao radnje koje su, na kraju, dovele do smrti oštećenog, kojem je pripadnik paravojnih formacija *arkanovac Bane* pucao u glavu. Naime, iako nema govora o bilo kakvoj naredobavnoj funkciji *Baneta i/ili Makedonca*, Vijeće je, ipak, ustanovilo da je njihovo postupanje i ispoljavanje velike svireposti prema zatočenim licima, sasvim sigurno, predstavljalo obrazac ponašanja koji je, između ostalih, slijedio i optuženi, obzirom da iz iskaza saslušanih svjedoka proizilazi da se, bez njihovog prisustva, mnoga zlodjela ne bi ni dogodila. Drugim riječima, temeljem provedenih dokaza, Vijeće je utvrdilo da je, u fiskulturnoj sali OŠ Vuk Karadžić, vladala takva atmosfera u kojoj se arkanovci nameću kao *najbrutalniji* u svojim postupcima prema zatočenim civilima, na koji način su uticali i na ostale vinovnike krivično pravnih događaja u, pa tako i na samog optuženog, u konkretnom slučaju, po riječima svjedoka „... od bratunčana Milan je bio najgori...“, na način da njegovo kriminalno djelovanje naspram oštećenog Čomića predstavlja odlučujući doprinos u lišavanju života oštećenog, kada Bane usljed Hajrudinovog *krkljanja*, istom puca u glavu.

374. Vijeće je, na osnovu provedenih dokaza, sudijsko uvjerenje o krivičnoj odgovornosti optuženog za radnje opisane pod ovom tačkom izreke presude, sa sigurnošću utvrdilo prevashodno na iskazima svjedoka, koji su potvrdili opisane radnje, odnosno očevidaca koji su bili prisutni zlostavljanju i usmrćivanju oštećenog, kao i drugih svjedoka koji su svojim iskazima, na posredan način, opisujući radnje optuženog i opštu atmosferu, učvrstili uvjerenje Vijeća o krivici optuženog za radnje koje su na odlučujući način doprinjele lišavanju života oštećenog Čomića.

375. Svjedočeci na navedene okolnosti, svjedok Maho Avdić je izjavio da je u fiskulturnoj sali tokom kritičnog događaja sjedio u drugom redu, dok je oštećeni Čomić bio u trećem, iznad njega, pri tome dodavši da su se u sali stalno donosile gajbe piva, koje su nudili i zatočenicima nakon čega bi, u pravilu uslijedilo i zlostavljanje onih koji bi i uzeli pivo, ili kako reče Meho .. *taj iz Novog Sada je nudio nas, Čomić je uzeo jednu i popio, pitao ga očeš li još jednu i on kako je uzeo, on njega onom flašom ... flaša se sva razbila .. Bane mu dao flašu, popio, pa drugu ... i on od tu drugu on kao da popije, Bane je njemu rukom flašu ...* Međutim, nakon predočavanja iskaza iz istrage⁹⁴, svjedok se ispravio, odnosno potvrdio tačnost tih navoda u kojem je istakao da su i Bane, ali i Milan udarili dno flaše ... *Bane kad je udario, ta flaša nije tako naškodila Čomiću kao ova drug ... Milan udario rukom od dno flaše i boca se Hajrudinu zabila u grlo i on je počeo krkljati.*

376. Zaključno, a na pitanje predsjedavajuće vijeća, ovaj svjedok potvrđuje da su Hajrudina udarali i Bane i Trišić, a da je zatim Bane uzeo prigušivač i ubio Hajrudina na licu mjesta, ... *što se tiče dalje situacije sa Hajrudinom Čomićem, dođe Bane i uzme prigušivač i on njega na licu mjesta ... ja i neki momak smo Hajrudina odnijeli tamo u radionicu, tamo gdje su oni mrtve ... kad kažem prigušivač, mislim na ono kao pištolj, sa prigušivačem, oni su to imali, taj Makedonac i još jedna ženska.*

377. Nadalje, svjedok Muhamed Osmanović, navodi da je Trišića često viđao da dolazi u salu, te da je jedne prilike, *razbio grkljan*, ali se ne može sjetiti kome, navodeći da je krenula teći krv. Nakon što je tužilac svjedoku predočio iskaz iz istrage⁹⁵ u kojem je izjavio *tjerali da pije pivo i tada je Milan Trišić udario flašu, dok je Hajrudin pio pivo, od čega se flaša zabila Hajrudinu u grlo. Nakon toga su ga ubili, ali ja nisam vidio ko ga je ubio.* Svjedok ovo potvrđuje, navodeći da se sjeća toga, te izjavljuje da su unošene gajbe piva, da je vidio da je Milan udario flašu, kako reče ... *ne znam čime je udario, držao je u ustima, znam samo da je krv poteka i da je flaša pukla.* Na kraju, svjedok je dodao da je u sali kasnije čuo da je oštećenog Čomića iz pištolja ubio Bane, ali je ponovio da on to nije vidio.

378. Imajući u vidu da, u bitnom, nema razlike u izjavama svjedoka sa glavnog pretresa i iz istrage, obzirom da u obe izjave identifikuje optuženog i njegove radnje, samo se, na glavnom pretresu, nije mogao sjetiti imena oštećenog, te da je iskaz svjedoka Mehe Avdića, dat u istrazi, saglasan sa iskazom svjedoka Osmanovića, Vijeće nije imalo razloga istima ne pokloniti vjeru, smatrajući da nije doveden u pitanje kredibilitet, odnosno istinitost svjedočenja svjedoka, njihovi iskazi su autentični i vjerodostojni i kao takvi dovoljni za zaključak da je optuženi preduzeo radnje koje su mu stavljene na teret. Vijeće je imalo u vidu, da pouzdanost iskaza svjedoka zavisi od njegovih poznavanja činjenica, ali na pouzdanost iskaza, u velikoj mjeri, može uticati protek vremena, nestalnost ljudske percepcije, kao i traumatičnost samog događaja o kome svjedoče.

379. Dakle, Vijeće nalazi da različitost iskaza datog na glavnom pretresu, od onog datog u istrazi, nije proisteklo iz namjere da svjedok Avdić govori neistinu i želje da neosnovano tereti optuženog za radnje opisane po ovoj tački presude osuđujućeg dijela izreke presude, posebno kada se uzme u obzir da svjedok, bez imalo dvojbe, nakon predočavanja istražne izjave, jasno ukazuje da je Milan udario dno flaše, nakon čega se

⁹⁴ T-5 Zapisnik o saslušanju svjedoka Mehe Avdića, sačinjen pred Državnom agencijom za istrage i zaštite, od dana broj:16-06/1-04-1-975/18 od dana 26.09.2018. godine

⁹⁵ T-3 Zapisnik o saslušanju svjedoka Osmanović Muhameda, broj: 16-06/1-04-1-1283/19 sačinjen dana 18.12.2019. godine u prostorijama Državne agencije za istragu i zaštitu

flaša zabila Čomiću u grlo i počeo je krkljati. I sam svjedok, na glavnom pretresu kaže da u istrazi nije rekao policajcima da je i Bane udario po flaši, ...*“ne mogu se svega sjetiti...”*, što je, u potpunosti shvatljivo, obzirom na situaciju u kojoj se nalazio u fiskulturnoj Sali gdje su se neprekidno dešavala i ubistva i premlaćivanja zatočenih.

380. Nadalje, u odnosu na činjenicu smrti oštećenog Čomić Hajrudina, Vijeće je imalo u vidu nalaz i mišljenje vještaka dr. Vede Tuco, iznijet dana 20.12.2022. godine na nastavku glavnog pretresa. Vještak je, kao uzrok smrti, utvrdio *strijelno razorenje glave i strijelne ozljede desne podlaktice*. Nadalje, vještak navodi da su posmrtni ostaci oštećenog sastavljeni iz tri dijela, da se glava nalazila u jednom dijelu grobnice, grudni koš u drugom, dakle da se radi o sekundarnoj grobnici.

381. Cijeneći, dakle, kako iskaze saslušanih svjedoka, tako i materijalne dokaze, u odnosu na inkriminirani događaj i identitet optuženog, Vijeće iste nalazi uvjerljivim, vjerodostojnim i međusobno logički povezanim, zbog čega, van razumne sumnje, opravdavaju zaključak Vijeća da je optuženi Milan Trišić kritičnog dana, u fiskulturnoj sali OŠ Vuk Karadžić, učestvovao u lišenju života civila bošnjačke nacionalnosti Hajrudina Čomića, tako što rukom udario u dno flaše u momentu kada oštećeni istu drži u ustima i pije pivo, tako da se flaša Hajrudinu zabila u grlo, zbog čega se Hajrudin počeo gušiti i iz grla mu je potekla krv, jer je zadobio povrede od stakla, u kom momentu mu je prišlo lice po nadimku *Bane* i iz pištolja sa prigušivačem pucao Hajrudinu u glavu, od kojih povreda je oštećeni Hajrudin smrtno stradao.

382. Pri donošenju navedenog zaključka, Vijeće je cijenilo i iskaze ostalih zatočenih lica koji su, na glavnom pretresu, govorili u odnosu na činjenicu da se u fiskulturnoj sali koristio, sličan ili istovjetan *modus operandi*, prilikom izvršenja inkriminacija, konkretnije, zlostavljanja i ubistva, posebno akcentirajući situacije kada *arkanovci Bane i Makedonac* nude pivo zatočenicima, a što se, u pravilu, završava lišavanjem života uz brutalno izživljanje nad istim, što je posebno naglašeno prilikom ubistva bratunačkog imama Mustafe Mujkanovića.

383. U tom pravcu, Vijeće je cijenilo i izjave svjedoka Midhata Karića, Asima Hodžića, S-11 i S-36. S tim u vezi, svjedok Karića je naveo ... *Bane je nastavljao maltretiranje ubijanje, donese gajbu piva i pita ko će pivo da da se popije pivo, čak je znao i da plače i da viče šta se ovo dešava što nam ovo treba, onda dođe i pobije te ljude*. I svjedok Asim Hodžić je na glavnom pretresu istakao da je ubijeni efendija bio tjeran da pije pivo, ... *I on je bio u dvorani, maltretirali su ga, tjerali da pije pivo, da drže tri prsta, da pjeva neke pjesme..on je to sve odbio. Izveli su ga, kaže da su ga vidili kako je preklan, to se pričalo, ja nisam vidio, vidio sam da su ga tukli do besvijesti*. Na koncu, i zaštićeni svjedok S-36 je naveo opisani događaj u vezi efendije ... *bio je zatvoren prije nas. Ulaze Bane i Makedonac, tukli su hodžu i tjerali ga da pije pivo. Tu su ga pred nama dobro isprebijali, te su ga izveli*.

384. Sagledavši sve činjenice i okolnosti pod kojima je djelo počinjeno, a imajući u vidu provedene dokaze i dovodeći ih u međusobnu vezu, Vijeće nalazi da jedini mogući zaključak jeste da isti potvrđuju činjenično utvrđenje, onako kako je to navedeno u tački VI izreke presude, odnosno potvrđuju da je optuženi Trišić, postupajući kao saizvršilac, svjestan činjenice da će se, usljed snažnog udarca u dno flaše, dok je oštećeni pio pivo, flaša zabiti u njegovo grlo i dovesti do krvarenja i gušenja oštećenog, što ga nije zaustavilo da to i učini, u kom momentu Bane puca u glavu oštećenom, na odlučujući način doprineo smrti Hajrudina Čomića, na koji način su, u njegovim radnjama, ostvarena sva bitna

obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a) KZ BiH, u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. istog Zakona.

TAČKA VII IZREKE PRESUDE

385. Tačkom VII osuđujućeg dijela izreke presude, Vijeće je optuženog Milana Trišića oglasilo krivim da je tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05. do 14.05.1992. godine, u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, u prostorijama O.Š. „Vuk Karadžić“, kada mu se zatvoreni civil „S-13“ obratio, optuženi uzeo drvenu palicu u ruke, psujući i vrijeđajući ga, te sa namjerom nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja „S-13“, drvenom palicom zamahnuo u pravcu glave „S -13“ u kom momentu je „S-13“ instiktivno zaklonio glavu lijevom rukom, pa ga je optuženi udario u ruku, usljed kojeg udarca je „S-13“ zadobio tešku tjelesnu povredu u vidu preloma lijeve ruke.

386. U odnosu na ovu tačku izreke presude svjedočio je oštećeni – zaštićeni svjedok **S-13**, čiji iskaz je jasan i dosljedan i koji je na uvjerljiv način opisao sam događaj u kome je zadobio udarac drvenom palicom od strane optuženog, na koji način mu je optuženi slomio ruku, a njegovo kazivanje uklapa se u cjelokupan kontekst dešavanja u Sali osnovne škole, opisan i od strane drugih svjedoka.

387. Svjedok je, naime, u svom iskazu, naveo da je poznavao optuženog od ranije, zna ga iz Bratunca, ali nisu bili neki prijatelji, a također poznaje i njegovog brata. Uslove u fiskulturnoj Sali opisuje kao i drugi svjedoci, od navođenja da je prilikom ulaska, vidio par ljudi koji su ležali na parketu, mislio je da su ti ljudi mrtvi, ali je došao neko od vojske, ..”poprskao ih je iz pivske flaše i rekao ajmo ustajte”, ljudi su bili krvavi prebijeni i opet su ih poslije nastavili tući. O situaciji koja je vladala unutra, S-13 navodi da je on bio u drugoj grupi na desnoj strani i da im nisu dali da pređu pola igrališta. ...”Ujutru je devet ljudi bilo mrtvo jer ko je bio bliže zidu i ko je pao dole on nije mogao više da se izvuče. Navodi da su iduće jutro izvlačili te ubijene ljude.. “U ponedjeljak ujutru mi smo izvukli te ljude, oni su pocrnuli nazor su umrli. Mi smo otprilike nemajući ni sata ni papira tučeni smo u nedelju naveče maltene do ujutru..”. O navedenom su svjedočili i svi drugi svjedoci saslušani u ovom predmetu.

388. Svjedok S-13 ja dalje naveo da je optuženi prilikom ulaska u salu stao pored vrata, razgledao po sali, a svjedok ga je, od muke, zamolio cigaretu da zapali. Na to mu je otuženi opsovao ...”Majku ti tvoju“.. tu je bila drvena palija. Uspio sam postaviti ruku. Prebijena mi je bila ruka. Da nisam postavio ruku, ubijen bih bio. Lijeva ruka mi je bila slomljena. Palija je bila u glavu usmjerena i sreća da sam podigao ruku“. Svjedok ističe da i dan danas trpi posljedice od toga, da mu u tom momentu nije bila ukazana nikakva pomoć, a prvu pomoć je dobio tek u Visokom kad je razmijenjen i tad su mu stavili gips.

389. Vijeće je, bez dvojbe, poklonilo vjeru ovom svjedoku, nalazeći da govori o doživljenom, jasno identifikujući optuženog i ne tereteći ga više od onoga što se objektivno dogodilo, niti preuveličava patnje koje je pretrpio. Sem toga, Vijeće nije našlo ni motiv na strani oštećnog da neosnovano tereti optuženog, pri čemu treba imati u vidu i to da S-13 navodi da je to bilo i jedini put da je vidio optuženog, ne pokušavajući da govori o onome što nije vidio sam ili onome što je čuo od drugih.

390. Pri tome, Vijeće je cijenilo i iskaze svjedoka, kako onih koji su svjedočili da su vidjeli navedeni događaj, tako i onih koji su o tome čuli od oštećenog S-13.

391. Tako je svjedok **Midhat Kadrić** naveo, u svom iskazu, da je Milan Trišić dolazio drugi ili treći dan u salu, kada je svjedok pomislio *“evo spasa, možda nešto mogu očekivati”*. Svjedok S-13 ga je prepoznao među prvima i zovnuo ga je Ročko, Milan je bio ljut, uzeo je neko drvo i počeo tući svjedoka S-13, *“...tukao ga je po ruci kost mu je pukla. Da li je Bane bio tu i rekao je da bez njegovog znanja ne smije niko da tuče nikoga, jer on je glavni tu samo on može da ubija tako da Milan više njega nije dirao..”*. Dalje svjedok navodi da je on od S-13 bio udaljen 2-3 metra, a da je S-13 povrijeđena desna ruka. Vidio je da je optuženi udarao S-13, *“...Svi smo tu bili čovjek uz čovjeka, nisam vidio da mu je iko dao pomoć, on se jadrnik držao za ruku ... kasnije sam samo vidio ko zavoj oko zgloba na lijevoj ruci kod S-13”*. Svjedok se ne može sjetiti da li je bilo više udaraca, osim udaraca motkom *“...više nije bilo udaraca što se tiče tog momka i Milana...”*

392. Takođe, svjedok **Meho Avdić** je naveo da poznaje oštećenog S-13, i da je i on bio u sali te da je od Milana tražio cigaretu, pri čemu je S-13 pružio ruku da uzme cigaretu, a optuženi ga je udario držalicom po ruci. Negira da je Bane pucao u ruku svjedoku S-13.

393. Svjedok **S-11** je naveo da Trišića zna još od djetinjstva, objašnjava da je ovaj ušao u salu i pljunuo, te opsovao balijsku majku, S-13 mu se pokušao obratiti, jer ga je poznavao, a Milan ga je udario po rukama.

394. Na iste okolnosti zaštićeni svjedok **S-4** je naveo da je svjedoka S-13 vidio po izlasku iz logora, u bolnici u Zenici, imao je ruku u gipsu, i on mu je rekao da mu je Trišić slomio ruku, ali mu nije rekao na koji način, dok je svjedok **Milorad Živanović** izjavio da je vidio zavoj ili majicu na ruci od S-13 i kada ga je pitao šta je bilo, on mu odgovara da ga je bejzbol palicom udario optuženi Trišić. Za Vijeće je od značaja i to što je na iste okolnosti, ovaj svjedok svjedočio saglasno svom ranijem iskazu, *“... po povratku u komunalno...tražio me direktor Dragan... prisutnim sam ispričao i rekao tamo da sam našao Šumara i S-13 i da mu je Trišić prebio ruku”* .

395. Vijeće nije imalo razloga da ovim svjedocima ne pokloni vjeru u pogledu postupanja optuženog prema oštećenom, obzirom na njihove saglasne izjave o radnjama optuženog, bilo da su ih vidjeli, bilo da su o tome čuli, na koji način u cjelosti potvrđuju iskaz svjedoka S-13. Sem toga, Vijeće, okolnosti događaja koji je obuhvaćen ovom tačkom izreke presude, nije moglo cijeniti izolovano i nezavisno od ostalih dešavanja u fiskulturnoj Sali i iskaza svih drugih svjedoka koji su svjedočili o postupanju optuženog prema drugim civilima, koje je, u pravilu, uvijek praćeno i upućivanjem pogrđnih riječi i uvreda na nacionaloj osnovi, pa zaključuje da je ponašanje opisano u ovoj tački, u stvari, bilo uobičajeno ponašanje optuženog prema bošnjacima zatvorenim u fiskulturnoj Sali, što je još jedna činjenica koja ide u prilog istinitosti i vjerodostojnosti iskaza, kako oštećenog, tako i svjedoka koji su svjedočili u odnosu na ovu tačku izreke presude.

396. Dakle, cijeneći provedene dokaze, kao pouzdane u pogledu identiteta i radnji optuženog, Vijeće je, van razumne sumnje, utvrdilo da je optuženi snažno udario oštećenog drvenom palicom, a sve s ciljem nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja, uslijed čega je isti zadobio tešku tjelesnu povredu u vidu preloma lijeve ruke, zbog čega je optuženi i oglašen krivim.

397. Nadalje, Vijeće je, imajući u vidu navedeno, ustanovilo da su opisane radnje optuženog, narušile tjelesni i psihički integritet oštećenog, koji je, tom prilikom trpio ozbiljne fizičke bolove i strah zbog čega i danas trpi posljedice, pri čemu je intenzitet straha dodatno naglašen konstantnom atmosferom neizvjesnosti i beznađa, u kojoj se nalazio. Optuženi je bio svjestan da se radi o nezaštićenoj osobi bošnjačke nacionalnosti, bio je

svjestan svojih radnji i mogućih posljedica njegovih postupaka, zbog čega ga je Vijeće našlo krivično odgovornim za nasrtaje na vrijednosti koj su zaštićene domaćim i međunarodnim pravom, a koje se, bez dileme, mogu kvalifikovati kao nečovječno postupanje.

398. Pri navedenom Vijeće se rukovalo i praksom MKSJ prema kojoj patnje koje dotična radnja nanosi žrtvi ne moraju biti trajne, dovoljno je da su stvarne i ozbiljne⁹⁶.

399. Navodi odbrane da svjedoci nisu sigurni o kojoj se ruci radilo, za Vijeće nije od značaja u mjeri koja bi dovela u pitanje njihov kredibilitet i krivičnu odgovornost optuženog za radnje koje su mu stavljene na teret, niti su proizašle iz namjere svjedoka da govore ono što nije istina, a Vijeće nije utvrdilo bilo kakav motiv da neosnovano terete optuženog. Jednostavno, od svjedoka, koji su preživjeli takva traumatična iskustva, se ne može očekivati da se sjećaju svih detalja događaja, imajući, pri tome, u vidu i protek vremena od 30 godina.

400. Osim toga, odbrana, u završnoj riječi, navodi i da nema medicinske dokumentacije za povrede oštećenog S-13. Vijeće nalazi da to što ista ne postoji, ne znači, istovremeno, da ne postoje i posljedice radnji optuženog, obzirom da je oštećeni opisao način na koji je prema njemu postupljeno i posljedicama koje su nastupile, što su potvrdili i drugi svjedoci, a koje posljedice su i danas prisutne. koje navode je Vijeće tretiralo na isti način kao i prethodno navedene, nalazeći da isti ne dovode u sumnju zaključak Suda o krivičnoj odgovornosti optuženog Trišića za radnje opisane pod ovom tačkom izreke presude.

401. Vijeće nalazi da su opisani uslovi i sveukupna atmosfera u kojoj se predmetni događaj odigrao, namjerno stvoreni i usmjereni na nanošenje velike patnje i ozbiljnih psihičkih ili fizičkih povreda te rušenje psihičkog integriteta žrtava, do čega je u konačnici i došlo, a u kojim događajima je optuženi uzeo aktivno učešće, slijedom čega su se, u postupanju optuženog u radnjama opisanim pod tačkom **VII** stekla obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) KZ BiH, u vezi sa članom 180. stav 1. istog Zakona

TAČKA VIII IZREKE PRESUDE

402. Tačkom VIII osuđujućeg dijela izreke presude, Vijeće je optuženog Milana Trišića oglasilo krivim da je tačno neutvrđenog dana, u periodu od 09.05. do 14.05.1992. godine, u prostorijama O.Š. „Vuk Karadžić“ u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, zajedno sa njemu poznatim pripadnicima TO-a, a kasnije VRS, poredao zatvorenike civile u sali O.Š. „Vuk Karadžić“ među kojima S-2, Dževad Kardašević, Nurija Salkić i dr., zatim je optuženi uzeo drvenu i policijsku palicu i zajedno sa ostalim nepoznatim licima u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja istih, tukao zatvorena lica, po različitim dijelovima tijela, usljed čega su isti trpili velike bolove i strah.

403. Vijeće je, na temelju izvedenih dokaza, cijeneći iskaze saslušanih svjedoka pojedinačno i u njihovoj međusobnoj povezanosti, na nesumnjiv način našlo utvrđenim da je optuženi radanjama opisanim pod tačkom **VIII** zajedno sa drugim pripadnicima TO, nečovječno postupao prema zatočenim civilima S-2, Dževad Kardašević, Nurija Salkić i dr.

⁹⁶ Vidjeti predmet *Krnjelac*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 131.

poklanjajući vjeru iskazima oštećenih i drugih svjedoka za koje je vijeće, *van razumne sumnje*, utvrdilo da su istiniti, vjerodostojni i ničim dovedenim u sumnju.

404. Naime, svjedok **S-2**, u svojim iskazima pročitanim na glavnom pretresu, dana 07.10.2022. godine (**T-19⁹⁷** i **T-19a⁹⁸**), detaljno opisuje šta se dešavalo kritične prilike. Tako u izjavi koji je dao istražiocima SIPA-e dana 20.06.2007. godine svjedok u paragrafu 13 opisuje situaciju kada Bučalina dolazi u salu u pratnji 5 vojnika odjevenih u maskirne uniforme i civilna odjela, kada navodi sljedeće: „... *Među njima sam prepoznao Trišića zv Ročko ... radio kao vozač u Vihoru ... nisu bili naoružani ali su svi nosili držalice za sjekire, motike, metalne cijevi ili šipke, a znam da je Slavoljub Bučalina nosio drvenu rezbarenu nogaru od stola i naredio nam da svi stanemo uza zid leđima prema zidu ... lično sam stajao posljednji u redu uz zid prema trafo tako da sam imao vremena da vidim šta se sve dešavalo. U tom momentu nas je bilo oko 30 u sali. Kada smo se poredali i stali uz zid, Slavoljub je krenuo od jednog kraja i počeo redom da nas tuče pomenutom nogarom od stola i to isključivo u predjelu glave. Nakon što bi neko od povrijeđenih pao dolazili su drugi iz Slavoljubove pratnje i nastavili da tuku one koji su padali od Slavoljubovog udarca ... zatim me udario pomenutom rezbarenom nogarom u predjelu glave iznad lijevog oka ... kad me udario drugi put ... izgubio sam svijest sve do momenta kada sam osjetio oštar bol u predjelu kičme jer men neko udaro metalnom cijevi, i to pocinčanom cijevi za vodu koju sam vidio kod jednog od ljudi iz Slavoljubove pratnje.*

405. U nastavku predmetnog iskaza, svjedok **S-2** dodaje da su nakon toga u salu ušli Bane i Makedonac koji ih nastavljaju udarati maltretirati dok stoje poredani uz zid, ... *Makedonac počeo da nas tuče gumenom palicom i to po glavi.*, dodavši i to da prilikom njihovog premlaćivanja niko od poredanih zatočenih lica nije pao na pod.

406. Obzirom da se radi o iskazu svjedoka koji je pročitao na glavnom pretresu, Vijeće napominje da nije, isključivo, na njegovom iskazu zasnovalo svoju odluku o odgovornosti optuženog, već je isti dovelo u vezu sa drugim dokazima, kako bi bilo u mogućnosti provjeriti vjerodostojnost ovog svjedočenja u pogledu identifikovanja optuženog i njegovih radnji. Tako je Vijeće, kao dokaz, cijeno i iskaze svjedoka M, Asima Hodžića, Dževada Kardaševića, a čije iskaze potvrđuje i svjedok Nurija Salkića. Stoga, dovodeći u vezu dokaznu snagu navedenih iskaza sa sadržinom iskaza svjedoka S-2, Vijeće je našlo utvrđenim da iz njihove međusobne veze proizilazi zaključak o istinitosti svjedokovih navoda o tome šta se zaista dešavalo u fiskulturnoj sali OŠ Vuk Karadžić, i to ne samo u odnosu na postupanje optuženog Trišića, kojeg identifikuje kao lice koje dolazi u pratnji Bučaline, već i u odnosu na sva događanja, od trenutka kada je doveden, pa do njegovog puštanja.

407. Nadalje, prilikom utvrđivanja krivične odgovornosti za radnje opisane pod ovom tačkom izreke presude, pored prethodno navedenog iskaza, za Vijeće je cijeno iskaz svjedoka **M**, budući da je isti saglasan sa brojnim iskazima drugih svjedoka u pogledu uslova i atmosfere u školi, kada govori da su zatočena lica boravili u fiskulturnoj sali, pri čemu je jedna polovina sale bila slobodna, a druga ispunjena. Takođe navodi da se prvu noć ugušilo 9 ljudi, ..“ *Mi smo mislili da su ti ljudi što su ležali u slobodnom dijelu sale mrtvi.*”. gdje su se, kako navodi, dešavala ubistva i premlaćivanja na način da su imali spisak sa kojeg su čitali i prozivali, a sve to vrše Bane, Mališa, Makedonac, a ljudi iz

⁹⁷ **T-19** – Zapisnik o saslušanju svjedoka S2, Državna agencija za istrage i zaštitu, broj-17-04/2-04-2-647/07 od dana 20.06.2007. godine

⁹⁸ **T-19a** - Zapisnik o saslušanju svjedoka S2, Tužilaštvo BiH, broj- T20 0 KTRZ 000074910 od dana 30.06.2011. godine

Bratunca su bili pod maskama, ..” *Premlaćivanja su bila razna, od šipki, držalica, ma sve što može nanijeti bol koristili su*”.

408. Međutim, imajući u vidu da je odbrana optuženog Trišića osporavala iskaz ovog svjedoka, obzirom da je stav odbrane da isti opisuje situaciju kada dolazi otac od Gorana Zekića, što optužba zloupotrebljava i generalizuje, a potom i temelji krivičnu odgovornost optuženog za radnje opisane u ovoj tački osuđujućeg dijela izreke presude, Vijeće je, shodno istaknutim prigovorima odbrane, prilikom ocijene iskaza svjedoka M, iste našla neosnovanim, posebno iz razloga što svjedok M, a nakon predočavanja iskaza iz istrage, potvrđuje tačnost navoda iz pomenute izjave, a koji se odnosi na konkretnu inkriminaciju, a u kojoj navodi da mu je poznato da ... *jedan civil Trišić oženio muslimanku ... ima dva autobusa ... tukao ljude ... Trišić je također više puta dolazio i premlaćivo ljude. Prelomio vilicu Hajru...Trišić stanuje u Americi ... ne znam u kojem gradu. U prilog neosnovanosti braniočevih prigovora, za Vijeće je od posebne važnosti dio iskaza u kojem svjedok ističe da je optuženi više puta dolazio u salu i premlaćivao zatvorenike, koristeći drvene držalice koje je donio otac od Gorana Zekića, zatim da je prelomio vilicu Hajri Kariću tom držalicom. Dakle, suprotno istaknutim prigovorima odbrane, iako ovaj svjedok, navodi situaciju kada u salu dolazi otac Gorana Zekića i donosi drvene držalice, ali isto tako, ističe da je optuženi koristio pomenute predmete i prilikom naknadnih dolazaka u salu i premlaćivanja zatočenika, ili kako reče ... *Trišić je nasumice tukao, bez bilo kakvog reda.**

409. Nadalje, svjedok **Dževad Kardašević**, na gotovo isti način, opisuje dešavanja u fiskulturnoj Sali, kao i prethodno pomenuti svjedoci. Naime, svjedok, na početku svog svjedočenja navodi da je dolaskom u salu zatekao određeni broj ljudi koji su tu dovedeni prije njega ... *sala je mala, a nas bilo oko 700 otprilike ... prvu večer se ugušilo 10,11,12 ljudi ... među njima moj komšija koji je košarku igrao..*”. O tome šta se dešavalo kritičnog dana, navodi da su dolazili Bane i Makedonac, bacali su loptu, koga lopta udari – metak u potiljak. Potvrđuje da su dolazili Trišić i njegov brat, skupa su radili u firmi, vozili kamion, ..” *Imali su neke palice, jedan je imao kao grablje, jedan je nosio dugačku palicu...bila tučnjava motkama i palicama...*“. Njemu je Bane naredio da diže tri prsta,..”*ja sam digao obe ruke, jedan frajer me pesnicom udario sa strane stomaka, ja ne znam ko je taj momak, neki sa strane*”.

410. Svjedok Nurija Salkić svjedočio je o tome da Milan Trišić, zajedno sa Banetom i Makedoncem, tukao ljude u sali, da je to trajalo 2-3 sata. U vezi sa tim, ovaj svjedok je naveo „... *tu su ulazili neki Bane i Makedonac, oni su bili najkrvaviji, prozivali s nekog spiska, tukli su ljude, redom su počeli sve tući.*“,... *on, Trišić ... on je bio malo dalje od mene, a ova dvojica su tukla Mustafu ... to traje neka 2,3, sata ... znam da je Bane udario Mustafu u glavu i da je mozak prsnuo dole na parket.*

411. Vijeće smatra za potrebnim osvrnuti se na prigovor odbrane, istaknut u završnim izlaganjima za tačke 12 i 13 izmjenjene optužnice, a koji se odnosi na kredibilitet, osporavan usljed ličnog Salkićevog animoziteta naspram optuženog Trišića, o čemu je govorila njegova rodica, a supruga optuženog, Ajša Trišić. Istine radi, Vijeće, temeljem iskaza svjedoka Salkića, nije moglo zasnovati krivičnu odgovornost za radnje opisane pod tačkama 12 i 13 izmjenjene optužnice, o čemu je Vijeće i dalo iscrpno obrazloženje u tom dijelu presude.

412. Međutim, kada je u pitanju konkretan krivično pravni događaj, Vijeće je iskaz ovog svjedoka cijenilo samo u pogledu pretrpljene torture, koju su nesumnjivo proživjeli i o čemu su svjedočili, svi zatočeni civili, u tim kritičnim danima provedenim u sportskoj dvorani osnovne škole, obzirom na opšte okolnosti i atmosferu koja je tada vladala, bez obzira, bili

tučeni ili ne. Sem toga, Vijeće je imalo u vidu da, u odnosu na konkretan krivično pravni događaj, svjedok u svom iskazu i ne navodi optuženog Trišića kao osobu koja ga te prilike udara, već kao iste navodi njemu nepoznate vojnike, „... Najgori od Bratunčana je bio on, Trišić ... on je bio malo dalje od mene, a ova dvojica su tukla Mustafu.

413. Na kraju, svjedok **S-46** je u svom iskazu naveo da je vidio, ispred dvorane, kada je išao po vodu, kako Milan Trišić iz gepeka auta vadi drvene palice kojima je narod tučen u dvorani, dok je svjedok **Asim Hodžić** izjavio , ..“*na pola sale su smjestili nas zatvornike, a na pola su se izivljavali nad tim narodom., pri tome dodavši da ... u toj sali su se događala najbrutalnija ubistva i maltretiranja i udaranja, nema čim nisu udarali i gvozdanim šipkama, motkama drvenim.* Navedeno je potvrdio i svjedok **S-1** koji je izjavio da su, u Sali, ubijali motkama i gvozdanim palicama. I svjedok Ramiz Salkić je, u svom iskazu naveo da su ljudi udarani drškama za motike i sjekire koje je donio otac od Zekića. Milana Trišića ne poznaje, ali je čuo da se u Sali pominje njegovo ime.

414. Sagledavajući iskaze navedenih svjedoka u cjelini, a u odnosu na cjelokupan kontekst dešavanja u fiskulturnoj Sali, što je opisano i od strane drugih svjedoka koji su svjedočili na te okolnosti, te ponašanje optuženog prema civilima bošnjačke nacionalnosti, za vrijeme njihovog zatočenja, o čemu je bilo riječi u drugim tačkama presude, Vijeće nije imalo razloga da ne pokloni vjeru iskazima svjedoka u odnosu na radnje opisane u konkretnoj inkriminaciji, nalazeći ih pouzdanim i uvjerljivim u odnosu na činjenice o kojima su svjedočili, uzimajući u obzir njihove izjave da, niti su mogli sve vidjeti, niti su smjeli sve gledati.

415. Cijeneći, dakle, sve naveden Vijeće je, van razumne sumnje, utvrdilo da je optuženi Milan Trišić, prema zatočenim civilima nečovječno postupao, tako što ih je tukao drvenim i policijskim palicama po različitim dijelovima tijela zajedno sa ostalim nepoznatim licima, u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja istih, usljed čega su trpili velike bolove i strah, na koji način su ostvarena sva bitna obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) KZ BiH, a u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. istog Zakona.

TAČKA IX IZREKE PRESUDE

416. Tačkom IX osuđujućeg dijela izreke presude, Vijeće je optuženog Milana Trišića oglasilo krivim da je tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05 do 14.05.1992. godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu i naoružan automatskim oružjem, iz prostorija fiskulturne sale Osnovne škole „Vuk Karadžić“ zajedno sa njemu poznatim licima izveli civile Avdić Mehu, sin Ahme, Suljić Idriza i Bajramović Dževada, koji su bili radnici preduzeća „Vihor“ Bratunac, od kada im se gubi svaki trag, sve do ekshumacije na lokalitetu Blječeva opština Bratunac, kada su pronađeni posmrtni ostaci civila Avdić Mehe, sin Ahme, Suljić Idriza i Bajramović Dževada.

417. Vijeće je, na temelju izvedenih dokaza, na nesumnjiv način našlo utvrđenim da je optuženi učestvovao u prisilnom nestanku osoba, na način kako je to opisano u izreci presude, smatrajući, prije svega, iskaze svjedoka, o kojima će biti riječ u nastavku obrazloženja, vjerodostojnima, istinitima, uzajamno saglasnima, i ničim dovedenim u sumnju.

418. S tim u vezi, da je optuženi učestvovao u prisilnom nestanku oštećenih lica (Idriz Suljić, Dževad Bajramović i Meho Avdić) u svom iskazu potvrđuje **svjedok S-1** koji je

opisujući opšte okolnosti i atmosferu u fiskulturnoj sali, naveo da su od njihovog dovođenja, vojnici cijelo vrijeme kružili među njima, hodali između njih, da bi im u jednom trenutku bilo ... *naređeno da ustanu, ovi što leže. Bili su krvavi, izudarani, načeti i vrlo brzo završe sa tom osobom.* Dalje, svjedok od prisutnih lica u sali, pominje Baneta, Mungosa, optuženog Milana Trišića, kojeg poznaje od ranije, kako reče, ... *vozač u Vihoru.* U nastavku svog svjedočenja svjedok je naveo da je optuženi ušao u salu sa još dvojicom, trojicom naoružanih u uniformi, ..“ *Ulazio je na desnu stranu gdje su se nalazili šoferi iz Vihora i mještani iz Suhe. Bilo je psovki, upiranja prstom, tipa ti si ekstrem, ti si blokirao put. Zapravo kada su htjeli da ubiju nekoga, mogli su da rade šta hoće..*”, te dodao, da su tom prilikom izvedena dva šofera Suljić Idriz i Bajramović Dževad.

419. Istom ovom svjedoku predočena je ranija izjava iz 2007. godine u kojoj je naveo da su optuženi Milan Trišić, njegov brat Rodoljub i Bučalina Slavko iz sale izveli vozače Vihora po imenu Suljić Idriz, Bajramović Dževad, Karić Ramo (Krljo) i još najmanje pet radnika, pri čemu su im Bučalina i Trišić psovali majku i govorili ružne riječi te im poručili da njima trebaju šoferi za prevoženje muslimana prema Kladnju. Svjedok je potvrdio, na glavnom pretresu, tačnost navoda iz predočenog iskaza, u kojem je pored navedenog naveo i da je kasnije vraćen Suljić Idriz, ... *skinuo je jaknu i dao je bratu i opet je izveden, ali se ne sjećam da je vraćan ... kada odaberu ljude da izađu, drugi ljudi ih izvode iz sale, pri tome ističući da su prvo napadnuti Suljić i Bajramović, a potom izvedeni van sale, ... kada se to dešava, ja sam se krio, jer sam imao osjećaj da ko god koga zna, bilo je loše.*

420. Nadalje, Vijeće je u odnosu na inkriminacije opisane pod tačkom IX izreke presude, cijenilo i iskaz svjedoka **S-11**, koji je na glavnom pretresu istakao da je optuženi Trišić tražio kolege iz Vihora, jer je bio bivši radnik iz Vihora Bratunac i zna da je iz sale izveo Idriza Suljića i njegovog brata, „...oni su ubijeni, nema ih...“ te dodao da je tražio i Krlju, koji se više nije vratio u sportsku dvoranu. Dalje je naveo da optuženog poznaje još od djetinstva, da im je Milan, prilikom ulaska u salu, *pljunuo i opsovao smrdljivu balijsku majku.* Osim toga, svjedok je izjavio da je optuženi izvodio još neke ljude iz Vihora, neki su se vratili, ali ovi nisu „...jer kad ih izvede izvan sale, mi više ne vidimo, samo čujemo krike...“

421. Sem toga, saglasan sa prethodno navedenim iskazima svjedoka je iskaz svjedoka **S-37** koji je, svjedočeći na glavnom pretresu, naveo da je u Sali bilo zlostavljanja, ubijanja, koja su radili plaćenici, ali i domaći koji su ulazili i poznavali mještane, kako reče ... *među njima je bio i Milan Ročko i prepoznavao je vozače iz Vihora i izvodio je jednoga po jednoga.* U tom pravcu je na glavnom pretresu govorio i svjedok **S-36**, opisujući dešavanja salu posebno istakao da u salu ulaze *arkanovci* i traže jednog po jednog, i kako reče ... *ljudi izlaze. Trišić je prozvao Ramu Karić zv Krljo, vozač u Vihoru i Mehu Avdića i kud su ih odveli, nijedan se nije vratio.*

422. Sem toga, Vijeće je cijenilo i iskaz svjedoka **S-28**, čija je izjava (**T-30⁹⁹**) pročitana na glavnom pretresu dana 22.11.2022. godine u kojoj je potvrdio odvođenje vozača Vihora Dževada Bajramovića, od strane *nekog vojnika*, te da se Dževad više nije vraćao u salu.

⁹⁹ **T-30:** Zapisnik o saslušanju S-28 BiH Državna agencija za istrage i zaštitu, Centar za istraživanje ratnih zločina, broj: 17-04/2-04-2-850/07 od 20.07.2007.

Zapisnik o saslušanju S-28, BiH Ministarstvo sigurnosti Državna agencija za istrage i zaštitu Centar za istraživanje ratnih zločina, broj: 17-04/2-04-2-992/08, od 26.09.2008.godina.

Zapisnik o saslušanju S-28, BiH Ministarstvo sigurnosti Državna agencija za istrage i zaštitu Centar za istraživanje ratnih zločina, broj: T 20 0KTRZ 0000749 10, od 27.04.2011.godine.

Pisana izjava, Ministarstvo – Republike BiH, CSB, Sarajevo, od 27.04.2011.godine

423. Dakle, cjeneći iskaze saslušanih svjedoka, u odnosu na inkriminirani događaj opisan pod tačkom IX izreke presude i identitet optuženog, Vijeće iste nalazi vjerodostojnim, istinitim i međusobno logički povezanim u jednu konzistentnu i uvjerljivu cjelinu, pri čemu, nesumnjivo potvrđuju ispravnost koncepta osuđenja, a koje se bazira na tezi da je optuženi Trišić uistinu bio i inicijator zlostavljanja svojih prijateljskih kolega, a posebno radnih kolega.

424. Sem toga, Vijeće zaključuje da je optuženi, svoje nasilnično ponašanje, prvenstveno, usmjerio/preduzimao prema svojim radnim kolegama iz Vihora, a što u konačnici, kod Vijeća dodatno učvršćuje uvjerenje u vjerodostojnost pomenutih iskaza svjedoka, obzirom da prijateljsko poznanstvo i zajednička dugogodišnja radna atmosfera, daju poseban pečat zločinu koji je optuženi preduzeo prema svojim kolegama i prijateljskim prijateljima.

425. Nadalje, na okolnosti prisilnog nestanka civila obuhvaćenih ovom tačkom izreke, Vijeće je pored navedenih svjedoka cijenilo i materijalnu dokumentaciju iz koje nesumnjivo proizilazi da se oštećenim Mehi Avdiću (**T-188¹⁰⁰**, **T-189¹⁰¹** i **T-190¹⁰²**), Idrizu Suljiću (**T-197¹⁰³**, **T-198¹⁰⁴** i **T-199¹⁰⁵**) i Dževadu Bajramoviću (**T-192¹⁰⁶**, **T-193¹⁰⁷** i **T-194¹⁰⁸**), nakon odvođenja, gubi svaki trag, sve dok njihovi posmrtni ostaci nisu pronađeni na lokalitetu Blječeva opština Bratunac. Pored toga, navedeno proizilazi i iz nalaza i mišljenja vještaka Vede dr Tuće, koji je prema već ranije utvrđenom stavu Vijeća na glavnom pretresu istu vjerno iznio, pri tome konstatujući kao uzrok smrti za oštećenog Bajramovića - *strijelno ozljeđivanje glave i lijevog ramenog pojasa*.

426. Dakle, kada se sagledaju sve činjenice i okolnosti pod kojima je djelo počinjeno, Vijeće zaključuje da iskazi navedenih svjedoka, snagom svoga sadržaja i međusobnom saglasnošću u odlučnim činjenicama, cijenjeni zajedno sa materijalnim dokazima, ali i ostalim provedenim dokazima, pri čemu kredibilitet svjedoka čiji su iskazi interpretirani i prihvaćeni nije doveden u pitanje, a njihov sadržaj gotovo identičan, osim prirodnih razlika uslovljenih osobenošću svakog svjedoka, situaciji u kojoj su se našli i traumatičnom iskustvu koje su kao žrtve zločina nesumnjivo preživjeli, te protekom vremena koji je uslovio prirodne, ali neznatne razlike između istih, van razumne sumnje, opravdavaju zaključak Vijeća da je optuženi Milan Trišić, zajedno sa njemu poznatim licima, iz fiskulturne sale osnovne škole Vuk Karadžić izveo civile Mehu Avdića, sin Ahme, Idriza Suljića i Dževada Bajramovića, radne kolege iz Vihora, od kada im se gubi svaki trag, čime je, postupajući kao saizvršilac ostvario sva bitna obilježja prisilnog nestanka u smislu krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

427. Imajući u vidu sve navedeno, vijeće je našlo dokazanim, na nesumnjiv način, da je optuženi Milan Trišić, kao saizvršilac, preduzeo radnje za koje je oglašen krivim pod tačkom **(IX)**, a u kojim radnjama su se ostvarila obilježja krivičnog djela Zločini protiv

¹⁰⁰ Izvod iz matične knjige umrlih na ime Avdić (Ahme) Meho, broj: 02-4-202-584/19, 17.12.2019. godine

¹⁰¹ Zapisnik o utvrđivanju identiteta Avdić (Ahme) Meho od 16.05.2006. godine, BR.BLJE 01-178, Ekspertni tim Tuzla, 925/06

¹⁰² DNK Izvještaj BR.BLJE-01/178 za Avdić (Ahme) Mehu, ID ICMP 12408, broj protokola 7219/06

¹⁰³ Izvod iz matične knjige umrlih na ime Suljić (Osman) Idriz, broj: 02-4-202-635/19, 19.12.2019. godine

¹⁰⁴ Zapisnik o utvrđivanju identiteta za Suljić (Osmana) Idriza od 14.04.2011. godine, BR.BLJE-01/204, Ekspertni tim Tuzla, broj protokola:212/11

¹⁰⁵ DNA Statistical Comparison, BR.BLJE-01/204 za Suljić (Osman) Idriza, ICMP ID 7755, broj protokola: SC 13394/11

¹⁰⁶ Izvod iz matične knjige umrlih na ime Bajramović (Šemso) Dževad, broj: 02-4-202-587/19, 17.12.2019. godine

¹⁰⁷ Zapisnik o utvrđivanju identiteta za Bajramović (Šemso) Dževada od 07.01.2010. godine, BR.BLJE 01/131, Ekspertni tim Tuzla, broj protokola: 06/10

¹⁰⁸ DNA Report, BR.BLJE-01/131 (Zmax) za Bajramović (Šemso) Dževad, ICMP ID 19088, broj protokola: 12641/09

čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom i) KZ BiH, u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. istog Zakona.

IX. ODLUKA O KAZNI

428. Član 2. KZ BiH u stavu 2. određuje da se *“propisivanje krivičnih djela, i vrste i raspona krivičnihopravnih sankcija zasniva na neophodnosti primjene krivičnopravne prinude i njenoj srazmjernosti, jačini opasnosti za lične slobode i prava čovjeka, te druge osnovne vrijednosti.”*

429. Odredbom člana 39. KZ BiH propisana je opšta i posebna svrha kažnjavanja, koja se osim preodgoja učinioa sastoji i u društvenoj osudi učinjenog krivičnog djela, na način da se utječe na svijest građana o pogibeljnosti krivičnih djela, ali i o pravednosti kažnjavanja učinioa. Adekvatno kažnjavanje počinioca za učinjeno krivično djelo ima za cilj i prevenciju protivpravnih ponašanja kojima se povrijeđuju ili ugrožavaju temeljne opće ili individualne vrijednosti.

430. U konkretnom slučaju, Vijeće se kretalo u okviru opšteg minimuma i maksimuma predviđenog odredbom člana 172. KZ BiH, koji za ovo krivično djelo predviđa kaznu od najmanje 10 godina ili kaznu dugotrajnog zatvora zatvor u trajanju od 45 godina, te je našlo da je izrečena kazna zatvora u trajanju od 15 (petnaest) godina, adekvatna ocjeni sveukupnih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti na strani optuženog.

431. Pri odmjeravanju kazne, Vijeće se rukovalo pravilima za odmjeravanje kazne iz člana 48. KZBiH, što znači da je imalo u vidu sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća, a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioa, njegove lične prilike i držanje nakon učinjenog djela, kao i druge okolnosti koje su od uticaja za odmjeravanje kazne.

432. Vijeće je cijenilo sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti koje egzistiraju na strani optuženog Milana Trišića, pa je tako od olakšavajućih okolnosti cijanjeno da je porodičan, oženjen, otac dvoje djece.

433. Kada su u pitanju otežavajuće okolnosti, Vijeće je cijanjilo da slijedom izvedenih dokaza, optuženog je karakterisao specifičan i autentičan obrazac ponašanja, koji se ogleda u težini povrede zaštićenog dobra i u vezi s tim brojnost žrtava i teške i trajne posljedice proizašle iz radnji optuženog, što ima posebnu težinu sa psihološkog, moralnog, običajnog i drugih aspekata kako života samih žrtava, tako i njihovih porodica. Vijeće je, takođe, cijanjilo da je optuženi imao aktivnu ulogu i pokazao istrajnost i upornost optuženog u kontinuiranom poduzimanju velikog broja, u izreci opisanih krivičnihopravnih radnji, u kojima je, nerjetko, pokazivao naročitu okrutnost i to prema svojim nekadašnjim kolegama iz Vihora – civilima bošnjačke nacionalnosti. Naoružan, ne samo oružjem, već i drugim oruđem, uz odsustvo empatije prema zavisnom položaju civila, demonstrirao je silu i u najvećem dijelu davao doprinos održavanju sistema zlostavljanja.

434. Patnje i posljedice preživjelih žrtve usljed radnji optuženog su aktuelne i konstantne, a o čemu su pojedinačno žrtve-oštećeni i govorile, iz čega jasno proizilazi da su radnje optuženog prema istim prouzrukovale dalekosežne posljedice sa kojim se i danas susreću, što se odrazilo na njihov sveukupan način života. Traumatično iskustvo koje su preživjele ostavilo je trajne i dalekosežne posljedice na njihovo psihičko i fizičko zdravlje, te ima

posebnu težinu sa psihološkog, moralnog, običajnog i drugih aspekata kako života samih žrtava, tako i njihovih porodica.

435. Također, Vijeće nalazi da je izrečena kazna adekvatan odraz osude krivičnog djela od strane šire društvene zajednice, te da će kao takva poslati jasnu poruku svim budućim potencijalnim izvršiocima/saizvršiocima da i u slučaju ratnih okolnosti, neće proći nekažnjeno i da nisu izvan zakona i pravde obzirom da je poštivanje zakona i općeprihvaćenih pravila i uzusa ponašanja obaveza svakog pojedinca, ne samo u mirnodopskim uslovima, već i za vrijeme neprijateljstava.

436. Obzirom na sve naprijed navedeno, Vijeće nalazi da će se izricanjem kazne zatvora u trajanju od 15 (petnaest) godina, u konkretnom slučaju postići svrha kažnjavanja.

X. ODLUKA O TROŠKOVIMA KRIVIČNOG POSTUPKA

437. Cijeneći raspoložive informacije o imovnom stanju optuženog i njegove porodične prilike, Vijeće je zaključilo da bi plaćanjem troškova krivičnog postupka bila ugrožena egzistencija optuženog i članova porodice koje je dužan izdržavati, iz kojih razloga je, na osnovu člana 188. stav 4. ZKP BiH, Vijeće optuženog Milana Trišića u cijelosti oslobodilo naknade troškova krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava.

XI. ODLUKA O IMOVINSKOPRAVNIM ZAHTJEVIMA

438. Primjenom odredbe člana 198. stav 2. ZKP BiH, Vijeće je oštećene, radi ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva, uputilo na parnicu, s obzirom da podaci prikupljeni u toku ovog postupka nisu pružili pouzdan osnov za potpuno ili djelimično dosuđenje, a utvrđivanje visine imovinskopravnog zahtjeva bi predstavljalo nepotrebno odugovlačenje predmetnog postupka.

XII. OSLOBAĐAJUĆI DIO

439. Vijeće se, na ovom mjestu, neće upuštati u detaljno ispitivanje postojanja opštih (*chapeau*) elementa krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti¹⁰⁹, obzirom da je optuženi Milan Trišić oslobođen optužbi da je počinio krivično pravne radnje navedene pod tačkama 9., 10., 12., 13. i 14. izmjenjene optužnice, pa bi bilo suvišno upuštati se u detaljnu elaboraciju po pitanju opštih elemenata ovog djela, posebno imajući u vidu da se Vijeće ovim okolnostima bavilo u osuđujućem dijelu presude.

440. Međutim, prije nego li obrazloži činjenice i razloge kojima se rukovalo prilikom donošenja oslobađajuće odluke za pomenute tačke izmjenjene optužnice, Vijeće, nalazi za potrebnim na ovom mjestu istaći da je u pogledu oslobađajućeg dijela, primjenom principa *in dubio pro reo* za pojedine inkriminacije konkretno, krivično pravne radnje navedene u činjeničnom opisu tački 9., 10., 12., 13. i 14. izmjenjene optužnice, Vijeće iz provedenih dokaza, nije moglo izvesti, van razumne sumnje, zaključak da je optuženi počinio krivičnopravne radnje koje mu se navedenim tačkama stavljaju na teret, obzirom da iskazi svjedoka oštećenih ili svjedoka koji svjedoče na te okolnosti, ne potvrđuju ili ne pružaju

¹⁰⁹ Ovaj stav Vijeća saglasan je stavu Vijeća apelacionog odjeljenja u predmetu Vuković Rajko i Ranko br. X-KR-07/405 iznesen u presudi X-KRŽ-07/405 od 30.06.2009. godine, parag. 32

dovoljnu osnovu za zaključak da je optuženi preduzeo inkriminacije u vrijeme, na mjestu i na način kako mu se to navedenim tačkama izmjenjene optužnice stavlja na teret.

441. Sem toga, 4 od ukupno 5 oslobađajućih tačaka zasnivaju se na iskazima jednog svjedoka, bez potkrepljujućih dokaza, koji bi potvrdili tačnost njihovih izjava. Iskazi ovih svjedoka, sami po sebi, nemaju dovoljnu snagu uvjerljivosti, niti se mogu dovesti u vezu sa izjavama drugih svjedoka te je, stoga, vijeće zaključilo da nema jasnih i nedvosmislenih dokaza na osnovu kojih bi se, van razumne sumnje utvrdila krivična odgovornost optuženog za radnje navedene u oslobađajućem dijelu izreke presude, zbog čega je i donesena odluka da se za predmetne radnje oslobodi od odgovornosti.

TAČKA I IZREKE PRESUDE/TAČKA IX IZMJENJENE OPTUŽNICE

442. Tačkom I oslobađajućeg dijela izreke presude, Vijeće je optuženog Milana Trišića oslobodilo krivične odgovornosti da je tačno neutvrđenog dana u mjesecu maju 1992. godine, u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, obučen u maskirnu uniformu, prilikom prevoza civila iz škole u Bratuncu na Pale, nakon što su se civili ukrkali na kamione, osumnjičeni zajedno sa Bučalina Slavoljubom prišao iza kamiona u koji su bili ukrkani civili zatvoreni prethodno u školi, gdje su tada naredili da iz prikolice kamiona izađe civil Džafić Hajrudina, pa kad je ovaj izašao, osumnjičeni zajedno sa Bučalina Slavoljubom odveo Džafić Hajrudina u nepoznatom pravcu, od kada mu se gubi svaki trag, sve do dana ekshumacije 01.09.2005.godine u mjestu Blječeva, opština Bratunac.

443. Ovo je, ujedno, tačka optužnice u odnosu na koju se izjašnjavao najveći broj svjedoka, čiji si iskazi, u tolikoj mjeri, kontradiktorni, da Vijeće, nakon pažljive analize i ocjene, na osnovu istih, nije moglo donijeti zaključak, van razumne sumnje, o krivičnoj odgovornosti optuženog za radnje, koje su mu, ovom tačkom stavljene na teret. Na okolnosti da je optuženi zajedno sa Bučalina Slavoljubom iz kamiona izveo oštećenog Džafić Hajrudina, odveo ga u nepoznatom pravcu i učestvovao u prisilnom nestanku oštećenog, izjasnili su se svjedoci S-9, S-26, S-37, S-46, Asim Hodžić i Dževad Kardašević.

444. U vezi nestanka oštećenog Hajrudina Džafića, ono što je Vijeće, na osnovu iskaza svjedoka, nesporno utvrdilo jeste da je Hajrudin Džafić prozvan da siđe sa kamiona, nakon čega mu se gubi svaki trag do ekshumacije, što je potvrđeno i materijalnom dokumentacijom koju je, u sudski spis, uložilo Tužilaštvo BiH (**T-180**¹¹⁰, **T-181**¹¹¹ i **T-182**¹¹²).

445. S tim u vezi, zaštićeni svjedok **S-37** svjedočeći na glavnom pretresu dana 05.04.2022. godine navodi da kritične prilike u sali ostaje tri dana, a dok je trajalo tovarenje ljudi, on je legao pod klupu i zaspao, nakon čega ga budi Bane, ..“ *Bane me je udario nogom i rekao mi šta to radim, dao mi je kantu i rekao da uđem u svlačionicu da kupim krv. Ja sam zadnji iz sale izašao. Kada sam izašao iz sale vidio sam Trišića, ali ti stranci su tražili Hajru Džafića, jer se on prošvercao. Hajri je na kraju rekao ostanite vi živi, od kada mu se gubi svaki trag i od tada nije pronađen*”.

446. Svjedok **S-37**, a čiji je zapisnik od ranije također uložen u spis (T-12), potvrđuje da kritične prilike vidi ljude koji komanduju, da vidi Trišića zv. Ročko koji se sakrio u čošku, a ti ljudi traže da Trišićev upravnik Džafić Hajro odmah siđe s kamiona ..“*nek Hajro Džafić*

¹¹⁰ Izvod iz matične knjige umrlih Džafić (Lutvo) Hajrudin, opština Bratunac broj: 02/4-202-595/19 od 17.12.2019.godine

¹¹¹ Zapisnik o utvrđivanju identiteta Džafić (Lutvo) Hajrudin od 23.02.2007. godine Ekspertni tim Tuzla, broj 98/07

¹¹² DNA Report BR.BLJE 01/202 Džafić (Lutvo) Hajrudin ICMP ID 15220

odmah siđe s kamiona, ako ne siđe sve ćemo vas vratiti u salu i pobiti..“, svjedok navodi da to traže nepoznati ljudi, a da se Trišić sakrio i tražio da izađe Hajro Džafić.

447. Isto tako, na ove okolnosti iskaz daje zaštićeni **svjedok S-46** koji, za razliku od svih drugih zaštićenih svjedoka, tvrdi da se sporni događaj dešava na izlazu iz Bratunca, pri čemu je cerada od kamiona bila otvorena. Navodi da je oštećenog prozvao Trišić *..“ne znam o kome se radi ni kako se čovjek zove i preziva, prozvao je tog čovjeka, rekao da će nas sve pobiti ako taj čovjek ne izađe..“*.

448. U vezi sa tim, Vijeće je imalo u vidu da svjedok, svjedočeći na glavnom pretresu dana 21.12.2020. godine, u sudnici ne prepoznaje optuženog, ali zna da je, upravo, on taj koji je prozvao oštećenog, kojem ne zna ni ime ni prezime. Kada se, pri tome, uzme u obzir da samo ovaj svjedok navodi da se to desilo na izlazu iz Bratunca, a ne ispred sale kada su se penjali na kamione, kako to navode svi drugi saslušani svjedoci, za Vijeće je upitna pouzdanost i vjerodostojnost njegovog svjedočenja, u odnosu na ovu tačku optužnice, posebno ako se dovede u kontekst sa ostalim iskazima.

449. Naime, niko više, od svjedoka koji su saslušani, nije potvrdio iskaz svjedoka S-46, na način da je izjavio da je optuženi, zajedno sa Slavoljubom Bučalina, naredio Džafiću da siđe s kamiona, niti da su kamioni zaustavljani na izlazu iz Bratunca.

450. Zaštićeni **svjedok S-9** je naveo da su kamionima, kada su krenuli na Pale, upravljali Bučalina, Trišić i Trišićev brat, da se među zadnjima na kamion popeo Hajrudin Džafić koji je sjeo pored svjedoka, zatim neki glas zove Hajru da siđe s kamiona, a ako ne siđe da će pobiti cijeli kamion. Ističe da nije siguran čiji je to glas bio, da može biti Trišićev, njegovog brata ili od Bučaline, no u svakom slučaju, oštećeni se više nikada nije pojavio, *.. “Ne znam ko je zvao da Hajro siđe, on nije silazio, ali kada su rekli da će sve pobiti, on je sišao i nije više pronađen, a neko od njih trojice su zvali Hajru”*.

451. Dakle, ovaj svjedok, a čiji iskaz je Vijeće također uzelo u obzir prilikom odlučivanja o krivnji optuženog, ne navodi izričito da je oštećenog prozvao optuženi Trišić, već samo ostavlja mogućnost da je to mogao biti on.

452. Nadalje, u vezi oštećenog Hajrudina Džafića, Sud je cijenio i iskaze svjedoka S-26, Dževada Kardaševića i Asima Hodžića koji saglasno tvrde da je oštećenog da siđe pozvao Slavoljub Bučalina, a koji je kao i optuženi bio vozač u Vihoru.

453. Pa tako, svjedok **Asim Hodžić**, svjedočeći 14.12.2021. godine, je naveo da je Hajro Džafić prozvan iz kamiona, a da je po glasu prepoznao da ga je prozvao Bučalina Slavoljub. Također, navodi da su mu i drugi zarobljenici potvrdili da su prepoznali glas Bučaline.

454. Svjedok je poznavao Hajrudina Džafića, rođaci su, *..“i on je bio u dvorani, maskirao se, nosio je radnu plavu bluzu, bio tu dok nisu došli da nas transportuju za Pale”*. Navodi da Hajrudin nije bio u njegovom kamionu, a kad su ga zvali da siđe, niko se nije javio. Navodi da ne zna kako je završio ni šta se s njim desilo. Svjedok dakle nije vidio da ga je prozvao Bučalina Slavoljub, ali je siguran da je to bio upravo on *...“smijem se zaklet da je Bučalina Slavoljub njega prozvao, ne mogu reć da ga je on ubio...nisam mogao vidit, ali poznajem glas čovjeka sa kojim sam radio godinama.”* Dakle, ovaj svjedok ni u jednom trenutku, niti vidi, niti pominje optuženog.

455. Saglasan sa iskazom svjedoka Asima Hodžića jest iskaz **Dževada Kardaševića** dat 11.01.2021. godine. Ovaj svjedok kaže da je čuo glas da siđe Hajro Džafić, te navodi ...*“kad je došao, sjeo je do mene (Hajro) i rekao je ubiće me Bučalina Slavoljub..”*. Svjedok izričito potvrđuje da je upravo Bučalina Slavoljub taj koji je prozvao Hajru da siđe, nakon čega je ovaj pronađen mrtav.

456. Nadalje, svjedok **S-26** u svom iskazu, navodi da su treći dan krenuli u razmjenu, da je, kada se probudio u sali, bio sa još nekoliko mrtvih ljudi koji su pobijeni. Dalje navodi da je četveronoške izašao iz sale, a zatim ga je „*njihova vojska*“ uhvatila za ruke i ubacila u kamion, a Hajro Džafić mu je pomogao da se smjesti, ..*“Hajro Džafić me je do kraja cerade odveo i smjestio me”*. Na iste okolnosti, svjedok dalje navodi da je prilikom polaska netko zvao da siđe Hajro Džafić, ..*“To je zvao Bučalina Slavoljub. Nije se javio, te je rekao ako se Hajro ne javi, čitav kamion će pobiti.* Na glavnom pretresu svjedok je naveo da su s kamiona sišli još Čamil Ramić i Abdurahman Ramić, kojima se gubi svaki trag, a da je ispred kamiona bio i Milan Trišić.

457. Sem toga, Vijeće je imalo u vidu i iskaze svjedoka S-45, S-36, S-29, svjedoka M, S-11, S-1 i S-2 Svjedok **S-45** je svjedočio da je bio prisutan prilikom prozivanja Džafića te jasno kaže da je vidio da je Makedonac izdvojio Džafića tom prilikom i još 20 momaka kojima se gubi svaki trag. Svjedok **S-36** je naveo da je Makedonac tražio da se Hajro vrati u salu i da je Bučalina nešto govorio Makedoncu. Milana Trišića nije vidio tom prilikom, a to potvrđuje i svjedok **S-2**, u svojoj izjavi iz istrage. Svjedok **M** je je izjavio da je Džafić bio u zavadi sa Bučalinom, da je čuo kada ga je Bučalina prozvao da siđe, a pošto on nije htio odmah sići, zapriječeno mu je i otkad je sišao više se ne zna za njegovu sudbinu, dok je svjedok **S-11** naveo da je Džafića prozvao Bučalina, a bio je tu i neki Vojvoda. Takođe, svjedok **S-1** je rekao da je da je Hajru i Mešić Ibrahima prozvao Bučalina, što potvrđuje i svjedok **S-29**, rekli su mu da je to njegov glas. Milana Trišića nije tu vidio. Na kraju, svjedok **S-48** nije vidio ko ga je prozvao, kao ni svjedok **Muhamed Osmanović**, koji nije mogao da prepozna ko zove.

458. Očigledno je da, na osnovu ovakvih iskaza svjedoka, Vijeće nije moglo nesporno zaključiti da je optuženi *“zajedno sa Bučalina Slavoljubom prozvao i odveo Džafić Hajrudina u nepoznatom pravcu, od kada mu se gubi svaki trag....”*, obzirom da za navedeno nema potvrde u izvedenim dokazima. Način na koji su svjedoci govorili o predmetnom događaju i razlike u iskazima su, prema mišljenju Vijeća, takve prirode, obima i značaja u pogledu bitnih činjenica, a da bi se, na osnovu istih, van razumne sumnje, moglo utvrditi učešće optuženog u radnjama opisanim u predmetnoj tački. Većina svjedoka ne pominje da su vidjeli optuženog, a i oni koji kažu da su ga vidjeli kraj kamiona, ne svjedoče o bilo kakvoj njegovoj radnji. Samo prisustvo optuženog, a Vijeće ni to nije moglo sa sigurnošću utvrditi, ne znači, u konkretnom slučaju, da je i odgovoran za izvršenje krivičnog djela.

459. Vijeće ne može svoju odluku zasnivati na pretpostavkama i izvoditi hipotetičke zaključke. Teret dokazivanja bitnih obilježja krivičnog djela, elemenata krivnje optuženog, te identifikacije počinioca, isključivo je na strani optužbe. Dokazi koje je ponudilo Tužilaštvo, u cilju dokazivanja odgovornosti optuženog, nisu bile takve vrijednosti da isključe svaku razumnu sumnju da je optuženi počinio krivičnopravne radnje opisne pod tačkom 9 izmijenjene optužnice, iz kojeg razloga je Vijeće, a u nedostatku dokaza, donijelo oslobađajuću presudu za radnje opisane pod tačkom I izreke presude, odnosno optuženog Milana Trišića oslobodilo krivične odgovornosti.

TAČKA II IZREKE PRESUDE/TAČKA X IZMJENJENE OPTUŽNICE

460. Tačkom II oslobađajućeg dijela izreke presude, Vijeće je optuženog Milana Trišića oslobodilo krivične odgovornosti za radnje opisane pod tačkom X izmjenjene optužnice, odnosno da je tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05. do 14.05.1992. godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, ispred zgrade osnovne škole „Vuk Karadžić“, u namjeri lišenja života Verlašević Mehmedalije zv. Medo, nakon što je ušao u parkirano vozilo „Džip“, na čijoj haubi se već nalazio civil Verlašević Mehmedalija zv Medo, naglo startao vozilo, a potom i naglo zakočio zbog čega Verlašević Mehmedalija zv Medo pada na tlo ispred škole, gdje je ostao nepomično ležati, a čiji posmrtni ostaci su pronađeni u masovnoj grobnici Blječeva, opština Bratunac

461. Činjenično utvrđenje ove tačke izmjenjene optužnice Tužilaštvo zasniva na iskazu jednog svjedoka i to zaštićenog svjedoka **S-26**, koji je na glavnom pretresu, između ostalog, svjedočeći na navedene okolnosti, izjavio da je Medu Verlaševića vidio drugi dan svog boravka u fiskulturnoj Sali. „Optuženog Trišića vidio je u hodniku i na stepenicama, u šarenom odijelu sa automatskom puškom, *odvojenog*, ali da je tu bilo desetak arkanovaca i domaćih srpskih vojnika. Svjedok je naveo i da je *svojim očima* vidio kako je optuženi stavio oštećenog Medu Verlaševića na haubu džipa, zaletiti se prema zidu i naglo zakoči, pa Medo udara o zid, to se desilo 2-3 puta. Objašnjava da Verlašević nije bio vezan za haubu „...*uhvate ga, stave ga na haubu, zaletiti se, zakoči...*“, iz čega proizilazi da je optuženi tri puta oštećenog vraćao na haubu, da bi, zatim, izjavio da ne zna kako je Medo ubijen, „...*možda ubijen padom sa džipa...*“ ni ko ga je ubio, ni ko je vozio džip, a na pitanje tužioca izjavljuje da je vidio da Milan Trišić ulazi u džip.

462. Svjedoku je prilikom davanja iskaza na glavnom pretresu predočavana izjava iz istrage¹¹³, a sve u cilju razrješenja pojedinih razlika koje se, prevashodno, odnose na okolnosti načina izvršenja predmetne inkriminacije. Svjedok je tada izjavio da je vidio samo jednom kako se to dešava s haubom, objašnjavajući na glavnom pretresu da više nije mogao gledati. Inače, u istrazi je izjavio: ... *vidio sam Medu Verlaševića koji je ležao na haubi vozila džip koje je bilo parkirano u dvorištu. Tada sam vidio da Milan Trišić ulazi u džip- Nakon što je ušao u džip naglo je krenuo sa vozilom i zakočio tako da je Medo Verlašević naglo pao sa džipa i vidio sam da leži nepomičan. Sve ovo sam gledao sa udaljenosti od nekih 30-tak metara. Nakon toga je Trišić izašao iz džipa i došao do ulaza u salu.*

463. Da bi se činjenično utvrđenje zasnovalo na iskazu jednog svjedoka, takav iskaz mora biti neupitan, dosljedan i uvjerljiv do te mjere da ne ostavlja mjesta sumnji da se događaj, o kome svjedoči, desio, upravo, na način kako je to opisao. Međutim iskaz ovog svjedoka, sem što je nedosljedan, imajući u vidu razlike sa istragom, uz to je još i konfuzan i neuvjerljiv. Na osnovu ovakvog iskaza, Vijeće nije steklo utisak da je svjedok prisustvovao ovakvom ili sličnom događaju, bez obzira na to ko je bio izvršilac, a ko oštećeni, govoreći o onome što je čuo od drugih, predstavljajući to kao vlastito viđenje, te u namjeri da svom iskazu da veću težinu i značaj, na glavnom pretresu kaže da se to s haubom desilo čak tri puta, navodeći da je Milana Trišića, na taj način, lišio života oštećenog, iako ni u šta nije siguran, odnosno ne zna šta se, u stvari, desilo sa Verlaševićem.

¹¹³ **T-15** Zapisnik o saslušanju svjedoka S-26, Tužilaštvo BiH, broj: T20 0 KTRZ 0004112 08 od dana 09.10.2015. godine

464. Sem toga, suviše je nelogičnosti u iskazu svjedoka S-26 datog na glavnom pretresu, u odnosu na iskaz iz istrage, da bi ih Vijeće moglo zanemariti, te na osnovu istih nesumnjivo utvrditi da je optuženi Trišić počinio krivično pravne radnje koje mu se stavljaju na teret. Nasuprot tome, Vijeće mora, izvan svake razumne sumnje, biti uvjereno u krivičnu odgovornost optuženog, a to, na osnovu iskaza svjedoka, u čiju istinitost i vjerodostojnost opravdano sumnja, nije bilo u mogućnosti.

465. Sem toga, pouzdanost svjedočenja ovog svjedoka dovedena je u pitanje i njegovom izjavom da je, nakon što je ubio Verlaševića, optuženi ubio i Redžu Arifovića i da se to dešava u dvorištu škole gdje se djeca postrojavaju da bi, u unakrsnom ispitivanju, nakon što mu je predočena izjava iz istrage, potvrdio da nije vidio Trišića da puca u Redžu Arifovića, ali da je vidio Arifovića da je stavljen uza zid i da je pucano u njega, ovaj put izostavljajući Trišića, kao počinioca.

466. Drugih svjedoka u odnosu na ovaj događaj nije bilo, ali Vijeće nalazi bitnim navesti neke od izjava, kao potvrdu uvjerenja Vijeća da se iskaz svjedoka S-26 ne može prihvatiti i na istom zasnovati odluka o odgovornosti optuženog.

467. Naime svjedok Midhat Karić je čuo od svjedoka S-45 da je Milan Trišić autom ubio, ne Medu Verlaševića, nego Redžu Arifovića, dok sam svjedok S-45 navodi da je Medo Verlašević ubijen, bačen u kontejner i zapaljen. I on je to čuo od drugih.

468. Svjedok S-37 opisuje sličan događaj sa autom, ovaj put Zastava 101 i navodi da je Bane postrojio 10 ljudi iz škole, tu je bio i Ćamil Karić, pa bi s autom udario te ljude i oni bi glavom udarali u zid. Svjedok Meho Avdić o Medi Vrelaševiću ne zna više osim da su ga odveli Bane, Makedonac i Mungos.

469. Sagledavajući sve navedeno, Vijeće nalazi da iskaz svjedoka S-26, nije iskaz kome se može pokloniti vjera, u pogledu odlučnih činjenica i ne zadovoljava standard van razumne sumnje, koji bi doveo u pitanje stav Vijeća o primjeni principa *in dubio pro reo*, odnosno Vijeće nije utvrdilo da postoje sve relevantne činjenice, iz kojih proizilaze zakonska obilježja krivičnog djela koje se optuženom stavljaju na teret, iz kojih razloga je i oslobođen za radne opisane u ovoj tački optužnice.

TAČKA III I IV IZREKE PRESUDE/TAČKA XII I XIII IZMJENJENE OPTUŽNICE

470. Optuženi Milan Trišić je, takođe, oslobođen od optužbe po tački I.12. optužnice, da je tačno neutvrđenog dana u mjesecu maju, u periodu od 09.05. do 14.05.1992.godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, u prostorije fiskulturne sale OŠ „Vuk Karadžić“, u kojima su prethodno zatvoreni civili bošnjačke nacionalnosti, ušao sa željeznom šipkom počeo tući zatvorena lica, među kojima je i civil Kadrić Ramo zvani Ramiz i njegova dva mlđb. sina, a potom nakon što su isti izvedeni u svlačionicu, naredio mlđb.sinovima Ramiza Kadrića da legnu preko školske klupe, a potom ih je željeznom nogarom od stola u više navrata udario u predjelu leđa, glave, i nogu, na taj način mučio iste i nanosio im povrede, usljed čega više nisu mogli da hodaju, te su se na njegovu naredbu pretučeni civili otežano vratili u fiskulturnu salu.

471. Vijeće je optuženog oslobodilo i po tački I.13. Optužnice, po kojoj je, tačno neutvrđenog dana u mjesecu maju, u periodu od 09.05. do 14.05.1992.godine u Bratuncu, kao pripadnik TO Bratunac a kasnije VRS, u prostorije fiskulturne sale OŠ „Vuk Karadžić“, u kojima su prethodno zatvoreni civili bošnjačke nacionalnosti, ušao je osumnjičeni Trišić Milan sa željeznom šipkom i počeo tući zatvorena lica, a potom rekao Salkić Nuriji da ide u

mušku svlačionicu, pa kada je Salkić Nurija ušao u svlačionicu, u namjeri da ga muči osumnjičeni mu naredio da legne preko školske klupe, a potom ga je željeznom šipkom u više navrata udario u predjelu leđa, mučeći ga tako i sa namjerom nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušavanja zdravlja, da bi Salkić iskoristio odsustvo Trišića i pobjegao nazad u salu, usljed kojih udaraca je oštećeni zadobio povrede i hematome po cijelom tijelu, da bi se potom osumnjičeni Trišić Milan ponovo vratio u salu i nekoliko sati sa željeznom šipkom udario zatvorene civile u fiskulturnoj sali.

472. U vezi sa navedenim tačkama kojim se optuženom stavlja na teret da je nečovječno postupao i mučio Kadrić Ramu i njegova dva malodobna sina, te Nuriju Salkića iskaz je dao oštećeni Nurija Salkić.

473. Izjašnjavajući se o događaju u vezi Rame Kadrića i njegovih sinova, svjedok je izjavio da se nalazio u Sali zajedno sa ostalim civilima, da je jedne prilike naišao Milan Trišić, zjedno sa još jednim, zna da je taj imao crveni golf i onda je počeo tući Ramiza i djecu. Poznaje optuženog od ranije, zna da je bio šofer u Vihoru, dolazio je u kafić gdje je svjedok radio, zabavljao se sa njegovom rodicom Lalom. Svjedoči da je optuženi bio u civilnoj odjeći, imao je šipku u rukama s kojom je udario, *..”šipka je željezna bila, ko nogara od školske klupe”*.

474. Svjedok je, izjašnjavajući se o ponašanju optuženog, izjavio da optuženi udara Ramiza po glavi, on je vrištao, a tuče i dvoje djece od 12 i 14 godina, vidi se da su djeca. Onda su ih izveli, a i njemu su rekli da ide s njima. Odveli su ih u jednu svlačionicu, gdje nastavlja da tuče Ramiza, ali je baš bio krvoločan prema njegovoj djeci. Opisuje da im je naredio da legnu na klupu, da ih je udario željeznom šipkom i da nisu smjeli dići glavu jer ako digneš glavu, udara te po glavi sa šipkom i moraš da staviš ruke da su slobodne. Dalje ističe da je optuženi rekao Ramizu *..”možeš vodit djecu u salu”*, jer su djeca vrištala i nisu mogla na noge, otac im je pomogao da ih unesu u salu.

475. U odnosu na to šta se njemu desilo, tom prilikom, u svlačionici, svjedok je izjavio da su i njemu rekli da legne na klupu, *„...sad si ti na redu...”*, morao je imati slobodne ruke, a Milan mu je rekao da će ga, ako digne glavu, ubiti po glavi. Dalje svjedok kaže da ga je optuženi udario nekoliko puta, osjećao je kao da trune sve u njemu, a istovremeno čuo je da su, u drugoj svlačionici, tukli od Raška Fejze brata, koji im je priznao da mu brat ima automsku pušku u brašnu, zbog čega oni odlaze, a svjedok uspijeva pobjeći, *..”Ruka mi je bila, nisam mogao da je kontrolišem, sve mi je gorilo, leđa crna kao ugalj”*. Sakrio se u Sali da ga ne vide. Navodi svjedok da su u sali ostali 6 dana, nakon čega su njih 400 kamionima prebacili na Pale. Ramiz i djeca nisu mogli na noge, nađeni su mrtvi. Prvo je Ramiza tukao željeznom šipkom.

476. Niko drugi od saslušanih svjedoka nije svjedočio na ove okolnosti niti je, barem, pomenuo da je u Sali vidio Ramiza Kadrića i njegova dva malodobna sina. Iako je Vijeće, u potpunosti, svjesno situacije u Sali, gdje je svako gledao da sačuva vlastiti život, ipak, nije vjerovatno da baš niko od svjedoka ne vidi ove oštećene i svjedoči o njihovom stradanju, pogotovo kada se ima u vidu tvrdnja svjedoka Salkića, da su od strane optuženog tučeni, prvo u Sali, potom u svlačionici, a zatim tako pretučeni (djeca nisu mogla hodati), vratili se među ostale zatočenike.

477. Međutim, svjedok **S-26**, u svom iskazu je naveo da je u Sali vidio Medu Delića sa dva sina i Šabana Delića sa dva sina, te da su Medo i njegovi sinovi ubijeni, dok svjedok Asim Hodžić potvrđuje da je u Sali bio Medo Delić sa dva sina i da su svi završili na

mezarju. Svjedok S-36 potvrđuje sa su isti ubijeni i da ih je ubio Makedonac, iz pištolja, a svjedok S-2, u svom iskazu, kaže da je to učinio Bane, a da je bio prisutan i Makedonac.

478. Osim toga, niko od saslušanih svjedoka nije potvrdio da su se u Sali nalazila i djeca, iako svjedok Salkić navodi da se vidjelo da se radi o djeci, pa im čak navodi i godine.

479. Kada je u pitanju događaj koji se odnosi na samog svjedoka, opet, niko drugi od saslušanih svjedoka nije vidio šta se desilo sa Nurijom Salkić, odnosno, niko od saslušanih svjedoka ga nije ni pomenuo u svom svjedočenju, niko nije vidio da je izveden u svlačionicu, ni da se vratio, kako kaže, sav izubijan, „*leđa crnih kao ugalj*“.

480. Jedino svjedok M, u svojoj izjavi, navodi da mu je Nurija Salkić pričao da ga je Milan izveo u svlačionicu, žensku, da ga je tukao šipkama.

481. Sem toga, ovaj svjedok je izjavio i da su, u salu uletili neki vojnici u uniformama, tukli su ga, kako kaže, nema čim nisu, onda su se stvorili neki drugi, kakda je htio da puže, ponovo su ga počeli tući, stavili mu klupu na leđa, skakali po njoj, skakali mu po kičmi, iživljavali se, tada se onesvjestio.

482. Ni u odnosu na ove okolnosti nije svjedočio niti jedan drugi svjedok, saslušan u ovom predmetu. Svjedoci su, naime, svjedočili o raznim načinima mučenja i premlaćivanja, pa je teško povjerovati da niko od njih nije vidio, pa ni svjedočio o ovako besprizornom premlaćivanju jednog od njih, stavljanjem klupe na leđa i skakanje po toj klupi i udarce po kičmi, od čega je svjedok, kako navodi, izgubio svijest.

483. Nemajući niti jedan drugi iskaz svjedok na okolnosti o kojima je svjedočio svjedok Salkić, Vijeće nije bilo u mogućnosti uporediti svjedočenja i na taj način utvrditi vjerodostojnost njegovog iskaza koji je, sam po sebi, po svom kvalitetu i pouzdanosti, za Vijeće upitan i ne pruža dovoljan osnov za zaključak da je optuženi Trišić počinio radnje opisane u tačkama 12 i 13 optužnice.

484. Vijeće može neku činjenicu smatrati utvrđenom kada se, na glavnom pretresu, uvjerilo u njeno postojanje i kada u tom pogledu nema dvojbe, a obzirom da, za Vijeće, iskaz svjedoka nema potrebnu snagu uvjerljivosti i nije potkrijepljen iskazom ijednog drugog svjedoka u pogledu činjenica iz predmetnih tačaka optužnice, isti ne zadovoljava standard van razumne sumnje, neophodan da se na istom zasnuje odluka o krivičnoj odgovornosti optuženog.

485. Sem toga, nakon što mu je predočen iskaz dat istražiteljima Haškog Tribunala, gdje nije spominjao optuženog Trišića, svjedok jeste za to dao objašnjenje koje bi se moglo prihvatiti, da je to iz razloga što se taj postupak vodio protiv političara „...*to je bila politička situacija, oni su pitali ko je širio mržnju...o Deronjiću...oni su tražili skraćeni dio*“, u kom slučaju, nije logično da je, tom prilikom, pričao o Banetu i ostalima, ali ne i o optuženom Trišiću, o kojem „*kreće pričati*“ nakon što je saznao da je ovaj uhapšen.

486. Iako to nije bilo od odlučujućeg uticaja na odluku u pogledu krivične odgovornosti optuženog, Vijeće smatra potrebnim osvrnuti se na iskaz supruge optuženog Ajše – Lale Trišić, čiji je rođak, svjedok Nurija Salkić, koja je izjavila da je bilo problema od strane njene porodice zbog toga što se udala za optuženog i da sve loše što se govori, pa čak i to da je Milan ubio nju i djecu i bacio ih u Drinu, kreće, upravo, od njene porodice.

TAČKA V IZREKE PRESUDE/TAČKA XIV IZMJENJENE OPTUŽNICE

487. Tačkom V oslobađajućeg dijela izreke presude, Vijeće je optuženog Milana Trišića oslobodilo krivične odgovornosti da je tačno neutvrđenog dana u periodu od 09.05. do 14.05.1992. godine u Bratuncu, kao pripadnik TO a kasnije VRS, u sali Osnovne škole „Vuk Karadžić“, nakon što je osumnjičeni Milan Trišić ušao u salu i nakon što je S-13 slomio ruku, u namjeri lišenja života, pozvao je Sakiba Mehmedovića zv. Kobra, koji je bio njegov kolega-vozač, odveo ga u hodnik ispred sale, i naredio mu da uđe u WC, nakon čega ga je držalicom udario u predjelu glave, a zatim ga je još u nekoliko navrata istim predmetom udario u glavu, što je za posljedicu imalo smrt civila bošnjačke nacionalnosti Sakiba Mehmedovića, nakon čega su stražari koji su čuvali civile u osnovnoj školi iznijeli mrtvo tijelo, a posmrtni ostaci Mehmedović Sakiba su pronađeni u masovnoj grobnici Blječeva.

488. Naime, na ove okolnosti je svjedočio Meho Avdić, koji je na glavnom pretresu izjavio da poznaje oštećenog *Kobru* kojeg su prema njegovom navođenju iz sale izveli ... *ne mogu se sjetiti, dal Vuksić dal Makedonac*. U nastavku svog svjedočenja svjedok, govoreći o učešću optuženog i njegovoj ulozi u stradanju Kobre, potvrđuje da je tačno da je Sakiba udario optuženi Trišić. U nastavku svjedočenja izjavljuje da se sjeća da je rekao da su Mehmedovića prozvali Bane i Makedonac, nije samo Bane bio tu i da ga, sigurno, nije prozvao Milan Trišić. Objašnjava da ga Trišić nije ni prozivao „...on koga je vidio, on je udarao...“. Odmah zatim je naveo „...jeste ga prozvao, izađi...Mehmedovića je prozvao Milan Trišić...Bane došao i poslije ga prigušivačem ubio, Bane ga ubio...njega su izveli i on se više nije vratio...dal Bane ili Makedonac...tu je bio i Trišić, svi su oni bili tu. Prozvao ga je Milan Trišić...“.

489. Na kraju, nakon što mu je predočena izjava iz istrage i upitan da li je tačno ono što je pročitano svjedok je odgovorio „... tačno je to, ali ne mogu 100% da garantujem, ne znam. Sakib je izašao za njim, odveli su ga...možda sam pogriješio da je ubijen u hodniku...“.

490. Zaista, na osnovu ovakvog iskaza svjedoča Vijeće nije moglo utvrditi da se događaj sa Sakibom Mehmedovićem desio, na način, kako je to navedeno u činjeničnom opisu optužnice, obzirom da ga tako ne opisuje ni sam svjedok, počev od toga ko je, u stvari, prozvao i izveo oštećenog, da li Vuksić Sreten ili Makedonac, da li Bane ili, možda, Milan Trišić, pa do činjenice kako je ubijen oštećeni, u šta svjedok nije siguran.

491. Za Vijeće je očigledno da se svjedok ne sjeća događaja sa oštećenim Mehmedovićem i na glavnom pretresu, u vezi s tim, iznosi pretpostavke, njegov iskaz je konfuzan i neuvjerljiv, a nije ni logičan, pa samim tim, niti je pouzdan, niti vjerodostojan.

492. Niko drugi nije ni saslušan na navedene okolnosti, niti je iko drugi opisivao bilo koji detalj koji bi Vijeće moglo vezati za navode svjedoča Mehe Avdića, a koji bi predstavljali potvrdu činjeničnog opisa optužnice, tim prije što je isti u suprotnosti za sudsko medicinskim vještačenjem posmrtnih ostataka oštećenog koji je, kao i u prethodnim slučajevima, vještak Tuco iznio na glavnom pretresu, konstatirajući kao uzrok smrti oštećenog Sakiba Mahmedovića - *strijelno razorenje vrata i gornjeg dijela grudne kičme*.

493. Kako je već rečeno, Vijeće nalazi da u pogledu predmetne inkriminacije, izvedeni dokazi od strane optužbe, po svom sadržaju i kvalitetu, nemaju potrebnu snagu

uvjerljivosti, niti daju osnov za logičan zaključak u pogledu utvrđenja činjenica koje se odnose na identifikaciju optuženog, načina i vremena izvršenja krivičnog djela koje mu se stavlja na teret ovo tačkom izmjenjene optužnice.

494. Teret dokazivanja bitnih obilježja krivičnog djela, elemenata krivnje optuženog, te identifikacije počinioca, isključivo je na strani optužbe. Dokazi koje je ponudilo Tužilaštvo, u cilju dokazivanja odgovornosti optuženog, nisu bile takve vrijednosti da isključe svaku razumnu sumnju da je optuženi počinio krivično pravne radnje opisne pod tačkom XIV. izmjenjene optužnice, iz kojeg razloga je vijeće, u skladu sa članom 284. tačka c) ZKP BiH, donijelo oslobađajuću presudu za radnje opisane pod navedenom tačkom oslobađajućeg dijela izreke presude.

XIII. ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA

495. Na osnovu člana 189. stav 1. ZKP BiH, optuženi Milan Trišić se u cijelosti oslobađa naknade troškova krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava.

XIV. ODLUKA O IMOVINSKO PRAVNIM ZAHTJEVIMA

496. Primjenom odredbi člana 198. stav 3. ZKP BiH, Vijeće oštećene, radi ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva, upućuje na parnicu, s obzirom da podaci prikupljeni u toku ovog postupka nisu pružili pouzdan osnov za potpuno ili djelimično dosuđenje, pa bi utvrđivanje visine imovinsko pravnog zahtjeva predstavljalo nepotrebno odugovlačenje predmetnog postupka.

ZAPISNIČAR

Pravni savjetnik asistent

Danijel Gučić

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Željka Marenčić

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude stranke i branioci mogu izjaviti žalbu vijeću Apelacionog odjeljenja Suda u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema pismenog otpravka presude.

U skladu sa odredbom člana 293. stav 4. ZKP BiH oštećeni presudu mogu pobijati žalbom, samo u dijelu koji se odnosi na odluku Suda o troškovima krivičnog postupka i odluku o imovinskopravnom zahtjevu.

*Žalba se podnosi ovom Sudu u dovoljnom broju primjeraka.